

Begroting 2023

waterschap
limburg

Bezoekadres

Maria Theresialaan 99
6043 CX Roermond

Postadres

Postbus 2207
6040 CC Roermond

IBAN: NL10NWAB0636750906
KvK: 67682065

088 88 90 100
info@waterschaplimburg.nl
www.waterschaplimburg.nl

titel Begroting 2023
subtitel
datum 30 november 2022
versie 5.0 AB 301122
status Definitief
zaaknr. 2021-Z38007
documentnr. WLDOC-220622665-22563

vrijgave Dit document is tot stand gekomen onder verantwoordelijkheid van het dagelijks bestuur

Inhoudsopgave

1	Voorwoord	4
2	Leeswijzer	6
2.1	Begroting 2023	6
2.2	Waterschap Limburg in kengetallen	8
	PROGRAMMABEGROTING	10
3	Programmabegroting	11
3.1	Hoogwaterbescherming Maasvallei	13
3.2	Klimaatadaptatie	23
3.3	Waterkwaliteit en ecologie	41
3.4	Zuiveren en waterketen	59
3.5	Crisisbeheersing	69
3.6	Bestuur en organisatie	77
	FINANCIËLE BEGROTING	90
4	Financiële begroting	91
4.1	Samenvatting	91
4.2	Investeringskrediet	95
4.3	Kostendrager/kostentoerekening/dekkingsmiddelen	97
4.4	Begroting naar kosten en opbrengsten	100
4.5	Overige paragrafen	109
4.6	Belastingsamenwerking Gemeenten en Waterschappen	131
4.7	Waterschapsbedrijf Limburg	134
4.8	De tarieven	135
4.9	Voorstellen	140
5	Bijlagen	141

1 Voorwoord

Verbinden, vernieuwen en versterken in een nieuwe werkelijkheid

Voor u ligt de laatste begroting van deze bestuursperiode, gebaseerd op het door u gekozen scenario 4 van de 'Kadernota 2023–2028'. Het is een bijzondere begroting in verschillende opzichten. De aanleiding is er dan ook naar. Sinds de vaststelling van de 'Begroting 2022' zijn de ontwikkelingen ingrijpender en talrijker geworden. De gevolgen van de oorlog in de Oekraïne op energiezekerheid en -prijzen, de stijgende inflatie en problemen met aanlevertijden van materialen zetten onze opgaven onder druk. De impact van klimaatverandering is meer dan ooit voelbaar in Limburg. Enerzijds ervaren we de impact van de watercrisis 2021 nog volop, met gevolgen voor de manier waarop we intense neerslag het hoofd bieden. Anderzijds drukt het uitblijven van neerslag in 2022 een zware stempel op het voorjaar en de zomer, net als in 2018, met grote gevolgen voor de landbouw, natuur en waterkwaliteit. En hoewel de uitwerking per regio nog moet plaatsvinden, werpt het stikstofdossier z'n schaduw vooruit in het landelijk gebied – met wederom grote gevolgen voor de agrarische sector. Ook Waterschapsbedrijf Limburg staat voor de uitdaging om haar taken onder deze moeilijke omstandigheden te realiseren met de juiste investeringen om duurzaam te voldoen aan de afgesproken normen.

Onze opgaven worden complexer en zijn groter dan ooit. Waterschap Limburg heeft de afgelopen jaren al werk gemaakt van klimaatrobuuste dijken en watersysteem en staat gesteld voor de huidige opgaven. De toekomstige opgaven en onzekerheid vragen wendbaarheid en meer capaciteit en competenties dan we nu in huis hebben. De huidige krappe arbeidsmarkt stelt ons voor uitdagingen, zeker waar het de technisch-inhoudelijke disciplines betreft, zoals technisch managers, hydrologen en ecologen. Onze omgeving verwacht daarnaast dat we in diverse samenwerkingsverbanden gezamenlijk de handschoen oppakken en onze rol als waterbeheerder vervullen – rekening houdend met alle belangen. Daarmee wordt 2023 een uitdagend jaar, dat meer dan wat we moeten en willen, draait om de vraag welke waarde we kunnen toevoegen aan Limburg binnen de kaders van wat u haalbaar en betaalbaar acht. De benodigde stappen daartoe zetten we met vertrouwen.

We gebruiken de verzilverde kansen van de afgelopen periode. Mede dankzij een goede en intensieve samenwerking met Provincie Limburg, het Rijk en overige (internationale) partners komen Rijksgelden en ondersteuning beschikbaar om onze KRW-opgave te halen en onze beekdalen waterrobuust te maken. Hoewel de exacte uitwerking van het programma Water en Ruimte in Limburg (WRL) en het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) nog z'n beslag moet krijgen, zullen de gevolgen van beide programma's voor prioritering en capaciteit groot zijn. Hetzelfde geldt voor Maas2050 in de komende begrotingen. Dankzij verdere ontwikkeling van capaciteitsmanagement en door sterker ambtelijk-bestuurlijk samenspel in de sturing op realisatie van doelen, heeft Waterschap Limburg in 2022 een belangrijke basis op orde gebracht en kan de organisatie wendbaar en flexibel inspelen op de snel veranderende werkelijkheid. Deze situatie vraagt ook om een heldere bestuurlijke richting én flexibiliteit.

De wens tot verbinden, vernieuwen en versterken in combinatie met de wens tot het tonen van ambitie leidt tot een hoger belastingvolume dan in de bestaande meerjarenraming is opgenomen. Daarmee kunnen we de wateropgaven in Limburg realiseren.

De geschetste onzekerheden voegen aan deze en komende begrotingen een stevige disclaimer toe en zullen ertoe leiden dat, zodra er meer zekerheid is omtrent WRL, NPLG en Maas2050, we met voorstellen over herprioritering van middelen in uw algemeen bestuur terugkomen.

Deze begroting draagt bij aan de realisatie van het Bestuursprogramma 2019-2023 'Verbinden, Vernieuwen en Versterken' en van het Waterbeheerprogramma 2022-2027. Daarnaast legt deze begroting een stevig fundament voor het nieuw aan te treden bestuur na de verkiezingen in maart 2023. Ondanks de huidige indringende ontwikkelingen en onzekerheid kiezen we nadrukkelijk voor ambitie in het realiseren van de Limburgse wateropgaven. Daarmee draagt ook deze laatste begroting de wens tot verbinding, vernieuwing en versterking in zich – meer dan voorheen rekening houdend met de nieuwe werkelijkheid waarin Waterschap Limburg zich bevindt.

Het dagelijks bestuur van Waterschap Limburg

2 Leeswijzer

2.1 Begroting 2023

Omwille van de focus op onze opgaven vertalen we het bestuursprogramma naar de documenten van de bestuurlijke planning & control cyclus (P&C-cyclus).

Voor u ligt de 'Begroting 2023', één van de documenten uit deze P&C-cyclus. Deze begroting is een uitwerking van de Kadernota 2023 '*Inspelen op de nieuwe werkelijkheid*'. Deze begroting is opgebouwd uit een 'programmabegroting' en een 'financiële begroting'.

Programmabegroting

De 'programmabegroting' bestaat uit programma's die aansluiten bij de opgaves. Binnen die programma's staan de volgende vragen centraal:

- Wat willen we bereiken?
- Wat gaan we ervoor doen?
- Wat mag het kosten?

Beleidsindicatoren

Naast de beantwoording van deze vragen gebruiken we per programma een aantal beleidsindicatoren om de effecten van het beleid toe te lichten. Dergelijke niet-financiële informatie maakt het makkelijker om in te schatten welke concrete resultaten we willen bereiken. In bijlage M vindt u een overzicht van de indicatoren inclusief een toelichting per indicator.

Elk programma eindigt met een overzicht van de kosten, opbrengsten en investeringen. Op deze manier krijgt u een transparant beeld van de wijze waarop en de middelen waarmee wij onze doelen realiseren.

Financiële begroting

In de financiële begroting presenteren we de begroting naar kosten- en opbrengstensoort en brengen we de vermogenspositie van het waterschap in beeld. Ook schetsen we risico's die wij op ons af zien komen. Verder leest u in de financiële begroting meer over het weerstandsvermogen, de financiering en de verbonden partijen.

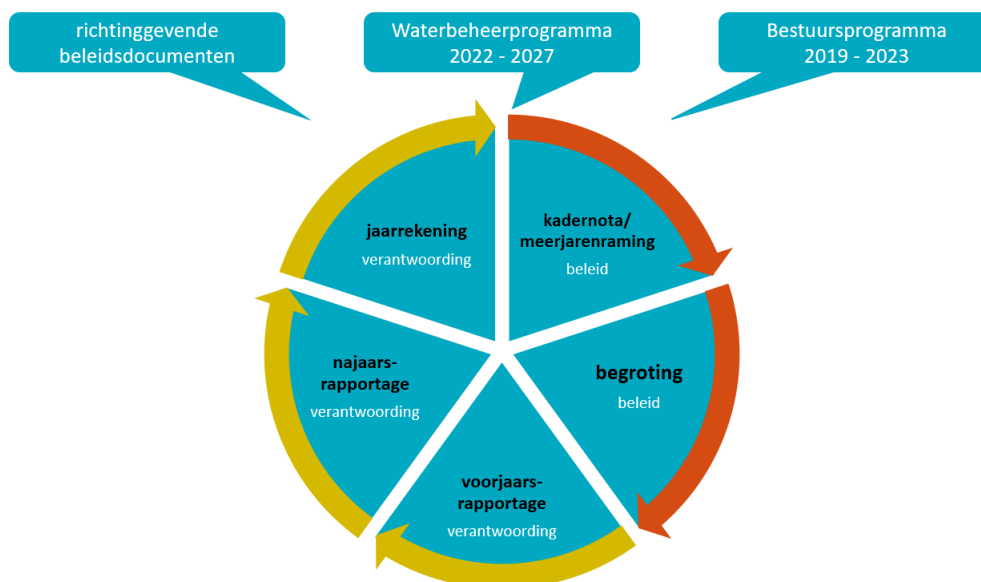
Investeringen

De uitgaven en inkomsten van de individuele investeringsprojecten, gerubriceerd per programma, zijn opgenomen in het investeringsoverzicht dat integraal deel uitmaakt van de begroting (zie Bijlage J Investeringslijst).

In de begroting is, zoals vorig jaar, een regel opgenomen met als titel '*risicoprofiel realisatie*'. Een belangrijk deel van onze projecten is risico gestuurd geprogrammeerd, waarmee we deels anticiperen op mogelijke tegenvallers in het verloop van de projecten. Uiteraard blijft er altijd sprake van een zeker restrisico dat is gekoppeld aan genoemde regel.

Achtergrondinformatie: P&C-cyclus

In de P&C-cyclus wordt op een systematische manier inhoud gegeven aan het proces van richting geven en het op koers houden van de organisatie. Via deze documenten geven we als bestuur vorm aan de opgaven en bewaken we de voortgang. De planning & control cyclus ziet er als volgt uit:

Kadernota / Meerjarenraming

De ‘Kadernota’ geeft invulling aan de realisatie van het Bestuursprogramma en het Waterbeheerprogramma. We bepalen hierin de kaders voor de begroting van het komende jaar. Tegelijkertijd kijken we (financieel) zes jaar vooruit met de Meerjarenraming .

Begroting

De ‘Begroting’ is een vertaling van de ‘Kadernota / Meerjarenraming’ naar concrete activiteiten, prestaties en middeleninzet voor het komende jaar. Met de vaststelling van de ‘Begroting’ autoriseert het algemeen bestuur het dagelijks bestuur tot het maken van de kosten die noodzakelijk zijn om de voorgenomen activiteiten te realiseren.

Voorjaarsrapportage / Najaarsrapportage

Tussentijdse verantwoording over het gevoerde beleid en beheer en voorstellen tot bijsturen doen we via de ‘Voorjaarsrapportage’ en ‘Najaarsrapportage’. De ‘Voorjaarsrapportage’ beslaat de periode januari tot en met april. De ‘Najaarsrapportage’ beslaat de periode januari tot en met augustus.

Jaarrekening/-verslag

De ‘Jaarrekening/-verslag’ vormt het document waarmee na afloop van een jaar verantwoording wordt afgelegd over het gevoerde beleid en beheer. Dit document bestaat uit het ‘Jaarverslag’ (de inhoudelijke verantwoording) en de ‘Jaarrekening’ (de financiële verantwoording).

2.2 Waterschap Limburg in kengetallen

2.209 km²

werkgebied

19%

bebouwd

81%

onbebouwd

1.118.302

inwoners

31

gemeenten

17

rioolwaterzuiveringsinstallaties

530 km

transportleiding afvalwater

150 mln m³/jr

gezuiverd water

401

medewerkers in dienst WL

165

medewerkers in dienst WBL

191 km

waterkeringen

205

coupoes

2645 km

watergangen

463

regenwaterbuffers

1533

stuwen

188

gemalen

€ 194 mln

netto exploitatiebudget WL

€ 80 mln

netto exploitatiebudget WBL

€ 41 mln

netto investeringsbudget WL

€ 37 mln

netto investeringsbudget WBL

peildatum kengetallen 1 januari 2022 (de bedragen in €'s hebben peildatum 'Begroting 2023')

Programma- begroting

2023

waterschap
limburg

3 Programmabegroting

Waterbeheerprogramma

Elke zes jaar leggen waterschappen vast welke aanpak en welke maatregelen nodig zijn om de watertaken goed te kunnen uitvoeren. Dit gebeurt in het waterbeheerprogramma (WBP).

Op 8 december 2021 heeft het algemeen bestuur na een uitgebreid participatieproces het 'Waterbeheerprogramma 2022-2027' vastgesteld. Hierin staan de Limburgse wateropgaven voor de planperiode 2022-2027.

Programmabegroting

De Begroting 2023 is de tweede begroting in de planperiode van dit waterbeheerprogramma. In de programmabegroting 2023 geven wij per programma weer hoe wij in 2023 de doelen uit het waterbeheerprogramma gaan realiseren.

In lijn met het 'Waterbeheerprogramma 2022-2027' bestaat de programmabegroting uit de hoofdstukken:

- Hoogwaterbescherming Maasvallei
- Klimaatadaptatie
- Waterkwaliteit en ecologie
- Zuiveren en waterketen
- Crisisbeheersing
- Bestuur en organisatie

Toelichting

De eerste vier programma's horen bij onze missie 'veilige dijken, droge voeten, voldoende en schoon water'. Flexibel en slagvaardig optreden bij een watercalamiteit is ook een belangrijke taak van het waterschap. Daarom belichten we deze taak in het programma 'Crisisbeheersing'.

En een aantal andere nog niet toebedeelde verplichte onderdelen vormen het laatste programma, het programma 'Bestuur en organisatie'.

Hoogwater- bescherming Maasvallei

waterschap
limburg

programma

1. Hoogwaterbescherming Maasvallei

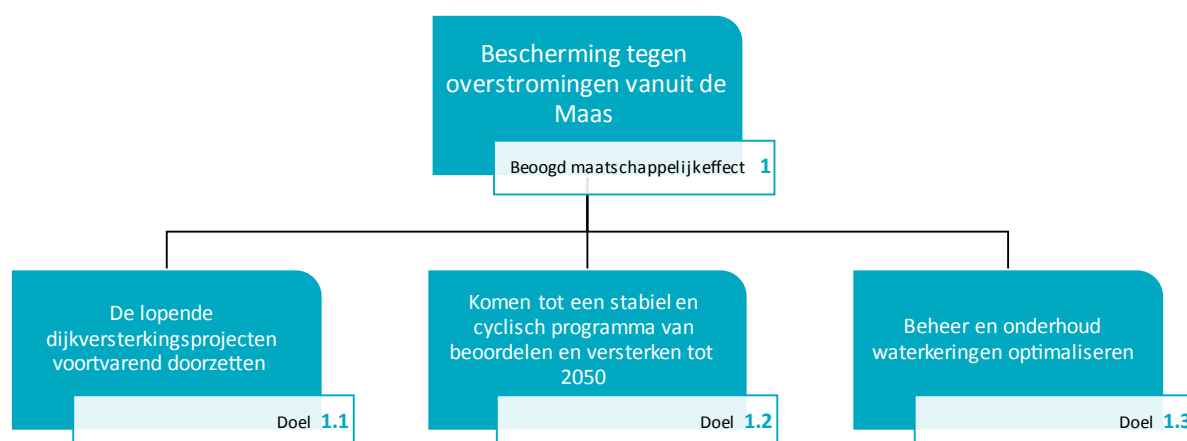
rivierverruiming waar dat kan, waterkeringen waar het moet

Inleiding

Voor de hoogwaterbescherming in de Limburgse Maasvallei zijn er forse investeringen nodig om in 2050 aan de gestelde normen te voldoen. Daarbij houden we rekening met de klimaatverandering, die ervoor zorgt dat de Maas niet alleen vaker maar ook grotere afvoerpieken te verwerken krijgt. Bij de hoogwaterbescherming in de Maasvallei staat de gedachte centraal: rivierverruiming waar dat kan, waterkeringen waar het moet. Rijk, provincie, waterschap en gemeenten werken samen aan de beste combinatie van oplossingen. Waterschap Limburg staat hierbij aan de lat voor sterke waterkeringen langs de Maas van Eijsden tot Mook.

Naast de beschermingsopgave denken we mee met kansen om de Maasvallei aantrekkelijker te maken. Het is goed wonen, werken en ontspannen aan de Maas. En dat houden we graag zo. Elke plek verdient zijn eigen oplossing die past in het gebied. Dat betekent dat we goed luisteren naar de wensen uit de omgeving, maar ook dat we keuzes maken.

Hoogwaterbescherming Maasvallei | Doelenboom | Waterbeheerprogramma 2022-2027

Wat willen we bereiken?

Beoogd maatschappelijk effect:

Bescherming tegen overstromingen vanuit de Maas

De uitdaging van Waterschap Limburg is het beschermen van de inwoners en bedrijven in de Maasvallei tegen overstromingen tot de in 2017 vastgestelde nieuwe norm.

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Hoogwaterbescherming Maasvallei					
1 Bescherming tegen overstromingen vanuit de Maas					
a) % van totaal aantal kilometer primaire keringen (185 km) dat voldoet aan de norm van 2017.	2,8%	2,8%	4,1%	100	2050

Wat gaan we ervoor doen?

doel
1.1

Doel: De lopende dijkversterkingsprojecten voortvarend doorzetten

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Hoogwaterbescherming Maasvallei					
1.1 De lopende dijkversterkingsprojecten voortvarend doorzetten					
a) Betrouwbare financiële realisatie HWBP WL (+/- 10%)	€ 44,4 mln.	€ 66,5 mln.	€ 110 mln.	€ 2.117 mln.	2050
b) Behalen benoemde mijlpalen 2023 (voldoende voortgang)	9	2	6	Maas 2050	2050
c) Beschikkingaanvragen HWBP ingediend (tijdige financiering)	6	4	5	- 1	- 1

¹ deze indicator heeft geen einddoel, het doel verschilt per jaar

Voor dit doel (1.1) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 1.1.1 Ruimte voor de rivier waar dat kan en waterkeringen waar dat moet

Beschermen tegen Maashoogwater kan door het water tegen te houden met waterkeringen, door de rivier juist ruimte te geven of door een combinatie van beide. Rivierversuiming verlaagt de waterstanden, waardoor dijken lager kunnen. Deze afweging wordt niet door Waterschap Limburg gemaakt. Het Rijk bepaalt in het Delta-programma samen met de regio de normering en welke gebieden met waterkeringen worden beschermd en waar 'ruimte voor de rivier' bij kan dragen aan de hoogwateropgave. Als waterschap participeren we daarin. De deelnemende partners zorgen samen voor een plan waarmee de veiligheidsnormen worden gehaald én er voldoende ontwikkelruimte is voor natuur, landbouw en recreatie.

Activiteiten 2023

We stellen een actueel programma HWBP WL op voor de periode 2023-2025, inclusief een meerjarige capaciteitsplanning.

<p><i>Afronden van 2 verkenningen</i></p> <p>We ronden de verkenningen af van de projecten 'Baarlo-Hout-Blerick' en 'Well'. Voor die projecten stellen we in 2023 het Voorkeurbesluit vast.</p>
<p><i>Tenminste 2 planologische besluiten</i></p> <p>Voor de projecten 'Willem Alexanderhaven Roermond' en 'Belfeld' stellen we in 2023 het Projectplan Waterwet vast.</p>
<p><i>Tenminste 1 gunning van een werk uit een geslaagde marktbenadering</i></p> <p>Het project 'Belfeld' gunnen we in 2023 aan de winnende inschrijver. Voor tenminste de projecten 'Buggenum', 'Thorn-Wessem' en 'Arcen' zijn we volop aan de slag met de aanbestedingsprocedure.</p>
<p><i>Schop in de grond voor 2 projecten!</i></p> <p>Voor de projecten 'Nieuw Bergen' en 'Steyl' gaan we daadwerkelijk aan de slag met de uitvoering van de dijkversterking.</p>
<p><i>Oplevering en overdracht van 2 projecten</i></p> <p>De projecten 'Beesel' en 'Heel' zijn Hoogwaterveilig en leveren we in 2023 op aan onze eigen beheerorganisatie WL.</p>
<p><i>Betrouwbare financiële realisatie HWBP WL</i></p> <p>De prognose voor de financiële uitputting voor 2023 bedraagt circa € 44,4 mln.. We zorgen voor een betrouwbare financiële realisatie en wijken maximaal +/- 10% af.</p>
<p><i>Subsidie aanvragen naar landelijk HWBP</i></p> <p>In 2023 dienen we tenminste zes beschikkingsaanvragen HWBP in voor de projecten 'Roermond' en 't BAT Venlo' (beide verkenningsfase), 'Well', 'Baarlo-Hout-Blerick' en 'Lob van Gennep' (allen planuitwerkingsfase) en 'Belfeld' (realisatiefase). Een en ander exclusief de vaststellingsbeschikkingen.</p>
<p>Samen met onze partners werken we in het deltaprogramma aan een lange- termijn aanpak voor de hoogwaterveiligheid in de Maasvallei. Langs de lijnen van het Deltaprogramma brengen we onze belangen en onze kennis ook in bij het landelijk programma Integraal Riviermanagement. In 2023 wordt er gewerkt aan het opstellen en beoordelen van maatregelpakketten.</p>

Subdoel: 1.1.2 Versterken waterkeringen in een cyclisch proces

In de periode 2016-2020 is ongeveer een derde van de waterkeringen langs de Maas op de destijds gewenste hoogte en sterkte gebracht. Dit waren de gedeelten met de grootste prioriteit. Deze voldoen nu aan de oude norm. In 2017 zijn nieuwe normen vastgesteld. De norm is per dijktraject gebaseerd op het mogelijk aantal slachtoffers en de mogelijke economische schade. Daardoor hebben niet alle dijktrajecten dezelfde norm. Voor veel dijktrajecten betekent dit dat voor 2050 nog een nieuwe dijkversterking nodig is. De eerste tranche dijkversterking volgens deze nieuwe norm is opgenomen in het lopende Hoogwaterbeschermingsprogramma tot en met 2025. Daarna volgt een nieuw (landelijk) programma voor de periode 2026-2035. Hiervoor melden we de meest urgente dijktrajecten aan die in de wettelijke beoordeling niet voldoen. De laatste tranche projecten wordt in de periode 2036-2050 uitgevoerd.

Activiteiten 2023

In september 2022 is voor Maas2050 een richtinggevend scenario gekozen. We werken dit vervolgens uit met ineen routekaart om te komen tot de opstart van de projecten.
Daarnaast starten we de werkzaamheden om te komen tot een ingangstoets voor de projecten die het eerste aan de beurt zijn in een richtinggevend scenario.

Subdoel: 1.1.3 We werken sober en doelmatig met oog voor ruimtelijke kwaliteit

Bij al onze dijkversterkingen is het uitgangspunt sober en doelmatig. Dit is een randvoorwaarde vanuit het subsidiekader van het HWBP. In de praktijk levert dit goed landschappelijk ingepaste groene waterkeringen op. Waar de lokale situatie om iets extra's vraagt, onderzoeken we wat mogelijk is. Dan nemen we de tijd om innovatieve en duurzame oplossingen te verkennen, zoals klimaatwaterkeringen met meerdere functies, transparante keringen en technieken om bomen of cultuurhistorie te behouden. De kansen die het landelijke -en provinciale beleid bieden voor het landelijk gebied (Nationaal Programma Landelijk Gebied) houden we hierbij in de gaten.

Activiteiten 2023

Het uitbreiden van het visiedocument "Ruimtelijke kwaliteit Noordelijke Maasvallei". E.e.a. vanwege de doorontwikkeling van HWBP WL (van Noordelijke Maasvallei naar de gehele Limburgse Maas).

Doel: Komen tot een stabiel en cyclisch programma van beoordelen en versterken tot 2050

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Hoogwaterbescherming Maasvallei					
1.2 Komen tot een stabiel en cyclisch programma van beoordelen en versterken tot 2050					
a) nog niet beschikbaar ¹	...	...	...	...	...

¹ de beoordeling 2017-2022 is zojuist afgerond. In 2023 stellen we een meerjarenplan op voor de beoordelingsronde 2023-2035. Daaruit volgen indicatoren.

Voor dit doel (1.2) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 1.2.1 Uitvoeren wettelijke beoordeling van waterkeringen

Met de zogenaamde wettelijke beoordeling bepalen we of de waterkeringen voldoen aan de door het Rijk gestelde normen en eisen qua hoogte en sterkte. De tweede landelijke beoordelingsronde loopt van 2023 tot 2035.

Activiteiten 2023

In 2023 voeren we een Impactanalyse uit van de nieuwe hydraulische randvoorwaarden (waterstanden) in vergelijking met de oude hydraulische randvoorwaarden.
We stellen een beoordelingsstrategie op voor de beoordelingsronde 2023-2035. Deze baseren we onder andere op de evaluatie en resultaten van de vorige beoordelingsronde (2017-2022) en op de impactanalyse van de nieuwe hydraulische randvoorwaarden.
We stellen een meerjarenplanning op voor de beoordeling 2023-2035. Deze wordt gebaseerd op de nieuwe landelijke kaders, de beoordelingsstrategie en in nauwe samenhang met het programma Maas2050.
Om de beoordeling op het faalmechanisme piping goed uit te kunnen voeren is een gevalideerde methodiek nodig. De landelijk methodiek is in een deel van Limburg niet bruikbaar doordat daar sprake is van een grindige ondergrond. In 2023 vindt een onderzoek plaats naar piping in grindige ondergrond, waaraan waterschap Limburg bijdraagt.
Tijdens de watercrisis in juli 2021 hebben we geconstateerd dat er bij hoogwater aanzienlijke erosie kan optreden langs de Maas. Dit kan een negatieve invloed hebben op de veiligheid van waterkeringen. In 2023 doen we een verkennend onderzoek naar de wijze waarop erosie door langsstroming goed kan worden meegenomen als faalmechanisme in het beoordelen en ontwerpen van waterkeringen.

Subdoel: 1.2.2 Aanmelden afgekeurde waterkeringen als te verbeteren

Afgekeurde waterkeringen brengen we in als 'te verbeteren' in het landelijke Hoogwaterbeschermingsprogramma. Het Rijk prioriteert de ingediende projecten en bepaalt wanneer er geld beschikbaar komt. De resultaten van de beoordeling gebruiken we ook om het beheer en onderhoud te verbeteren. Voor specifieke knelpunten bereidt de crisisorganisatie passende maatregelen voor.

Activiteiten 2023

Zie 1.1.2 Versterken waterkeringen in een cyclisch proces.

Subdoel: 1.2.3 Maken van een plan voor de regionale en overige keringen

Regionale keringen en overige keringen langs de Maas vallen niet onder de wettelijke zorgplicht of de wettelijke beoordeling. Dat geldt ook voor andere waterkerende assets die permanent of incidenteel water keren. We ontwikkelen een aanpak voor deze objecten.

Activiteiten 2023

Voor de overige waterkeringen, zoals waterkeringen langs watergangen en buffers, bepalen we welke we op de legger zetten als waterkeringen of als onderdeel van de watergang/regenwaterbuffer. Tegelijk bepalen we de wijze van beoordelen, beheren en onderhouden.

doel
1.3

Doel: Beheer en onderhoud waterkeringen optimaliseren

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Hoogwaterbescherming Maasvallei					
1.3 Beheer en onderhoud waterkeringen optimaliseren					
a) aantal van de zeven zorgplichtprocessen dat voldoet aan de eisen van de ILT	7	7	7	7	- ¹
b) % van totaal aantal inspecties dat is uitgevoerd conform inspectieplan	80	95%	95%	95%	- ¹

¹ geen einddatum, dient te allen tijde te voldoen.

Voor dit doel (1.3) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 1.3.1 Werken volgens de zorgplicht

Het beheer van onze waterkeringen doen we volgens de richtlijnen van het Rijk. De zorgplicht bevat praktische leidraden voor onder andere inspecteren en onderhouden van waterkeringen. Ook zijn eisen gesteld aan de manier van gegevensbeheer crisiszorg, vergunningverlening en toezicht en handhaving. Elk jaar rapporteren we de stand van zaken aan de landelijke toezichthouder ILT (Inspectie Leefomgeving en Transport) die zo onze werkwijze controleert. Verder nemen we jaarlijks deel aan, of hosten we een peer review met andere beheerders van waterkeringen, om zo te blijven leren en de uitvoering van de zorgplicht door te ontwikkelen.

Activiteiten 2023

We nemen jaarlijks minimaal 1x deel aan of hosten minimaal 1x per jaar een peer review in samenwerking met Waterschap Brabantse Delta, Waterschap Aa en Maas en Rijkswaterstaat Zuid-Nederland.

We rapporteren middels de jaarlijkse veiligheidsrapportage onze bevindingen en resultaten rondom het werken volgens de zorgplicht basiseisen.

In de veiligheidsrapportage 2022 (die eind 2022 is opgesteld) leggen we vast welke concrete acties er in 2023 per zorgplichtproces uitgevoerd moeten worden om nog beter aan onze zorgplicht te voldoen en te blijven door ontwikkelen.

Subdoel: 1.3.2 Onderhouden voor sterke waterkeringen met een hoge biodiversiteit

We houden het waterkerend vermogen van onze waterkeringen in stand. Voor de groene waterkeringen zorgen we voor een begroeiing die de toplaag optimaal beschermt als er water tegen staat, langs stroomt of overslaat. Een goed doorwortelde en kruidenrijke grasmat is belangrijk voor de sterkte van de waterkering. Veiligheid en biodiversiteit gaan hand in hand.

Activiteiten 2023

We ronden de laatste twee openstaande acties uit het 'Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit' af.

- Het verkennen van samenwerkingsverbanden met andere overheden en organisaties.
- In 2022 is circa 25 km waterkering doorgezaaid. Het resultaat valt tegen. De grasmat is nog steeds onvoldoende kruidenrijk. In afwachting van de resultaten van Future Dikes zaaien we in 2023 een 2 m brede strook over een totale lengte van 25 km waterkering nogmaals in.

Subdoel: 1.3.3 Planmatig inspecteren van waterkeringen

Een belangrijk onderdeel voor de uitvoering van de zorgplicht is het instandhoudingsplan. In de planperiode (2022-2027) vormen we dit om naar assetmanagementplannen voor waterkeringen, kunstwerken in waterkeringen en voor calamiteiten en werkmateriaal. Daarin staat hoe en hoe vaak we de onderdelen controleren. Voor de groene waterkeringen gaat het vooral om het controleren van het vegetatiedek en op graafwerk van dieren. Voor de grijze waterkeringen (constructies) inspecteren we op beschadigingen en of de sponningen van coupures nog goed afdichten. Demontabele keringen worden elke zes jaar helemaal opgebouwd en gecontroleerd.

Activiteiten 2023

We implementeren de werkorders in toenemende mate in 'Infor'. Eind 2023 staan de inspecties van waterkeringen volledig in 'Infor'.

Subdoel 1.3.4 Veiligheid, beheerbaarheid en onderhoudbaarheid borgen in beleid

Het Beheerplan Waterkeringen 2016-2022 (verlengd tot 2024) is de uitwerking van het Waterbeheerprogramma voor de waterkeringen. Dit beleidskader vormt de basis voor regelgeving voor waterkeringen en geeft kaders en houvast in de dijkversterkingsprojecten, in de uitvoering van werkprocessen en in de advisering aan derden.

Activiteiten 2023

We vernieuwen het Beheerplan Waterkeringen, gericht op veiligheid en een doelmatig en efficiënt beheerbaar areaal, nu en in de toekomst. Hierbij nemen we innovaties en landelijke ontwikkelingen in het veiligheidsdenken mee, maar ook de ervaringen die we hebben opgedaan in de lopende dijkversterkingsprojecten en in de watercrisis 2021.

We borgen de toepassing van de (beleids)kaders in de lopende dijkversterkingsprojecten op het gebied van veiligheid, beheerbaarheid, onderhoudbaarheid en calamiteiten. Hierbij zoeken we ook aansluiting bij de toekomstige wettelijke beoordeling van de nieuwe dijktrajecten. Daar waar we in de praktijk constateren dat onze kaders en richtlijnen nog onvoldoende aansluiten bij de nieuwste inzichten en innovaties, vullen we (beleids)kaders aan.

Activiteiten uit het Beheerplan worden o.a. opgepakt door het uitvoeren van:

- Opnemen en voorschrijven van eisen richting dijkversterking;
- Opnemen van eisen richting onderhoudsplan;

- Toepassen kruidenrijke mengsels;
- Monitoring van resultaten door begrazing;
- Toepassen van de Nota Biodiversiteit;
- In Assetmanagementplannen doelen benoemen voor de borging van de aspecten uit het Beheerplan en hier door middel van programmering invulling aan geven.

Wat mag het kosten?

Exploitatie

Programma Hoogwaterbescherming Maasvallei		2023
		Begroting
Kosten		2.185.900
Opbrengsten		-
Netto kosten		2.185.900
Bijdrage aan WBL		-
Bijdrage aan BsGW		-
Doorberekende kosten van programma bestuur en organisatie		12.151.900
Totaal na doorberekening		14.337.800

Investeringsen

INVESTERINGSOBJECT PER PROGRAMMA				
PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	UITGAVEN 2023 x € 1.000	INKOMSTEN 2023 x € 1.000
P400001	30	Bijdrage kosten HWBP	10.500	-
P41****	30/0	HoogWaterBeschermingsProgramma	37.012	33.313
P410023	30	HWBP GCL-Geoconcrete Beesel	276	276
P410015	30	HWBP Niet-subsidiabele kosten (100% WL)	150	-
P4154**	30	HWBP Lob van Gennep	8.149	7.325
P42****	0	Bestuursovereenkomst sluitstukkaden Maas	300	300
PROGRAMMA HOOGWATERBESCHERMING MAASVALLEI			56.387	41.214

Klimaat- adaptatie

waterschap
limburg

programma

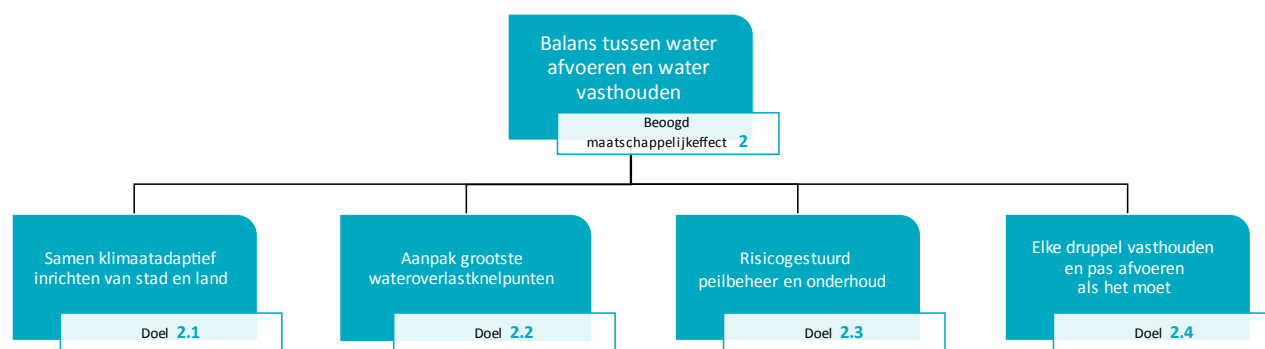
2. Klimaatadaptatie

inrichten op te veel en te weinig water, maar deels schade accepteren

Inleiding

Ons klimaat kent forse extremen en de verwachting is dat die nog extremer worden en vaker voor gaan komen. Zo kampten delen van Limburg in 2010, 2012, 2014, 2016, 2018 en 2021 met wateroverlast. De jaren 2018 tot en met 2020 en het afgelopen jaar kenden extreme droogte, soms met natuurbranden. De kans is klein dat klimaatmaatregelen deze trend op korte termijn gaan keren. We houden dan ook rekening met extreme scenario's: korte hevige buien van meer dan 50 mm per uur, langdurige regenperiodes met meer dan 200 mm in enkele dagen, hete dagen met 40 graden en zomermaanden met nauwelijks regen. Limburg daarop inrichten, maar deels ook schade accepteren, dat is klimaatadaptatie.

Klimaatadaptatie | Doelenboom | Waterbeheerprogramma 2022-2027

Wat willen we bereiken?

effect
2

Beoogd maatschappelijk effect:

Balans tussen water afvoeren en water vasthouden

Landelijk is afgesproken dat Nederland in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht en dat we al in 2020 klimaatrobuust handelen en dat dit dan verankerd is in plannen.

Het opvangen van weerextremen is de afgelopen vijftig jaar steeds complexer geworden door verstedelijking, ontwatering, structuurverslechtering van landbouwbodems en door het verdwijnen van structuren in het landschap die water remmen en vasthouden. De klimaatverandering komt daar nog bovenop.

Hoewel we al jaren rekening houden met grotere extremen, wordt nu duidelijk dat volledig klimaatrobuust inrichten niet gaat lukken met gangbare technische oplossingen.

Om de gevolgen van extreme neerslag, hitte en droogte te beperken, is een fundamentele herijking van het complete watersysteem nodig, met maatregelen die een grote impact hebben. Eén van deze maatregelen is de ‘beekdalbrede benadering’, die geborgd is in ons WBP (waterbeheerprogramma) en die we gaan uitwerken in 2 pilotgebieden: de Grootte Molenbeek en het Geuldal. De belangrijkste sleutel ligt in het klimaatrobuust inrichten en gebruiken van het stedelijke en landelijke gebied. Dan gaat het over grondgebruik, landschapsstructuren, gewaskeuze, grondbewerking, watergebruik, maatregelen aan huizen en verhardingen en maatregelen tegen hittestress. Om systemen robuust te maken is vaak ruimte nodig. En dat kan het waterschap niet alleen; samenwerking met anderen is essentieel. Het vraagt bijvoorbeeld van gemeenten en provincie ruimtelijke keuzes, waarbij water een meer sturend thema wordt voor de ruimtelijke ordening.

Klimaatadaptatie is een thema dat iedere inwoner van Limburg raakt. Om Limburg toekomstbestendig te maken, verwachten we dat iedereen meedoet. Iedereen die een woning, bedrijfsgebouw, landbouwgrond, tuin, erf, openbare verharding of natuurgebied bezit of beheert, kan bijdragen aan het klimaatrobuust maken van Limburg. Als waterschap kiezen we een aanjaagrol en bieden we ondersteuning waar dat kan.

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Klimaatadaptatie					
2 Balans tussen water afvoeren en water vasthouden					
a) nog niet beschikbaar ¹	...	...	...	...	...

¹ de indicatoren worden ontwikkeld op basis van de uitvoeringsagenda WRL

Wat gaan we ervoor doen?

UITGELICHT

De watercrisis van 2021 heeft ons geleerd dat klimaatverandering vraagt om beter voorbereid te zijn op extreme veranderingen.

Extern programma ‘Waterveiligheid en Ruimte’ WRL

Met de Provincie Limburg, 31 gemeenten en het Rijk is een programma ingesteld om te komen tot een gezamenlijke aanpak voor waterveiligheid en klimaatadaptatie in de regio: het programma ‘Waterveiligheid en Ruimte Limburg’ (WRL).

‘Waterrobuust Limburg’

Binnen ons waterschap is het regieteam ‘Waterrobuust Limburg’ ingesteld dat de aanpak naar aanleiding van het hoogwater juli 2021 binnen het waterschap coördineert. Met het instrument ‘Waterrobuust Limburg’ sturen we erop om onszelf en onze inwoners beter voorbereid te laten zijn en een betere bescherming te bieden tegen wateroverlast. Wateroverlast is niet te voorkomen, we kunnen er wel alles aan doen waterveiligheid te bieden.

Hiermee streven wij drie doelen na:

- 1) Nu beter gesteld staan voor de uitdagingen van vandaag.
- 2) Bestaande programma's Water in balans, HWBP, Maas 2050 versnellen en intensiveren.
- 3) Beter beschermd en beter voorbereid zijn voor de lange termijn.

Met 'Waterrobuust Limburg' werken wij aan uitgangspunten en kaders om samen met de Provincie Limburg, de gemeenten en het Rijk in het overkoepelende programma 'Waterveiligheid en Ruimte Limburg' (WRL) klimaatadaptatie vorm te geven. We liften mee op andere ontwikkelingen om kansen op andere beleidsthema's te koppelen en streven naar een structurele 'Rijksfinanciering' voor klimaatadaptatie.

Om de beschikbare middelen gericht in te kunnen zetten, lopen er diverse onderzoeken en studies. Met de uitkomst hiervan kan de scope van onze opgave bepaald worden. Om u nu alvast een beeld te geven van de stappen, die wij voor ons zien en de beelden die wij hebben m.b.t. de benodigde middelen voor het volledige programma, noemen wij de volgende activiteiten en middelen:

Benodigde middelen x € 1.000	2022	2023	2024
Onderzoeken en casestudies	900	700	250
Proceskosten regieteam Waterrobuust WL	200	200	200
Externe capaciteit	700	700	700
Bijdrage aan programma Waterveiligheid en Ruimte	1.000	500	
Uitvoeren aanbevelingen uit onderzoeken en studies	300	1.000	
Uitvoeren aanbevelingen uit landelijke beleidstafel	200	500	300
Totaal	3.300	3.600	1.450

Benodigde capaciteit (fte)	2022	2023	2024
Regieteam	7	7	7
Adviezen en ondersteuning lijnorganisatie	10	17	17
Totaal	17	24	24

Een uitvoeringsagenda voor de bui van vandaag

Ten tijde van het opstellen van de Begroting 2023 wordt er, naast het uitwerken van een langetermijnaanpak, gewerkt aan het inventariseren van mogelijke kortetermijnmaatregelen en wellicht het starten van de uitvoering daarvan. De inwoner van Limburg wil graag klaar zijn voor de bui van morgen, maar zeker ook de bui van vandaag. En het is niet nodig om stil te zitten terwijl er gewerkt wordt aan een zorgvuldige langetermijnaanpak. We zien verschillende mogelijkheden.

Direct na de crisis en in het eerste deel van 2022 zijn er initiatieven gestart in de vorm van pilots en testen en zijn er vanaf de zomer 2021 langs verschillende lijnen ideeën opgehaald bij bewoners, marktpartijen en wetenschappelijke partijen. Ook de quick scans en de casestudies van Deltares hebben inzichten opgeleverd die meegenomen worden in het plan de campagne voor de korte termijn.

Van belang is om focus aan te brengen in de te nemen activiteiten met het externe programma WRL en de andere overheidspartners zoals het Rijk. En de samenwerking met bewoners in eerste instantie vorm te geven.

Er is gewerkt aan een concept-maatregelenboek, net als voor het Meerjarenprogramma Verbetermaatregelen crisismanagement, als input en basis voor het programma WRL. WRL heeft een eerste tranche maatregelen voor de periode 2023 t/m 2025 uitgewerkt. We hebben elkaar over deze ontwikkelingen regelmatig bijgepraat en hebben in oktober 2022 uitgangspunten en kaders aan het programma WRL meegegeven. De in het financiële voorstel benoemde middelen zijn bedoeld om de kortetermijnmaatregelen daadwerkelijk te kunnen oppakken en uitvoeren.

Een uitvoeringsagenda voor de komende 10 tot 15 jaar: wat doen we voor de bui van morgen?

Tegelijkertijd wordt door het programma 'Waterveiligheid en Ruimte' aan een plan voor de lange termijn, een uitvoeringsagenda voor de komende 10 tot 15 jaar gewerkt. Deltares heeft in de systeemevaluatie fase 2 in opdracht van Waterschap Limburg gewerkt aan de opgave voor de drie benoemde stroomgebieden langs de volgende scenario's:

- Buien 1:25, 1:100 (huidig)
- Buien 1:25, 1:100 (klimaatverandering)
- Bui juli 2021

Daarnaast heeft Deltares gewerkt aan een voorstel van type maatregelen, met een voorlopig beeld in welke mate dat deze type maatregelen een oplossend vermogen hebben, afgezet tegen de opgave uit de scenario's. Het type maatregelen is uitgewerkt aan de hand van de volgende vijf methoden om overlast te voorkomen of mee om te gaan:

0. Waterbewustzijn
1. Oplossen in het watersysteem zelf*
2. Oplossen door beter inrichten*
3. Oplossen tijdens crisis zelf*
4. Robuust herstel na crisis

* Laag 1, 2 en 3 zijn de drie lagen uit de bekende meerlaagsveiligheid aanpak van de waterwet.

De resultaten van Deltares zijn de input voor het programma WRL en de verkennende fase, die eind 2023 zal worden afgerond.

Voor de langetermijnaanpak worden (landelijke) beleidskeuzes (normen en kaders) voorbereid die moeten landen in een uitvoeringsagenda met daarin beschreven de opgave voor Limburg als het gaat om het tegen gaan van wateroverlast en het verhogen van de waterveiligheid en klimaatbewustzijn. Tot het programma WRL de langetermijnaanpak heeft uitgewerkt kunnen wij geen langetermijnscenario's uitwerken en voorstellen aan u voorleggen. De verkennende fase van het programma WRL is naar verwachting eind 2023 afgerond. We zullen u regelmatig informeren over de lopende ontwikkelingen.

Cofinanciering Rijk - regio

Het nemen van deze maatregelen en het maken van deze kosten past in de door de regio gedane propositie aan het Ministerie van I&W.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting werd gewerkt aan een verdere doorvertaling van de propositie en het regeerakkoord in een bestuursovereenkomst tussen Rijk en regio. Een belangrijk uitgangspunt daarbij is dat de regio een evenredig grote bijdrage cofinanciert.

Uitgangspunt is dat al reeds genomen maatregelen, proceskosten en onderzoekskosten vallen onder het principe van cofinancieren en moeten worden gezien als de bijdrage aan de propositie door WL. Op 14 juli 2022 is door Rijk, provincie en het WL de bestuursovereenkomst Waterveiligheid en ruimte in Limburg getekend, waar de bestuurlijke afspraken over de middelen zijn geregeld (Staatscourant 2022 nr. 19467).

De totale kosten van alle te nemen maatregelen worden geraamd op € 1,2 miljard. Dit bedrag wordt gefinancierd door verschillende partijen. Inzet van de regio is dat € 800 miljoen wordt gefinancierd door het Rijk en € 400 miljoen door de gezamenlijke regionale overheden (Provincie, Waterschap en Gemeenten). De verdeling van de kosten voor maatregelen t.b.v. klimaatadaptatie en hoogwaterveiligheid Maas is € 600 mln. en € 600 mln..

De € 600 mln. voor klimaatadaptatie kent een bijdrage van € 300 mln. Rijk en € 300 mln. regio. De € 600 mln. voor hoogwaterveiligheid Maas kent een bijdrage van € 500 mln. Rijk en € 100 mln. regio. Voor de hoogwaterveiligheidsopgave uit de propositie zijn er extra middelen in het Deltafonds (te weten vanaf 2025 € 250 mln. per jaar) opgenomen en worden deze afspraken bestendigd via het BO MIRT. Voor klimaatadaptatie is door het Ministerie € 300 mln. toegezegd.

Bij het opstellen van de propositie is als uitgangspunt gehanteerd om meer maatregelen met hetzelfde geld te kunnen realiseren. De inzet voor het waterschap betreft het reeds gereserveerde Projectgebonden aandeel HWBP, evenals de middelen die reeds begroot en langjarig geprogrammeerd zijn voor Water in Balans (WiB).

doel
2.1

Doel: Samen klimaatadaptief inrichten van stad en land

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Klimaatadaptatie					
2.1 Samen klimaatadaptief inrichten van stad en land					
a) % van de maatregelen uit de Bestuurs-overeenkomst Zoetwater fase 2 dat is uitgevoerd (DHZ) ¹	15%	35%	55%	100%	2027

¹ de uitvoering van de diverse maatregelen binnen onze projecten zorgt ervoor dat de gevolgen van droogte zoveel mogelijk worden voorkomen en daarmee de schade beperkt. We zijn in 2022 gestart met fase 2 en er wordt toegewerkt naar de volledige realisatie van het programma in 2027.

Voor dit doel (2.1) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 2.1.1 Tegengaan van de gevolgen van droogte en verdroging. Adviseren en onderzoeken en in overleg uitvoeren van maatregelen

De sleutel tot een klimaatrobuuste inrichting van het landschap zit in het zo goed mogelijk herstellen van de natuurlijke waterkringloop en met name de sponswerking ervan. Dat betekent vooral neerslag beter infiltreren en langer vasthouden in de bodem (het langzame systeem) in plaats van afvoeren via drainage, sloten en beken (het snelle systeem).

Als waterschap werken we voortvarend aan maatregelen in ons eigen systeem, maar voor veel van de bovengenoemde maatregelen zijn anderen aan zet. Voor maatregelen op percelen en gebouwen zijn dat boeren, bedrijven, terreinbeheerders en particulieren.

Activiteiten 2023

Samen met onze Limburgse waterpartners zetten we de uitvoering van de tweede fase van het Deltaprogramma Hoge Zandgronden (DHZ) voort. In 2021 hebben we afspraken gemaakt over de uitvoering van zoetwatermaatregelen in de periode 2022-2027. Met de uitvoering van de zoetwatermaatregelen uit het werkplan wordt gewerkt een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van stad en land. De uitvoering van de diverse maatregelen binnen onze projecten zorgt ervoor dat de gevolgen van droogte zoveel mogelijk worden voorkomen en daarmee de schade wordt beperkt. We zijn in 2022 gestart met fase 2 en er wordt toegewerkt naar de volledige realisatie van het programma in 2027.

In doelen 2.1.2 en 2.3.1 wordt ook een bijdrage geleverd door dezelfde activiteit.

We gaan verder met het uitwerken van een droogtestrategie voor de aanpak op de middellange en lange termijn. Dat doen we in nauwe samenwerking met andere partijen als gemeenten, waterbeheerders en de vertegenwoordigers van sectoren. De afstemming vindt plaats via de Bestuurlijke Klimaatadaptatietafel Limburg (BKaL). Waterschap Limburg coördineert de aanpak in samenwerking met de Provincie Limburg. In 2023 gaan we onder meer indicatoren opstellen (op- of afschalen) en maatregelpakketten samenstellen waarbij we de resultaten van het onderzoek Waterbeschikbaarheid (provincie Limburg) meenemen.

Vanwege de duidelijke samenhang tussen de lopende processen van de Droogtestrategie (waterschap) en de Opgave waterbeschikbaarheid (provincie) worden afspraken gemaakt om deze processen te stroomlijnen en samen te voegen. Ambitie is om deze afspraken met alle stakeholders vast te leggen in één gezamenlijk Waterconvenant Voldoende Zoetwater. Ter voorbereiding op dit convenant hebben de partijen in 2022 een intentieverklaring ondertekend. Hierin spreken partijen (provincie, waterschap, gemeenten, Rijkswaterstaat, LLTB, terreinbeheerders, WML, WBL, LPG en LWV) de bereidheid uit om samen oplossingen te zoeken voor de droogteproblematiek. Aansluitend wordt in 2023 het proces gestart richting een Waterconvenant Voldoende Zoetwater.

Doorontwikkeling monitoring en tools voor beter inzicht in de waterbeschikbaarheid in het beheergebied. Op korte termijn draagt verbeterd inzicht bij aan het tijdig kunnen inzetten van passende maatregelen uit het droogtebestrijdingsplan. Daarnaast helpt meerjarig inzicht bij het bepalen of geplande maatregelen op de langere termijn voldoende zijn of dat er een andere koers ingezet moet worden. In 2023 wordt een opzet gemaakt voor een jaarlijks terugkerende evaluatie waterbeschikbaarheid en uitgevoerd. Daarnaast worden er zogenaamde SWAP-modellen (relatie bodem, water, atmosfeer en plant) opgezet om de grondwaterstanden op een aantal meetlocaties te kunnen voorspellen en inzicht te krijgen in andere waterbalanscomponenten.

Deze activiteit heeft een directe link met het opstellen van het monitoringsbeleidsplan. Borging van benodigde monitoringsgegevens vindt plaats via dit traject.

Subdoel: 2.1.2 Gebiedsgericht uitvoeren van klimaatadaptatie

Samen met onze Limburgse waterpartners werken we aan klimaatadaptatie op basis van de programma's DPRA en DHZ fase 2. Omdat klimaatverandering geleidelijk verloopt, evalueren en vernieuwen we elk zes jaar het programma. We maken per gebied gezamenlijk afspraken over de stappen in het klimaatbestendig maken van Limburg. Voor grensoverschrijdende stroomgebieden nodigen we ook onze Duitse, Belgische, Noord-Brabantse en Gelderse collega's uit.

Activiteiten 2023

Door de komst van het NPLG en de hieraan inherent verbonden gebiedsgerichte aanpak binnen nieuwe gebiedsprogramma's zullen onze werkzaamheden mogelijk herzien worden. De exacte contouren van het NPLG worden in de komende maanden bekend. De concrete gevolgen zijn nog niet te duiden, maar zijn er wel. Uitgangspunt is dat middelen en capaciteit door het Rijk of de provincie 100% ter beschikking worden gesteld.

Rondom de natuurgebieden Deurnsche Peel/Mariapeel en Groote Peel werken we samen met Brabantse partijen aan de gebiedsgerichte aanpak (GGA) 'Vitale Peel'. In die gebieden wordt het watersysteem geoptimaliseerd voor zowel versterking van de natuur als de toekomst van landbouw. Het algemene beeld is dat het waterpeil in en rondom de natuurgebieden omhoog moet om de natuurdoelen te kunnen bereiken. Een ander waterbeheer zal leiden tot een nieuwe kijk op de (landbouwkundige) gebruiksmogelijkheden in het gebied.

Het doel van de GGA is om toe te werken naar een inrichting van het gebied rondom de natuurgebieden die in het (landbouwkundig) gebruik en qua hydrologie past bij de te behalen water- en natuurdoelen, toekomstbestendig perspectief geeft aan de landbouw en bijdraagt aan een vitaal buitengebied.

In 2023 werken de gezamenlijke partijen via een programmatische aanpak intensief met elkaar samen aan visievorming en planuitwerking voor het hele gebied.

Bij de uitvoering van DHZ fase 2 worden de zoetwatermaatregelen waar mogelijk gebiedsgericht uitgevoerd in samenwerking met onze waterpartners en de lokale gebiedspartijen. Zie ook subdoel 2.1.1.

Samen met WBL onderzoeken we of we gezuiverd water in de praktijk kunnen hergebruiken ten behoeve van de zoetwatervoorziening.

Als onderdeel van het project Groote Molenbeek/Mariapeel stellen we een inrichtingsplan en bestek op om een deel van de bufferzone van de Mariapeel te voorzien van aanvoerwater. Dit aanvoerwater kan vervolgens worden gebruikt voor subirrigatie. Actief sturen op grondwaterstanden wordt daarmee in het pilotgebied mogelijk. Dit draagt bij aan het vergroten van de waterbeschikbaarheid voor zowel landbouw als natuur. Het gebied Groote Molenbeek/Mariapeel is bestempeld als proefregio voor de implementatie van klimaatadaptatiemaatregelen. Intensieve monitoring van maatregelen maakt nadrukkelijk onderdeel uit van de pilot. Het inrichtingsplan is een uitwerking van LIWA, waarin subirrigatie een effectieve klimaatadaptatiemaatregel is gebleken.

Subdoel: 2.1.3 Toetsen watersysteem aan de normen

Het Waterschap beoordeelt iedere zes jaar of het watersysteem nog voldoet aan de normering. Vanaf 2021 doen we dat cyclisch.

Activiteiten 2023

Wij voeren de watersysteemtoets uit, dit resulteert in nieuwe inundatiekaarten volgens de meest recente klimatologische neerslagstatistieken. Het levert ons inzicht op in de omvang van (nieuwe) wateroverlastknelpunten in ons watersysteem en waar deze niet aan de provinciale normering wateroverlast voldoen. We doen dit cyclisch (elk jaar een deel van het beheersgebied) voor de stroomgebieden die in op basis van het hydrologische klimaatadaptatiemodel zijn geactualiseerd.

Naar aanleiding van de watercrisis 2021 is zowel binnen Limburg als landelijk een herbezinning op de normering wateroverlast op gang gekomen. In lijn met het eindadvies van de landelijke beleidstafel wateroverlast en hoogwater werken we samen met de Provincie Limburg en het provincie brede programma Waterveiligheid en Ruimte toe naar een meer risicogerichte normering. Zolang deze er nog niet is blijven we op basis van de bestaande kaders werken aan de aanpak van wateroverlast. Aanvullend daaraan wegen we in specifieke gevallen op basis van nog op te stellen heldere criteria af of bij grote risico's verdergaande maatregelen wenselijk zijn. Dit zal ook onderdeel uitmaken van de evaluatie van de herziening van de Waterwet.

We werken verder aan de (door)ontwikkeling van het klimaatadaptatiemodel met de bouw van IBRAHYM 3.0 en met het updaten van het hydrologisch modelinstrumentarium voor de stroomgebieden Geul, Brabantse Afwateringen en Grootte Molenbeek. Daarnaast werken we aan diverse innovatieve toepassingen om modellen verder te verbeteren, en om afvoeren en waterstanden beter te voorspellen.

We ontwikkelen daarnaast een grensoverschrijdend voorspelmodel Roer (samen met WVER) door het combineren en uitbreiden van bestaande modellen en datasystemen (FEWS), gericht op de voorspelling van de vulling van stuwmeren bovenstrooms en de voorspelling van de afvoer verder benedenstrooms.

Subdoel: 2.1.4 Uitwerken uitkomsten van LIWA

De Limburgse Integrale Watersysteem Analyse (zie kader LIWA) is voor ons een inspiratiebron en heeft veel bruikbare informatie opgeleverd over de knelpunten en kansen in het Limburgse watersysteem. In overleg met de projectpartners zijn haalbare maatregelen opgesteld en ruimtelijke strategieën verkend, deze worden nu verder uitgewerkt en toegepast.

Activiteiten 2023

Komt tot uiting in allerlei andere subdoelen, zoals '2.1.1 Tegengaan van de gevolgen van droogte en verdroging. Adviseren en onderzoeken en in overleg uitvoeren van maatregelen', '2.1.2 Gebiedsgericht uitvoeren van klimaatadaptatie' en '3.1.10 Verwachten van lagere agrarische emissies'. Daarin wordt de analyse van LIWA gebruikt als onderbouwing van de te nemen maatregelen en worden de aanbevelingen van LIWA toegepast en uitgewerkt.

Subdoel: 2.1.5 Adviseren actief over waterneutraal plannen en bouwen

Door ruimte te geven aan het water en het slim inrichten van Limburg kunnen we de gevolgen van overstromingen beperken.

Activiteiten 2023

Wij adviseren ook in 2023 actief over waterneutraal plannen en bouwen in omgevingsvisies, omgevingsplannen en gemeentelijke programma's. Wij leveren onze inbreng bij voorkeur al in een vroegtijdig stadium van het planproces (vooroverleg).

Waterpanel Noord (gemeenten, WL, WML en WBL) stelt een gezamenlijke 'Handreiking watertoets/klimaattoets' en 'Bouwstenen voor omgevingsplannen' op. Deze projecten zijn in 2021 opgestart en worden naar verwachting in 2023/2024 opgeleverd. Beide projecten dragen er toe bij dat de uitgangspunten voor waterneutraal en klimaatadaptief bouwen goed verankerd worden in ruimtelijke plannen/initiatieven. Eind 2022 wordt duidelijk of de initiatieven van Waterpanel Noord ook worden opgepakt door de zuidelijke samenwerkingsregio's.

In 2022 zijn wij gestart met het herijken van ons stedelijk waterbeleid met als doel ons beleid optimaal in te zetten voor het realiseren van onze doelen op het gebied van klimaatadaptatie (aanpak wateroverlast en droogte) én waterkwaliteit. Naar verwachting wordt het eindproduct – de notitie stedelijk waterbeleid WL - eind 2023 opgeleverd.

Samenwerken in de waterketen: via de vier samenwerkingsregio's (Waterpanel Noord, Westelijke Mijnstreek, Parkstad en Maas & Mergelland) en het Bestuurlijk en Ambtelijk Regiotrekkers Overleg Limburg (BROL/AROL) werken we samen met gemeenten, Waterleidingmaatschappij Limburg (WML) en Waterschapsbedrijf Limburg (WBL) aan doelmatig water(keten)beheer en klimaatadaptatie. Binnen de samenwerking stellen we gezamenlijke beleids- en uitvoeringsplannen op, voeren we gezamenlijke projecten uit en communiceren we samen over klimaatadaptatie en waterkwaliteit via het platform Waterklaar. Ook in 2023 pakken alle samenwerkingsregio's weer diverse nieuwe projecten op en worden lopende projecten afgerond. In 2023 loopt o.a. het project blauwgroene schoolpleinen en het DPRA-project klimaatbestendige bedrijventerreinen van Waterpanel Noord.

Evaluatie regenwaterstructuurvisies: een gemeentelijke regenwaterstructuurvisie is een belangrijk instrument om water en klimaat goed te borgen in ruimtelijke initiatieven (waar ruimte vrij houden voor blauwgroene structuur, welke wijk heeft prioriteit om af te koppelen i.v.m. bijdrage aan wateroverlast andere wijk e.d.). In 2023 starten we samen met gemeenten met het evalueren van bestaande gemeentelijke regenwaterstructuurvisies. Op basis van deze evaluatie zullen we gezamenlijk adviseren in 2023/2024 of de huidige regenwaterstructuurvisies moeten worden aangepast. Ook besluiten we of we het opstellen van nieuwe visies als WL willen stimuleren en zo ja, op welke manier.

Subdoel: 2.1.6 Stimuleren afkoppelen van regenwater

In Limburg verdwijnt nog steeds te veel schoon water in de riolering. Circa 50% van het verhard oppervlak is privaat bezit. Om burgers, bedrijven en woningbouwcorporaties klimaatbewust te maken (o.a. via Waterklaar) en hen te stimuleren het privaat verhard oppervlak af te koppelen van het riool liep t/m 2021 de gezamenlijke stimuleringsregeling afkoppelen regenwater private terreinen van WL, gemeenten en Provincie.

Sinds 1 januari 2022 is de gezamenlijke 'Vervolg stimuleringsregeling afkoppelen private terreinen' in werking. De regeling loopt in 2022 en 2023 met een financiële uitloop naar 2024.

Activiteiten 2023

In 2023 voeren we samen met de gemeenten de 'Vervolg stimuleringsregeling afkoppelen private terreinen' uit.

De huidige vervolgregeling eindigt op 31 december 2023. In 2023 ontwikkelen we daarom een strategie voor het afkoppelen van private terreinen voor de periode na de beëindiging van de huidige regeling.

Ook in 2023 zetten wij samen met gemeenten, WML, WBL en Provincie in op het ontstenen en vergroenen van de bebouwde omgeving door het klimaatbewust maken van burgers, bedrijven en woningbouwcorporaties via Waterklaar (www.waterklaar.nl) én via onze eigen kanalen. Hierbij bieden we deze doelgroepen ook concrete handelingsperspectieven.

We nemen deel aan het project Klimaatadaptieve bedrijventerreinen van Waterpanel Noord. Dit is een project van de regionale uitvoeringsagenda klimaatadaptatie (DPRA). Op basis van de resultaten van dit project en vanuit onze eigen strategie klimaatbestendige bedrijventerreinen bepalen we de mogelijke maatregelen.

Subdoel: 2.1.7 Informeren over de risico's op wateroverlast

Wij blijven inwoners en bedrijven informeren over de risico's van wateroverlast. Daarbij wordt aangegeven tot welk niveau Waterschap Limburg binnen de mogelijkheden van de specifieke situatie bescherming tegen wateroverlast kan bieden en waar hun eigen verantwoordelijkheid begint. Zie ook 5.2.2. Crisisbeheersing.

Activiteiten 2023

We gaan na hoe we (bv in enkele pilotgebieden) bewoners op basis van de meerlaagse risicobenadering gericht kunnen informeren over wie welke verantwoordelijkheid heeft, welke zorgplicht en beschermingsniveau daarbij hoort en welke risico's op wateroverlast er zijn. Dat doen we in samenwerking met het programma WRL en de provincie Limburg.

We ontwikkelen tools om wateroverlast te voorspellen en om bewoners tijdig te informeren/alarmeren over dreigende wateroverlast. Dit doen we o.a. in de pilot W2O en sinds juli 2022 ook met het online waterbeeld via de site van WL. Dit zal worden doorontwikkeld tot een zogenaamde Waterbeeld-app. Waarschuwing Wateroverlast.

Binnen de verschillende knelpunten/projecten van Water in Balans zullen we bescherming eigen woning (knop 4) steeds nadrukkelijk voor het voetlicht brengen, enerzijds als een (deel)mogelijkheid van het Waterschap om te voldoen aan de normering en anderzijds als een mogelijke oplossing voor de eigenaren zelf om zich voor een niveau boven de normering te beschermen.

Subdoel: 2.1.8 Zoeken van innovatieve en duurzame oplossingen

Een herijking van het systeem vraagt ook om een andere aanpak en innovatieve oplossingen. Deze onderzoeken we samen met kennisinstituten, bedrijven en onze partners in het veld. Innovatie is voor veel medewerkers een abstract begrip dat weinig leeft.

Daarbij wordt voornamelijk gekeken naar technische innovaties en onvoldoende naar sociale innovatie binnen de organisatie zelf. Laatstgenoemde is cruciaal om innovatie tot het DNA van WL te laten behoren. De sleutel tot succes is daarbij (op basis van de huidige inzichten) Duurzaamheid.

Activiteiten 2023

Presentaties, lezingen en workshops geven over systeemdenken, omdenken, innovatie en duurzaamheid.

Samenwerking met kennisinstututen versterken.

We ontwikkelen een klimaatadaptieve Legger met behulp van de methodiek van Design Thinking.

Door middel van deelname in het project Digital Twin Waterbeheer-droogte willen we komen tot betere informatie over de feitelijke droogtesituatie. We bouwen een 1ste versie van een tool die het mogelijk maakt om scenario's te maken voor het proefgebied van Groote Molenbeek.

We gaan door met het benutten van externe onderzoeksprogramma's 'KLIMAP' (Klimaatadaptatie in de Praktijk) en 'CASTOR' (Catchment Strategies TOwards Resilience). Hiermee geven we duurzaam invulling aan de ontwikkeling van een klimaatrobuust watersysteem. Beide onderzoeksprogramma's richten zich op de hoge zandgronden en onderzoeken hoe het water- en bodemsysteem klimaatrobuust kan worden ingericht voor landbouw en natuur. Er wordt gewerkt aan handvatten, tools en de methodiek van ontwikkelpaden om in regio's ook daadwerkelijk tot implementatie van maatregelen te komen. In samenwerking met 'KLIMAP' wordt in 2023 onderzoek naar subirrigatie voortgezet en resultaten opgeleverd als vervolg op de verkenning binnen 'LIWA' (Limburgse Integrale Watersysteem Analyse), waarin subirrigatie een effectieve maatregel is gebleken voor zowel droogte, actief grondwaterbeheer en wateroverlast. Het onderzoek wordt benut om bestaande kennisleemtes verder op te vullen.

'Slim Watermanagement' is één van de maatregelen uit het Deltaprogramma Zoetwater waarbij waterschappen en RWS beheergrens overschrijdend samenwerken in het operationele waterbeheer (gezamenlijke systeemanalyses, redeneerlijnen, informatieschermen). Het gaat om het oppervlaktewater daar heen te 'sturen' waar het de minste overlast veroorzaakt of het hardst nodig is. In 2023 wordt ingezoomd op het wateraanvoersysteem rondom de Noordervaart en de Peelkanalen.

doel
2.2

Doel: Aanpak grootste wateroverlastknelpunten

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Klimaatadaptatie					
2.2 Aanpak grootste wateroverlastknelpunten					
a) % van een zesde van het areaal dat getoetst is ²	100%	100%	100%	100%	- ¹

¹ geen einddatum, dient te allen tijde te voldoen.

² jaarlijks toetsen we een zesde van het areaal (100% in 2023 betekent dus dat we 1/6 van het areaal getoetst hebben).

Voor dit doel (2.2) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 2.2.1 Beperken wateroverlast vanuit ons watersysteem

Voldoen aan de wateroverlastnormen betekent dat we soms nieuwe buffers aanleggen, bestaande buffers vergroten of de afvoer van een watergang verbeteren. Maar vaak is het duurzamer om maatregelen zo hoog mogelijk in het stroomgebied te nemen: water vasthouden waar de regen valt, in de dorpen, steden, landbouwgebieden en natuurterreinen. Dit draagt ook bij aan andere doelen. Daarom nodigen we inwoners, gemeenten, agrariërs en terreinbeheerders uit om samen te bepalen wat het beste pakket aan maatregelen is en wie aan zet is om ze uit te voeren.

Activiteiten 2023

Om het watersysteem klimaatrobuust te krijgen worden in het programma ‘Water in Balans’ en het project ‘WB21’ een groot aantal wateroverlastknelpunten aangepakt.

Zoals in het werkplan ‘Samen Balanceren’ van het programma Water in Balans opgenomen, zijn de hierboven genoemde maatregelen geborgd in de zogenaamde knoppenaanpak. In onze verkenningsfase worden alle stakeholders actief betrokken om mee te denken over de opgave en hun rol in de oplossing.

Daarnaast lossen we ook wateroverlastknelpunten op in onze reguliere beekherstelopgaven. Dit is integraal onderdeel van de herinrichtingsprojecten waar dit speelt .

Voor ca. 15 nog niet geprogrammeerde wateroverlastknelpunten worden projectopdrachten opgesteld zodat ze daarna geprioriteerd en geprogrammeerd kunnen worden.

Subdoel: 2.2.2 Inrichten beekdalen als klimaatbuffer

In de planperiode gaan we in twee beekdalen op geschikte locaties aan de slag met een integrale beekdalontwikkeling om ze geschikter te maken als buffer om extremen in het klimaat op te vangen.

Activiteiten 2023

Dit zijn de beekdalen van de Groote Molenbeek en het Geuldal. Zie bij ‘3.3. Pilots integrale beekdalontwikkeling’.

doel 2.3

Doel: Risicogestuurd peilbeheer en onderhoud

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Klimaatadaptatie					
2.3 Risicogestuurd peilbeheer en onderhoud					
a) nog niet beschikbaar ¹	...	...	...	...	...

¹ indicatoren worden in 2023 uitgewerkt op basis van de implementatie van de vernieuwde nota peilbeheer.

Voor dit doel (2.3) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 2.3.1 Zoveel mogelijk vasthouden van water in watergangen

We richten ons onderhoud en peilbeheer primair op het vasthouden van water. Pas wanneer het nodig is, voeren we water af.

Activiteiten 2023

In het operationeel overleg Peilbeheer stimuleren we onze eigen medewerkers collega's om ook in hun dagelijkse, eigen taken water zo lang mogelijk vast te houden.

We geven invulling aan het 'anders maaien' plan. In totaal maaien we circa 170 km waterloop éézijdig om water langer vast te houden.

Bij de uitvoering van DHZ fase 2 worden zoetwatermaatregelen uitgevoerd gericht op het vasthouden van water in de watergangen met bijvoorbeeld boerenstuwen.
Zie ook subdoel 2.1.1.

In 2023 wordt de vernieuwde nota peilbeheer uitwerkt tot een geactualiseerd stuwenboek, er wordt gestart met één gebied. Daarnaast wordt het vernieuwde proces peilbeheer verder vormgegeven.

Subdoel: 2.3.2 Optimaliseren van de waterverdeling

Vanuit de Maas wordt water naar hoger gelegen gebieden gebracht via het Limburgse en Belgische kanalenstelsel. De hoeveelheid water die de Maas in de zomer kan leveren aan Noord-Brabant en Limburg is maximaal 5,4 m³/s, terwijl de vraag naar water groeit door de droge zomers. Om het beschikbare water efficiënter in het gebied te kunnen gebruiken, gaan we in de komende planperiode het aanvoersysteem optimaliseren.

Bij het inlaten van Maaswater is er een spanningsveld met de waterkwaliteit. Het Maaswater is kalkhoudend terwijl de inlaatgebieden van nature kalkarm zijn. Ook bestaat het risico dat bekende of onbekende stoffen zich met het Maaswater verspreiden. Over het algemeen is de kwaliteit van het ingelaten Maaswater echter beter dan die van het water in de watergangen waar het wordt ingelaten.

Activiteiten 2023

Op basis van de in 2021 & 2022 uitgevoerde meetpilot wordt een vervolgplan uitgewerkt om in de toekomst meer inzicht te krijgen in de actuele waterverdeling. Daarbij wordt in 2023 gewerkt aan blauwdruk voor een waterverdelingsdashboard voor in de CRK ten gunste van het operationele beheer en evaluatie op de lange termijn. Er wordt samenwerking gezocht met het programma Slim Watermanagement (2.1.8).

doel
2.4

Doel: Elke druppel vasthouden en pas afvoeren als het moet

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Klimaatadaptatie					
2.4 Elke druppel vasthouden en pas afvoeren als het moet					
a) door ontwikkelen droogte-bestrijdingsplan (% gereed) ¹	90%	100%	100%	100%	- ⁵
b) uitvoering maatregelen droogte-bestrijdingsplan (% uitgevoerd) ²	90%	100%	100%	100%	- ⁵
c) aantal extra boeren/bermstuwen geplaatst ³	600	800	-	800	2024
d) aantal stuwen geautomatiseerd ⁴	0	40	70	70	2025

¹ door enkele jaren met het droogteplan te werken en te verfijnen creëren we een stabiel plan waarin de meest voorkomende droogtemaatregelen opgenomen zijn.

² het uitvoeren van een aantal standaard droogtemaatregelen (bijv. droogte inspecties) binnen de verschillende werkprocessen

³ doel is in meerdere tranches het aantal boerenstuwen verder op te voeren.

⁴ via middelen SPUK Natuur (Specifieke Uitkering) komt er financiering voor vervanging en automatisering van 70 stuwen in de periode tot eind 2025.

⁵ geen einddatum, dient te allen tijde te voldoen

Voor dit doel (2.4) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 2.4.1 Adviseren over efficiënt watergebruik

Grondwateronttrekkingen staan onder maatschappelijke druk als gevolg van droogte. Verschillende functies claimen hetzelfde water en per saldo wordt er meer water onttrokken dan door de neerslag aangevuld. Daarom adviseren we gebruikers van grondwater over het effectiever omgaan met het onttrokken grondwater.

Activiteiten 2023

Zie '2.3.1 Zoveel mogelijk vasthouden van water in watergangen'

Subdoel: 2.4.2 Respecteren van bestaand grondgebruik bij peilbeheer en onderhoud

Waterschap Limburg respecteert bestaand grondgebruik bij het peilbeheer en onderhoud. In 2022 is de vernieuwde nota peilbeheer uitgewerkt waarin kaders zijn vastgelegd. Deze nota wordt in 2023 binnen de organisatie geïmplementeerd.

Activiteiten 2023

Zie '2.3.1 Zoveel mogelijk vasthouden van water in watergangen'

Wat mag het kosten?

Exploitatie

Programma Klimaatadaptatie		2023
		Begroting
Kosten		17.974.800
Opbrengsten		567.800
Netto kosten		17.407.000
Bijdrage aan WBL		-
Bijdrage aan BsGW		-
Doorberekende kosten van programma bestuur en organisatie		50.599.400
Totaal na doorberekening		68.006.400

Investeringen

INVESTERINGSOBJECT PER PROGRAMMA				
PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	UITGAVEN 2023 x € 1.000	INKOMSTEN 2023 x € 1.000
P000104	30	XP004 Herinrichting Maasnielderbeek bovenloop (resterend deel)	300	-
P003102	30	Herinrichting Geul benedenstreams kern Valkenburg fase 2 (Leeuw brouwerij)	700	530
P003103	30	Vispassage Epermolen	410	-
P026401	30	Herinrichting Kanjel en Gelei, gemeenten Meerssen en Maastricht	50	425
P057302	30	Herinrichting Worm (Nato-depot - Rimborg)	300	-
P066401	30	Herinrichting Bosbeek (Meinweg - monding)	200	-
P071002	30	Herinrichting Vlootbeek Benedenloop (Reigersbroek - Linnerweg)	350	-
P080105	30	Herinrichting Rode Beek Millen-Susteren	400	-
P086202	30	Herinrichting Geleenbeek Echt - Sifon	80	-
P086204	30	Herinrichting Geleenbeek Millen - Nieuwstadt	750	-
P086205	30	Herinrichting Geleenbeek Oud-Roosteren A2	140	-
P086206	30	Herinrichting Geleenbeek Katsbek Nieuwstadt - Oud Roosteren	100	-
P086208	30	Herinrichting Oude Maas (Geleenbeekmonding)	165	167
P086209	30	Herinrichting Geleenbeek Corio-Glana, highlight 16 en 17	250	-
P086210	30	Herinrichting Geleenbeek VDL Nedcar	80	-
P086212	30	Herinrichting Geleenbeek Sittard - Millen XP006	75	-
P111704	30	Ontkluizing Keutelbeek Geleen	353	-
P115201	30	Corio Glana Highlight 20 fase 1	50	-
P115203	30	Corio Glana highlight 20, fase 2	200	-
P119901	30	Herinrichting beekmonding Hemelbeek XP017	100	-
P139002	30	Herinrichting Aalsbeek Bovenloop XP010	100	-
P144601	30	Herinrichting Molenbeek van Lottum - Siebersbeek	485	433
P146802	30	WB21 knelpunt Raam en Vistrap Tungelroysebeek	50	-
P150001	30	Herinrichting Gansbeek / Paterslossing	100	50
P151402	30	Herinrichting benedenloop Wellse Molenbeek	30	10
P180901	30	Herinrichting benedenloop Kwistbeek	30	-
P180902	30	Gebiedspilot Kwistbeek	127	-
P192701	30	Meilossing, afronding herinrichting	10	-
P228201	30	Herinrichting Huilbeek	247	500
P254502	30	XP027 Herinrichting Oude Graaf	150	-
P254601	30	Herinrichting Venrays Broek en de Spurtk	100	-
P277401	30	Herinrichting beekmonding Swalm XP030	10	-
P278401	30	Herinrichting Wylrebeek monding	150	90
P282101	30	Herinr. Castenrayse vennen	200	500
P316101	30	Herinrichting Thornerbeek	100	30
P316806	30	Vismigratieknelpunt zand- en vuilvang Groote Molenbeek	150	50
P316807	30	Pilot Beekdalontwikkeling Groote Molenbeek/Mariapeel (XP005)	4.000	-
P316808	30	Herinrichting Groote Molenbeek Wittebrugweg XP002	20	-
P323401	30	Herinrichting Aa	300	100
P325202	30	Herinrichting benedenloop Lingsforterbeek	30	10

INVESTERINGSOBJECT PER PROGRAMMA				
PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	UITGAVEN 2023 x € 1.000	INKOMSTEN 2023 x € 1.000
P360013	0	Strategische grondverwerving (SGV) Watersysteemprojecten	500	-
P360060	30	Herstel diverse vismigratie knelpunten	80	-
	30	Te verwachten DHZ-subsidie beekherstelprojecten. Veiligheidshalve rekenen met 15%	-	1.500
	30	Herinrichting Geleenbeek Corioglana- Weustenrade Oliemolen (rest highlight 4)	30	-
	30	Herinrichting Uffelsebeek (P260501)	200	-
	30	Herinrichting Grensbeek	10	-
	30	Maatregelen wateroverlast Roer (laatste knelpunten, o.a. Steenen Huys te Vlodrop)	10	-
	30	Pilot Beekdalontwikkeling Geul	200	-
Projecten Beekherstel			12.472	4.395
P177901	30	Broekhuizerbroek	1.000	-
P265201	30	Waterbloem	1.000	-
P265202	30	XP012 Herinrichting Roggelsebeek, incl Neerpeelbeek en Bevelandsbeek	200	-
P360026	30	Nieuw Limburgs Peil (NLP) Wateroverlast Niers	250	125
P360029	5	Nieuw Limburgs Peil (NLP) Streefbeeld Stroomgebiedsbrede Ecologische Systeem Analyse (SESA)	100	-
P360040	30	Optimalisatie hoofdstelsel wateraanvoer (Noordervaart en Peelkanalen)	4.168	222
P360057	30	Extra boerenstuwen als droogtemaatregel	80	-
P360061	30	Stuwen eigen Leggerwatergangen	750	300
P360062	30	Automatiseren besturing 5 bestaande Regenwaterbuffers	200	-
P360063	30	Boerenstuwen tranche 2 en 3	1.200	970
Projecten Verdrogingsbestrijding			8.948	1.617
P003107	30	WiB-Valkenburg	471	-
P012101	30	Mechelderbeekdal	328	-
P016901	30	Waterberging Lange Gracht - Water in Balans	108	-
P021102	30	Hekerbeekdal	343	-
P029401	30	WiB-Eys	328	-
P029402	30	WiB-Bocholtz en Simpelveld	447	-
P038401	30	Lemiers en Oud Lemiers	498	-
P042401	30	Aanleg hoogwaterbescherming Slenaken	58	-
P055901	30	WiB-Noorbeekdal	333	-
P057601	30	WiB-Eygelshoven	486	-
P090301	30	WiB-Voerendaal	412	-
P093001	30	Wijnandsrade	333	-
P096306	30	Bufferdam de Dem/Caumerbeek middenloop	314	-
P111101	30	WiB-Spaubeek	347	-
P111705	30	WiB-Beek	283	-
P115301	30	Einighausen	346	-
P148302	30	Pilot retentiegebied Breevennen	365	-
P255901	30	Gebiedspilot Eckeltsebeek - Water in Balans	431	-
P360019	30	WB21 toets 2015	500	-
P360034	5	Water in balans	250	-
P360044	30	Gebiedspilot Meerssen - Water in Balans	1.531	-
P360046	30	Gebiedspilot Oirsbeek - Water in Balans	364	-
P360056	30	Aanpak wateroverlast Hegge	1.260	1.000
	30	KD008 - Programmaplan Water in Balans	-	2.250
Projecten Wateroverlast			10.136	3.250
P360042	30	Vervangingsinvesteringen assets	5.150	-
P360052	5	Ontwikkeling voorspellingsmodellen voor wateroverlast en Ontwikkeling klimaat-adaptatiemodel	565	-
P502016	5	Ibrahim 3.0	60	20
P503003	5	Tractiemiddelen 2019-2022	150	-
P503004	15	Uitbreiding meetnet	124	-
P503005	10	Vervangen meetapparatuur	483	-
	5	Ontwikkeling voorspellingsmodellen (MIPC MV4)	2.947	2.780
	15	Regenradar, Neerslagradar, Debietmeters etc. (MIPC MV6)	1.562	1.068
	5	LIWA 2.0	350	110
Projecten Vervanging en aanpassing assets			11.391	3.978
P360051	6	Watersysteemtoets 2019	103	-
P504001	0	Bebording zwemwater	25	-
Projecten overig			128	-
PROGRAMMA KLIMAATADAPTATIE			43.075	13.240

A vibrant photograph of a wetland ecosystem. Tall, slender green reeds dominate the left side, reaching towards the top of the frame. In the center, a large green frog sits on a reed. To the right, a brown dragonfly is perched on a reed. The water is dark and reflects the surrounding greenery. In the foreground, there are purple flowers and green foliage. The overall scene is bright and healthy, representing a high-quality water environment.

Waterkwaliteit en ecologie

waterschap
limburg

programma

3. Waterkwaliteit en ecologie

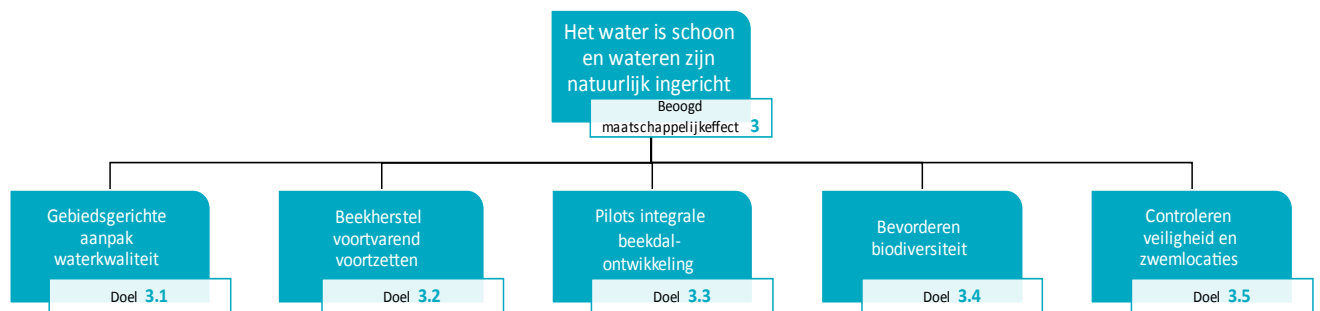
de basis voor een gezonde leefomgeving

Inleiding

Schoon water is essentieel voor een gezond ecosysteem, een voorwaarde voor veilig drinkwater en belangrijk voor de landbouw en recreatie. Het is de basis voor een gezonde leefomgeving. Er mogen dus niet te veel vervuilende stoffen in het water zitten. Ook is belangrijk dat natuurbeken en plassen zo natuurlijk mogelijk zijn ingericht en worden onderhouden. Dit maakt ze robuuster, zelfreinigend en een geschikter leefgebied voor planten en dieren. Veranderingen in de samenleving en een extremer klimaat stellen ons voor nieuwe uitdagingen. We krijgen steeds vaker te maken met pieklozingen door riooloverstorten, algenbloei, zuurstoftekorten en droogvallende beken. Vanuit huishoudens, landbouw en industrie komen rechtstreeks of via de rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi) talloze bekende en onbekende stoffen in het water, die schadelijk zijn voor het waterleven en vaak ook voor de mens. Concentraties lopen vaker op doordat er in droge periodes minder verdunning is. Een groot deel van het grond- en oppervlaktewater in Limburg komt uiteindelijk in de Maas terecht. Die is daarmee een goede graadmeter voor de chemische toestand van het totale watersysteem.

In 2023 wordt voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied een plan gepresenteerd hoe we in Limburg omgaan met een aantal Europese verplichtingen, waaronder de Kaderrichtlijn Water. Dit betekent iets voor de manier waarop wij onze projecten uitvoeren en onze belangen inbrengen. In de eerste helft van 2023 worden de plannen concreet gemaakt en is meer zicht op de betekenis, de rol en positie die WL hierin heeft.

Waterkwaliteit en ecologie | Doelenboom | Waterbeheerprogramma 2022-2027

Wat willen we bereiken?

effect
3

Beoogd maatschappelijk effect:

Het water is schoon en wateren zijn natuurlijk ingericht

In 2027 hebben we in ieder geval onze eigen KRW-opgave (Kader Richtlijn Water) uitgevoerd. We verwachten van de andere partners (gemeenten, landbouw, industrie en natuurbeheerders) dat ook zij in deze periode hun rol pakken en maatregelen uitvoeren.

Ook buiten de KRW-waterlichamen werken we aan de doelen voor een gezonde waterecologie. Oppervlaktewater en grondwater zijn schoon en het overgrote deel van de natuurbeken is natuurlijk ingericht en ruim beschaduwd en wordt natuurvriendelijk onderhouden, met behoud van de afvoerfunctie.

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Waterkwaliteit en ecologie					
3 Het water is schoon en wateren zijn natuurlijk ingericht					
a) % KRW-waterlichamen dat voldoet aan de norm voor ¹ :					
o chemische toestand	73%	80%	87%	100%	2027
o fytoplankton	100%	100%	100%	100%	2027
o macrofauna	62%	71%	80%	100%	2027
o vis	58%	68%	78%	100%	2027
o waterflora	58%	69%	80%	100%	2027
b) Beoordeling zwemlocaties volgens zwemwaterrichtlijn 2006 (in #)					
o uitstekend	19	19	19	19	2027
o goed	0	0	0	0	2027
o aanvaardbaar	0	0	0	0	2027
o slecht	0	0	0	0	2027

¹ % wordt lineair doorgetrokken naar volledig doelbereik in 2027, rekening houdend met huidige toestand (geen lager doel dan huidige toestand).

Wat gaan we ervoor doen?

doel
3.1

Doel: Gebiedsgerichte aanpak waterkwaliteit

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Waterkwaliteit en ecologie					
3.1 Gebiedsgerichte aanpak waterkwaliteit					
a) % aan rwzi's dat voldoet aan het Limburgs Effluentbeleid ¹	67%	78%	89%	100%	2027

b)	% KRW-overstorten dat is terug gebracht naar een overstortfrequentie afgestemd op de kwetsbaarheid van het ontvangende water ²	55%	60%	70	100%	2027
----	---	-----	-----	----	------	------

¹ voor 2027 moeten nog 5 rwzi's voldoen aan het LEB. Realisatie verloopt mede n.a.v. de uitkomsten van de systeemsprong methodiek. Beste inschatting nu is 89% realisatie eind 2025. Verantwoordelijkheid realisatie bij WBL.

² in 2023 wordt de inventarisatie van de overstortproblematiek bij de gemeente afgerond. We hebben dan een goed beeld wat er de komende jaren door de gemeenten wordt uitgevoerd.

Voor dit doel (3.1) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 3.1.1 Integraal en gebiedsgericht aanpakken waterkwaliteit

Per gebied weten we wat de oorzaken van de ontoereikende waterkwaliteit zijn en welke maatregelen nodig zijn. Daarna kiezen we samen met de betrokken partners het pakket maatregelen dat met de laagst mogelijke maatschappelijke kosten het grootste effect heeft.

Activiteiten 2023

Programma Waterkwaliteit: De grote en dringende waterkwaliteitsopgave wordt ondergebracht in een programma. Een programmatische aanpak van waterkwaliteitsmaatregelen en andere activiteiten versterkt de onderlinge samenhang en effectiviteit.

Netwerk met buitenlandse partners van Waterschap Limburg (buurlanden België en Duitsland) uitbreiden en onderhouden gericht op samenwerking. Dit doen we door deel te nemen aan grensoverschrijdende projecten en platforms, werken aan onze zichtbaarheid bij buitenlandse partners en relaties versterken, inbrengen van onze belangen en het creëren/benutten van samenwerkingsmogelijkheden.

Grensoverschrijdend werken met partners binnen het Maasstroomgebied: deelname aan Werkgroep Buurlanden van de Maasregio, zoeken naar mogelijkheden voor euregionale subsidies, inbreng leveren op grensoverschrijdende projecten, deelname aan grensoverschrijdende werkgroepen, evenementen en ontwikkelingen. Het Regionaal Bestuurlijk Overleg Maas (RBOM) draagt bestuurlijk ambassadeurschap uit.

Subdoel: 3.1.2 Onderzoek naar en voorlichting over opkomende stoffen

De aanpak van 'opkomende' stoffen in het watersysteem wordt getrokken door het Rijk. Als waterschap onderzoeken we de aanwezigheid van deze stoffen en doen aan voorlichting hierover. Dit zijn onder andere medicijnresten, hormoonverstoorders, vlamvertragers, weekmakers, antibiotica, (micro)plastics en nanodeeltjes.

Activiteiten 2023

Samenwerken in samenwerkingsverband de Schone Maaswaterketen (SMWK). Hier werken we samen met waterschappen, provincie en Rijk in het Nederlandse Maasstroomgebied aan bronaanpak (o.a. huidige lozingsvergunningen in beeld brengen), monitoring en duiding (stoffenlijst met medicijnresten, industriële stoffen, gewasbeschermingsmiddelen), samenwerking in het internationale Maasstroomgebied op organische microverontreinigingen (contacten leggen, in beeld brengen wat er speelt en waar kansen liggen) en openbaar ontsluiten van data via www.schonemaaswaterketen.nl.

Het opstellen van een eindrapportage van de Limburgbrede monitoring van rwzi's op medicijnresten en andere microverontreinigingen over de periode 2020-2022.

Op basis van de Limburgbrede monitoring stellen we met het WBL een investeringsprogramma op voor aanvullende zuivering op aan te wijzen rwzi's.

Voorlichting over medicijnresten in het watersysteem. Deelname aan de Community of Practice Medicijnresten, die is ingesteld door het Ministerie van IenW in het kader van het landelijk initiatief 'Medicijnresten uit water'.

Subdoel: 3.1.3 Reguleren directe lozingen van ongezuiverd water op watergangen

Het gaat hier om een beperkt aantal industriële en agrarische lozingen. Deze lozingen zijn alleen onder specifieke voorwaarden (hoeveelheid, temperatuur, stoffen en concentraties) toegestaan. Wij handhaven ook de vergunningen en meldingen.

Activiteiten 2023

Onderzoeken wat het (plaatselijk) effect is op de kwaliteit van het oppervlaktewater van dergelijke lozingen. Met de resultaten kan een betere inschatting worden gemaakt van de intensiteit van reguleren en controleren van dergelijke lozingen.

Subdoel: 3.1.4 Proactief adviseren over indirecte lozingen

Indirecte lozingen, dat zijn lozingen van bedrijven op de gemeentelijke riolering, vallen onder de bevoegdheid van gemeente of provincie. Het waterschap biedt proactief advies aan bij de vergunningverlening.

Activiteiten 2023

Het waterschap heeft veel belang bij goede vergunningverlening en handhaving voor de indirecte lozingen. Dit vanwege de relatie met de waterkwaliteit en met doelmatig zuiveren. Gemeenten kunnen advies vragen aan het waterschap bij de vergunningverlening voor indirecte lozingen. Hier wordt in praktijk nog maar beperkt gebruik van gemaakt. Aan de hand de uitkomsten van de Limburg brede monitoring stellen we een prioritering op van stoffen en zuiveringskringen, die we agenderen bij RUD's. Waar mogelijk maken we hierbij gebruik van inzet en kennis van het samenwerkingsverband Schone Maas Water Keten (SMWK).

Subdoel: 3.1.5 Zorgen dat onze rwzi's niet beperkend zijn voor KRW-doelen

Voor de rwzi's van het waterschap gelden de eisen van het Activiteitenbesluit voor de kwaliteit van het gezuiverde water. Dit zijn normen voor stikstof en fosfor, chemisch zuurstofverbruik (CZV), biologisch zuurstofverbruik (BZV) en onopgeloste stoffen. Aanvullend daarop zijn in het Limburgse effluentbeleid (LEB) per rwzi specifieke normen voor stikstof en fosfaat vastgesteld om de wateren waarop wordt geloofd te kunnen laten voldoen aan de KRW-doelen.

Activiteiten 2023

Evaluëren en indien nodig het LEB bijstellen.

Subdoel: 3.1.6 Met gemeenten afspraken maken over riooloverstorten

Rioolstelsels hebben nood-uitlaten voor die gevallen dat er meer regen valt dan het rioolsysteem aan kan. Deze riooloverstorten lozen dan verdund rioolwater op een nabijgelegen watergang. Onze stip op de horizon is dat er in 2050 helemaal geen overstorten meer nodig zijn doordat voldoende verhard oppervlak is afgekoppeld. Voor de periode tot 2027 hebben we een tussendoel dat is gebaseerd op de kwetsbaarheid van het ontvangende oppervlaktewater en dat aansluit bij de KRW.

Activiteiten 2023

We ronden de inventarisatie van de gemeentelijke overstortproblematiek af. We leggen afspraken met gemeenten voor de uitvoering van maatregelen vast. We monitoren de voortgang en gaan in gesprek met gemeenten als de voortgang stagneert.

Subdoel: 3.1.7 Adviseren over waterkwaliteit in plannen van derden

Waterkwaliteit is een integraal onderdeel in onze advisering in plannen van derden. Zo vroeg mogelijk in het planproces vragen we aandacht voor de risico's op verontreiniging of ecologische schade, maar ook voor de kansen om de situatie juist te verbeteren. We kijken zowel naar het oppervlaktewater als naar grondwater.

Activiteiten 2023

We adviseren in plannen van derden (zie ook 2.1.5 en 6.2.3) ook over waterkwaliteit. Bij voorkeur leveren wij onze inbreng zo vroeg mogelijk in het planproces (vooroverleg) om zo te voorkomen dat de waterkwaliteit wordt bedreigd en om de kansen voor het verbeteren van de waterkwaliteit te benutten (lijnwerk).

Door het opstellen van de handreiking klimaattoets en de bouwstenen voor omgevingsplannen (zie ook 2.1.5. en 6.2.3) wil Waterpanel Noord (gemeenten, WL, WBL, WML en Provincie) klimaat en waterkwaliteit stevig verankeren in ruimtelijke plannen en initiatieven.

Subdoel: 3.1.8 Accepteren van alleen schoon regenwater

De regelgeving gaat er vanuit dat afgekoppeld regenwater schoon is en stelt geen kwaliteitseisen aan de lozing ervan op oppervlaktewater. In de praktijk blijkt dat regenwater niet altijd schoon is, vooral als het in contact is geweest met metalen daken, marktpleinen, drukke wegen, parkeerplaatsen of bedrijfsterreinen.

Activiteiten 2023

Actualisatie voorkeurstabel verantwoord afkoppelen. In 2022 is de voorkeurstabel 'Verantwoord afkoppelen' door het BROL (samenwerking waterketen Limburg van gemeenten, WL, WBL, WML en Provincie) geactualiseerd. Ook is door het BROL een advies voor de borging van de tabel opgesteld. In 2023 wordt het project verder afgerond en het advies gecommuniceerd en zal de borging van de tabel door de partners worden opgepakt.

Subdoel: 3.1.9 Stimuleren gedragsverandering bij burgers en bedrijven

Door gedragsverandering te stimuleren voorkomen we lozing van ongewenste stoffen en materialen in de riolering.

Activiteiten 2023

Via Waterklaar – het gezamenlijke communicatieplatform van gemeenten, WL, WBL, WML en Provincie – en onze eigen communicatiekanalen stimuleren wij inwoners en bedrijven om zelf een bijdrage te leveren aan het verbeteren van de waterkwaliteit. Waterklaar (www.waterklaar.nl) biedt concrete handelingsperspectieven (o.a. chemievrij onkruidbeheer, niet uitlogende bouwmaterialen) en voert gerichte publiekscampagnes uit. Het afkoppelen van hemelwater van het riool draagt bij aan het verminderen van riooloverstorten en dus het verbeteren van de waterkwaliteit. Wij stimuleren met de gemeenten en Provincie burgers, bedrijven en woningbouwcorporaties af te koppelen met de 'Vervolgstimuleringsregeling afkoppelen private terreinen' en gerichte communicatie via Waterklaar (zie hiervoor ook 2.1.6.).

Subdoel: 3.1.10 Bijdragen aan lagere agrarische emissies

Beleid rond meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen wordt door het Rijk gemaakt. Als waterschap handhaven we de landelijk ingestelde teelt-, spuit- en mestvrije zones rond watergangen. Voor directe lozingen van agrarische bedrijven verlenen we vergunning als de lozing aan de landelijke normen voldoet. Met andere waterschappen, kennisinstituten en ondernemers onderzoeken we welke landbouwmaatregelen effectief bijdragen aan een lagere uitspoeling van stoffen naar grond- en oppervlaktewater.

Activiteiten 2023

Ondersteunen LLTB bij de uitvoering van het Delta Plan Agrarisch Waterbeheer (DAW-plan), bij onder andere:

- bodemadviezen bij 160 bedrijven (BodemUp),
- erfemissiescans ter reductie van nutriënten in het oppervlakte en grondwater (60 bedrijven),
- meten van nutriënten met agrariërs ter bewustwording (10 deelgebieden),
- duurzame teeltadviezen voor maïs, aardappelen en andere uitspoeling gevoelige teelten (in 2 pilots) ter verbetering van de waterkwaliteit.

We hebben twee typen moerasfilters achter drainagesystemen aangelegd ter reductie van nutriënten. We monitoren de effecten daarvan op de waterkwaliteit en delen de gegevens met de agrarische sector. We verkennen mogelijkheden om deze filters op meerdere locaties aan te leggen. Hier worden ook financieringsmogelijkheden voor verkend.

We starten op een aantal testlocaties in landbouwgebied met kleinschalige maatregelen voor verbetering van de waterkwaliteit, zoals met ijzerzakken (een filterzak met ijzerhoudend materiaal) en Drainblocks (een mechanisch waterfilter gemaakt van lava en basalt) om fosfaat en andere stoffen uit het oppervlaktewater te halen.

Via de proeftuinen (PPO Vredepeel en Wijnandsrade van de WUR) en HAS (bodemelectoraat) wordt kennis ontwikkeld en gedeeld ter verbetering van de waterkwaliteit. We brengen hier kennis over het watersysteem in en sturen we op het bereiken van onze waterdoelen. Dit komt tot uiting in 'de boerderij van de toekomst'. In 2023 komen we met een voorstel over een mogelijke voortzetting van het bodemelectoraat in samenwerking met andere partijen.

We volgen de uitwerking van de waterdoelen in het Gemeenschappelijke Landbouw Beleid (GLB) nader uitgewerkt in het NSP (Nationaal Strategisch Plan) en subsidieregelingen actief en adviseren over toepassingsmogelijkheden. Via werkgroepen van de UvW dragen we hieraan bij.

Natuur Inclusieve Landbouw (NIL): de transitie van de landbouw naar duurzame teeltsystemen ter verbetering van de waterkwaliteit en biodiversiteit is in 2022 gestart. We nemen samen met de provincie en andere partijen deel aan een projectcoalitie waarbij we onze waterdoelen inbrengen.

Landbouwportaal: We adviseren over de implementatie van het landbouwportaal bij de LLTB waar agrariërs terecht kunnen met vragen over duurzame teeltmethoden (DAW en NIL) en subsidies (GLB) en voor adviezen. Wij sturen daar op realisatie van waterdoelen zoals lagere emissie N & P (stikstof & fosfaat) en gewasbeschermingsmiddelen.

Bovengenoemde waterkwaliteitsmaatregelen worden opgepakt door de agrarische sector en uitgewerkt in enkele (1-3) gebiedsprocessen, afhankelijk van bijdragen van derden. Hier brengen we kennis en kunde in. Hierbij wordt door ons gedacht aan het glastuinbouwgebied Siberië nabij Maasbree.

Subdoel: 3.1.11 Schoonhouden bronnen van drinkwater

Samen met alle betrokkenen werken we aan het beschermen van het grond- en oppervlaktewater dat wordt gebruikt om drinkwater van te maken. Voor iedereen geldt een zogenaamde drinkwaterzorgplicht.

Activiteiten 2023

Bijdrage leveren aan de realisatie van de Provinciale Gebiedsdossiers Drinkwater, door 6 van de 8 taken eind 2023 af te ronden waar Waterschap Limburg trekker van is. Taken zijn: het achterhalen van antropogene bronnen, verzamelen en in kaarten presenteren van data, verkrijgen van inzichten over wisselwerking tussen oppervlakte- en grondwater, afstemmen over beheer en onderhoud en het nemen van doeltreffende en doelmatige maatregelen en vergroten bewustwording.

Subdoel: 3.1.12 Beperken hoeveelheid zwerfafval

Waterschap Limburg neemt deel aan een internationaal project om de hoeveelheid plastic en ander zwerfafval in de grensoverschrijdende watergangen te verminderen. In dit LIVES project (Litter free rivers and streams) werken we samen met Duitse en Belgische waterbeheerders, onderwijs, provincie en Rijkswaterstaat.

Activiteiten 2023

Het LIVES project is in 2022 afgesloten. Als vervolg wordt een plan van aanpak opgesteld voor het terugdringen van (plastic) zwerfafval in het watersysteem.

Subdoel: 3.1.13 Meewerken aan wildbeheersing

Jachtrechten verlenen in ruil voor vergoeding in natura.

Activiteiten 2023

Dit is regulier werk.

Subdoel: 3.1.14 Samenwerken met hengelsporters

Visrechten verlenen in ruil voor vergoeding in natura.

Activiteiten 2023

Dit is regulier werk.

**doel
3.2**

Doel: Beekherstel voortvarend voortzetten

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Waterkwaliteit en ecologie					
3.2 Beekherstel voortvarend voortzetten					
a) km beekherstel WBP 2022-2027 afgerond ¹	0 km	18 km	18 km	72,2 km	2027

¹ in het huidige WBP is 72,2 km opgenomen aan nog her in te richten beken (zie onderstaande lijst). Een groot deel is inmiddels opgestart en zit in de verkennings- of planuitwerkingsfase. Voor een klein deel moet nog een projectopdracht opgesteld worden.

Watergang	Km beekherstel		
		Lingsforterbeek	1,3*
		Maasnielderbeek - bovenloop	3,7
		Middelsgraaf	0,8
Aalsbeek	2,7	Rode beek (Susteren)	5,0*
Bosbeek (Roerdal)	2,5	Roggelsebeek	8,1
Everlose beek	9,0	Schelkensbeek	2,4
Geleenbeek	13,0*	Swalm	
Geul		Tungelroyse beek	
Groote Molenbeek	2,7*	Uffelsebeek/Haelense beek	3,1
Gulp		Vlootbeek - benedenloop	4,5
Itterbeek en Thornerbeek	7,5*	Worm	3,0
Keutelbeek	1,2*	Totaal	72,2
Kwistbeek	1,7		

Naast deze KRW opgave vindt ook beekherstel plaats op andere plekken. Informatie hierover is opgenomen onder 3.2.1. Voor alle projecten geldt een integrale benadering, waarbij opgaves op het gebied van vismigratie, wateroverlast en waterconservering worden meegenomen in het beekherstelproject.

Voor dit doel (3.2) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 3.2.1 Herstellen beken waarvoor dat nodig is

De laatste KRW-periode gebruiken we om de waterlichamen in te richten waar dit nog nodig is. Het gaat om 70 à 80 km aan beektrajecten. Dit doen we binnen een herinrichtingszone van 5 tot 30 meter breed ter weerszijden van onze huidige eigendomsgrenzen. Deze breedte is indicatief. Van een aantal beken die eerder al zijn heringericht, weten we nu dat dit vaak nog te smal is om naast het bereiken van de KRW-doelen ook klimaatrobuust te zijn met betrekking tot wateroverlast en waterconservering. Daarom hebben we samen met de provincie de integrale beekdalontwikkeling uitgewerkt als nieuw concept voor klimaatadaptatie, het streven naar een betere waterkwaliteit en meer biodiversiteit.

Activiteiten 2023

Dit is een uitgangspunt en geen (sub)doel.

Beekherstelprojecten

Project naam:	Fase (per september 2022):
Herinrichting Bosbeek (Meinweg)	Verkenning
Herinrichting Worm (NATO-depot – Rimborg)	Verkenning
Herinrichting Roggelsebeek en Bevelandsebeek	Verkenning
Herinrichting Maasnielderbeek bovenloop	Verkenning
Herinrichting Vlootbeek	Verkenning
Herinrichting Geleenbeek Millen-Nieuwstadt	Verkenning
Raam Tungelroysebeek	Verkenning
Herinrichting Oude Graaf	Verkenning
Herinrichting Groote Molenbeek Wittebrugweg	Verkenning
Hemelbeek beekmonding	Verkenning
Swalm beekmonding	Verkenning
Herinrichting Rode Beek Millen-Susteren	Planuitwerking
Corio Glana Highlight 20 fase 2	Planuitwerking
Herinrichting Molenbeek van Lottum	Planuitwerking
Wylrebeek beekmonding	Planuitwerking
Vispassage Epermolen	Planuitwerking
Vismigratiekneelpunt Groote Molenbeek Wanssum	Planuitwerking

Wolterskamp beekmonding	Planuitwerking
Herinrichting Aa	Planuitwerking
Herinrichting benedenloop Kwistbeek	Planuitwerking
Herinrichting benedenloop Lingsforterbeek	Planuitwerking
Herinrichting benedenloop Wellse Molenbeek	Planuitwerking
Herinrichting Thornerbeek, Panheelderbeek	Planuitwerking
Corio Glana Highlight 16 + 17	Planuitwerking
Ontkluizing Keutelbeek Geleen	Planuitwerking
Herinrichting Geul benedenstrooms Valkenburg	Uitvoering
Herinrichting Kanjel en Gelei	Uitvoering
Herinrichting Loobeek Venraysch Broek en De Spurkt	Uitvoering
Ontkluizing Keutelbeek Beek Fase 1B	Uitvoering
Caumerbeek Middenloop / Buffer De Dem	Uitvoering
Geleenbeek Oude Maas	Uitvoering
Herinrichting Huilbeek	Uitvoering
Herinrichting Lollebeek Castenrayse vennen	Uitvoering

Verder zijn eind 2022 of worden in 2023 projectopdrachten opgesteld voor trajecten van de volgende beken:

Project naam:

Herinrichting Geleenbeek Sittard - Millen XP006	
Herinrichting Aalsbeek Bovenloop XP010	
Herinrichting Gansbeek / Paterslossing	
Herinrichting Raam	
Herstel diverse vismigratie knelpunten	
Herinrichting Uffelsebeek en Haelensebeek	

Subdoel: 3.2.2 Uitvoeren van een 100.000-bomenplan

Waterlichamen die nog niet voldoen aan de KRW-eisen, scoren vaak laag omdat er onvoldoende bomen langs het water staan. Deze zijn belangrijk omdat hun schaduw het water koel houdt en omdat wortels, takken en bladval in het water de diversiteit aan waterleven bevorderen. We zoeken naar locaties waar we met het aanplanten van bomen, zonder het beekprofiel aan te passen, het ecologisch niveau voldoende kunnen opkrikken: het 100.000-bomenplan.

Activiteiten 2023

We ronden een projectopdracht af met daarin o.a. criteria waar bomenaanplant en/of spontane opkomst aan moet voldoen. Deze wordt vervolgens meegenomen in de programmering en prioritering van projecten.

We onderzoeken mogelijkheden om boomaanplant en/of spontane opkomst mee te nemen bij reeds voorziene inrichtingsprojecten.

Subdoel: 3.2.3 Toepassen principes ‘Bouwen met Natuur’

Door met de natuur mee te bewegen kan op vaak eenvoudige wijze het ecosysteem in de watergangen worden versterkt. In natuurbeken die worden heringericht gaan we bewust op zoek naar mogelijkheden om Bouwen met Natuur toe te passen.

Activiteiten 2023

We stellen beleid vast met betrekking tot het principe van ‘Bouwen met Natuur’ en passen dit vervolgens toe in de herinrichtingsprojecten.

Er wordt een monitoringsprogramma opgezet om de effecten te kunnen volgen.

**doel
3.3**

Doel: Pilots integrale beekdalontwikkeling

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Waterkwaliteit en ecologie					
3.3 Pilots integrale beekdalontwikkeling					
a) Pilot beekdalbrede aanpak Groote Molenbeek ¹	2	1	-	3	2024
o aantal projectopdrachten					
b) Pilot beekdalbrede aanpak Geul ²					
o plan van aanpak	1	-	-	1	2023
o aantal projectopdrachten	-	1	1	2	2025

¹ binnen de pilot Groote Molenbeek zijn drie uitvoeringsprojecten gedefinieerd, waarvoor projectopdrachten opgesteld moeten worden. Daarna overdracht naar de projectorganisatie.

² voor de totale pilot wordt een plan van aanpak opgesteld, waarbij verschillende uitvoeringsprojecten gedefinieerd worden.

Voor dit doel (3.3) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 3.3.1 Inrichten twee beektrajecten volgens integrale beekdalontwikkeling

In de periode 2022-2027 gaan we integrale beekdalontwikkeling op kansrijke locaties binnen twee zoekgebieden uitwerken. Die liggen in het stroomgebied van de Groote Molenbeek in Noord-Limburg en dat van de Geul in Zuid-Limburg. Dit zijn twee verschillende beeksystemen waardoor we ook verschillende ervaringen opdoen. Ze zijn gekozen omdat we hier het grootste effect per geïnvesteerde Euro verwachten doordat we doelen kunnen combineren.

Activiteiten 2023

Geul: maatregelen opstellen en uitwerken samen met omgeving.

Groote Molenbeek - Rieterdijk:
afwaarderen landbouwgronden, opstellen van besteksgereed plan doorstroommoeras.

Groote Molenbeek - subirrigatie: opstellen van inrichtingsplan en vertaling naar bestek, aanbesteding aanpassen hoofdsysteem.
Groote Molenbeek - Kabroeksebeek: afwaarderen gronden en opstellen besteksgereed plan.
Opstellen SESA voor een nader te bepalen stroomgebied.

doel
3.4

Doel: Bevorderen biodiversiteit

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Waterkwaliteit en ecologie					
3.4 Bevorderen biodiversiteit					
a) aantal vismigratieknelpunten verholpen	5	10	n.t.b.	26	2027
b) % bij onderhouden en inspecteren betrokken medewerkers dat geïnstrueerd is om zorgvuldig te handelen bij flora & fauna conform de Wet natuurbeheer	100%	100%	100%	100%	- ¹
c) % Grote Watervlavel bestreden ²	30%	40%	60%	90%	2029

¹ geen einddatum, dient te allen tijde te voldoen.

² in 2023 verwachten we 30% te bestrijden vanwege de start van structurele bestrijding Grote Watervlavel na een Europese aanbesteding. In 2022 is dit aanbestedingstraject gestart voor een jarenlange structurele bestrijding.

Voor dit doel (3.4) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 3.4.1 Ontwikkeling van Natura2000 en natte natuurgebieden

In veel natte natuurgebieden is verbetering van de waterhuishouding en -kwaliteit nodig om habitatten en soorten te behouden en te versterken. Hiervoor geldt een algemene zorgplicht die inhoudt dat geen nadelige handelingen mogen worden gedaan. De provincie is primair verantwoordelijk voor de beleidsontwikkeling voor natuur.

Activiteiten 2023

We voeren de projecten Broekhuizerbroek en Waterbloem uit, waarbij gebiedsvreemd water om het natuurgebied wordt geleid.

Subdoel: 3.4.2 Benutten kansen in onze projecten

In onze inrichtingsprojecten zoeken we actief naar eenvoudig te nemen maatregelen voor gewenste soorten. Denk bijvoorbeeld aan paaibedden voor vissen, verblijfplaatsen voor vleermuizen, nestkasten voor de grote gele kwikstaart, inzaaien met inheemse bloemenmengsels voor insecten, fruitbomen voor dassen en poelen voor amfibieën, kleine migratiebarrières opheffen en mondingen van zijbeken optrekbaar maken. Dit alles doen we binnen de door Waterschap Limburg gestelde randvoorwaarden.

Activiteiten 2023

Bij de ecologische advisering in projecten zoeken we actief naar maatregelen om gewenste soorten te laten profiteren. De ecologen beschrijven bij elk herinrichtingsplan de kansen die zich in het plan voordoen. In het format zal er een vaste passage worden opgenomen waarmee dit doel is geborgd (mits de provincie de benodigde middelen en de capaciteit beschikbaar stelt).

Subdoel: 3.4.3 Soortbeschermingsplannen maken

Voor de meest bedreigde watergerelateerde soorten maken we beschermingsplannen. In de planperiode richten we ons op soorten waarvoor de situatie urgent is. Daarnaast komen soorten in aanmerking die (zo goed als) uitgestorven zijn in Limburg. Om invulling te geven aan het bijenconvenant onderhouden we onze gebieden zo dat ze bijdragen aan het verbeteren van het leefgebied van bijen en andere insecten. Vooral wilde bijen zijn een graadmeter voor het ecosysteem. Gaat het met de bijen goed, dan is ook de rest vaak ook in orde.

Activiteiten 2023

We stellen een soortenbeschermingsplan op voor de Grote modderkruiper, in samenwerking met Provincie Limburg.

We starten met de uitvoering van maatregelen die zijn opgenomen in het soortenbeschermingsplan Gewone bronlibel.

Subdoel: 3.4.4 Opstellen werkwijzen voor specifieke soorten

Soms is een gewenste soort zo succesvol dat het problemen oplevert in het watersysteem. Zo zorgen bevers met hun dammen steeds vaker voor wateroverlast, ondermijnen ze met oeverholten werkpaden en waterkeringen en verdringen ze andere flora en fauna.

Wij stellen hiervoor werkwijzen op passend binnen de kaders van de gedragscode van de Unie van Waterschappen en binnen de wettelijke kaders van het nieuwe Faunabeheerplan Bever.

Activiteiten 2023

We passen ons beverprotocol aan naar aanleiding van de vaststelling van het nieuwe Faunabeheerplan.

In navolging van het geactualiseerde beverprotocol stellen we bijbehorende werkwijzen op die passen binnen de kaders.

Subdoel: 3.4.5 Beschermen bronnen en bronbeken

Speciale aandacht hebben onze bronnen en bronbeken. Dit zijn pareltjes van biodiversiteit door het constant stromende, koude en relatief schone water. Ze zijn daarmee ook heel kwetsbaar voor verstoring. Daarom hebben we, buiten natuurgebieden, veel bronnen en stroken eromheen in eigendom verworven. We zijn in bronbeken extra alert met onze regels, waaronder een lozingsverbod, ook van regenwater.

Activiteiten 2023

Regulier werk.

Subdoel: 3.4.6 Vispasseerbaar maken stuwen en watermolens

Voor een aantal vissoorten is het belangrijk dat ze via de Limburgse wateren hun paaigebied kunnen bereiken voor hun voortplanting en opgroei. Daarom lossen we de belangrijkste knelpunten voor vismigratie op. Dat doen we door stuwen en watermolens, in overleg met de eigenaren, vispasseerbaar te maken.

Activiteiten 2023

We starten met het oplossen het vismigratieknelpunt bij de Molenbeek van Lottum en de Wylrebeek.

Eerste focus is de huidige situatie, data en (oude) afspraken in beeld te brengen. Deze zijn nodig om de onderhandelingen in te gaan en om de projectopdrachten op te stellen. Naar verwachting zullen de knelpunten in 2026-2027 opgelost zijn.

Subdoel: 3.4.7 Uitbreiden areaal met ecologisch onderhoud

Bij ons onderhoud gaan we zorgvuldig om met planten en dieren in het water en op de oevers. We doen een flora- en faunacheck om te weten welke beschermde soorten er voorkomen. We laten bij het maaien gedeelten van de begroeiing staan om planten en dieren te ontzien. We laten dood hout zo veel mogelijk in de beken liggen, omdat kleine waterdieren daarvan profiteren. In deze planperiode gaan we het ecologisch onderhoud verder optimaliseren.

Activiteiten 2023

Binnen het onderhoudscontract is het voornemen om in de winter 2022-2023 in het hele areaal een stap te maken naar minder maaien ten gunste van de ecologie. Hierbij wordt gebruik gemaakt van gebiedskennis van onderaannemers, de contractaannemers en onze eigen inspecteurs. Vaak zal dit eenzijdig maaien betreffen, maar soms worden ook maairondes bijvoorbeeld een maand later ingepland om bijvoorbeeld het broedseizoen te ontzien.

Vanuit het onderhoudscontract verder uitbouwen van contacten met vogelwerkgroepen. De eerste ervaringen met bijvoorbeeld Nederweert en Rijksweg 73 Zuid zijn goed.

Subdoel: 3.4.8 Beperken gevolgen van droogte en hitte voor het watersysteem

We hebben vaker droge zomers en daardoor vaker droogval van watergangen en stilstaand en opwarmend water. Dit is dodelijk voor vissen, maar ook voor het kleinere waterleven.

Klimaatadaptief inrichten maakt het watersysteem robuuster en beter bestand tegen deze extremen, maar dit zal niet overal mogelijk of afdoende zijn.
In dergelijke gevallen nemen we maatregelen om de schade te beperken.

Activiteiten 2023

Regulier werk.

Subdoel: 3.4.9 Adviseren beheerders van plassen en vijvers

Veel problemen rond waterkwaliteit zijn het gevolg van een slechte inrichting, verkeerd beheer en te voedselrijk water. Vooral hengelsportplassen en stadsvijvers zijn niet in evenwicht en zeer kwetsbaar voor verstoring. Als waterschap adviseren we gemeenten en hengelsportverenigingen over het nemen van structurele verbeteringen. Bij acute problemen doen we ter plaatste onderzoek en adviseren over noodmaatregelen. Voor blauwalgen volgen we een landelijk toegepast protocol.

Activiteiten 2023

Wij adviseren beheerders van plassen en vijvers als zij vragen hebben over verbetering van de waterkwaliteit in hun watersysteem (lijnwerk).

Subdoel: 3.4.10 Selectief bestrijden exoten en plaagsoorten

We dringen de muskus- en beverratten terug tot de landsgrens. We stellen bestrijdingsprotocollen plaagsoorten en een investeringsagenda op.

Activiteiten 2023

Op basis van het 'aanvalsplan Japanse duizendknoop' starten we in 2023 met structurele bestrijding van deze plaagsoort. We starten met de plekken die het hoogste risico vormen. Het aanvalsplan bepaalt welke plekken hiertoe behoren.

Het te bereiken doel is in 2034 een situatie dat de muskusrat (net als de beverrat) is teruggedrongen tot de landsgrens en dat deze situatie vervolgens in stand gehouden wordt. Hiervoor optimaliseren we in 2023 de relatie tussen gebiedsindeling en personele formatie. Het toetsingskader is het landelijk gemiddelde van velduren per km waterloop dat door de UvW vastgesteld is. Tevens actualiseren we onze bestrijdingsplannen en starten we met de uitvoering hiervan.

Voor de Grote watervlonden ronden we de Europese aanbesteding in 2023 af en starten we met grootschalige en structurele bestrijding.

doel
3.5

Doel: Controleren veiligheid van zwemlocaties

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Waterkwaliteit en ecologie					
3.5	Controleren veiligheid van zwemlocaties				
a)	Beoordeling zwemlocaties volgens zwemwaterrichtlijn 2006 (in #)				
o	19	19	19	19	2027
o	0	0	0	0	2027
o	0	0	0	0	2027
o	0	0	0	0	2027

Voor dit doel (3.5) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 3.5.1 Controleren veiligheid van zwemlocaties

Op de aangewezen zwemwaterlocaties meten we de zwemwaterkwaliteit, we rapporteren en communiceren hierover. Als de kwaliteit niet voldoet, bijvoorbeeld door te hoge concentraties bacteriën, blauwalgen of botulisme, plaatsen we waarschuwborden en/of kondigen een zwemverbod af. Hiervoor volgen we bestaande protocollen en overleggen met de inrichtinghouder. We adviseren beheerders van zwemlocaties over het op peil houden van de waterkwaliteit en het verbeteren ervan. Voor nieuwe zwemwaterlocaties beoordelen wij het plan op basis van landelijke en Europese eisen.

Activiteiten 2023

Regulier werk.

Wat mag het kosten?

Exploitatie

Programma Waterkwaliteit en ecologie		2023
		Begroting
Kosten		3.724.700
Opbrengsten		709.400
Netto kosten		3.015.300
Bijdrage aan WBL		-82.800
Bijdrage aan BsGW		-
Doorberekende kosten van programma bestuur en organisatie		2.012.000
Totaal na doorberekening		4.944.500

Investeringsen

INVESTERINGSOBJECT PER PROGRAMMA				
PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	UITGAVEN	INKOMSTEN
			2023	2023
			x € 1.000	x € 1.000
P360055	5	Implementatie soortenbeleid	380	17
P360059	30	Innovatieve uitvoeringspilot waterkwaliteitsverbetering landelijk gebied	100	-
	30	KD007 - Innovatieve/effectievere methodes doelrealisatie KRW.	400	-
PROGRAMMA WATERKWALITEIT EN ECOLOGIE			880	17

A photograph of a water treatment facility. In the foreground, several large, curved metal pipes are visible, each with a valve and a black metal guard. The pipes are set against a background of green trees and a clear sky. The water in the foreground is slightly rippled.

Zuiveren en waterketen

waterschap
limburg

programma

4. Zuiveren en waterketen

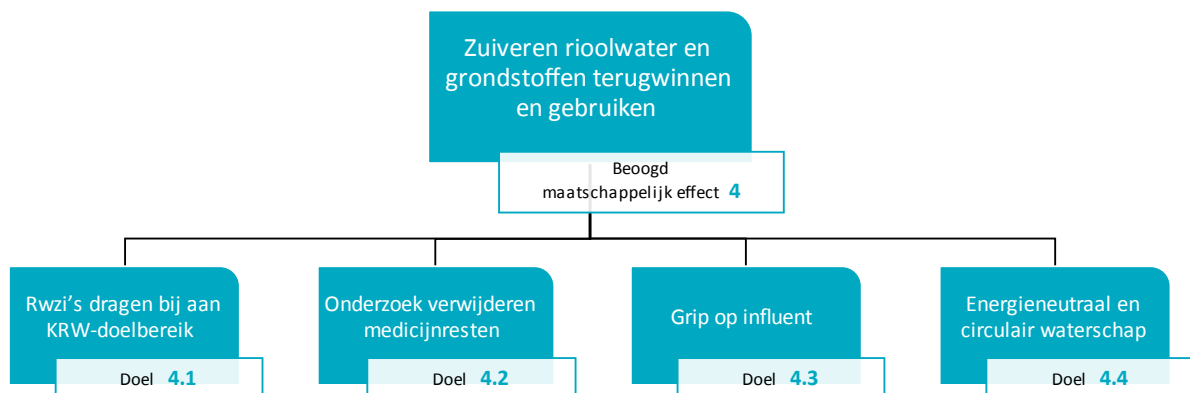
geen afval, maar een bron van energie, grondstoffen en gezuiverd water

Inleiding

Door klimaatverandering neemt de hoeveelheid regen toe en daarmee de druk op het gemeentelijke rioolstelsel. Dit vraagt om een flexibel systeem van transporteren en zuiveren. De klassieke rwzi's dragen bij aan een betere waterkwaliteit maar zijn grootverbruikers van energie en grondstoffen. We werken continu aan het besparen van energie waar mogelijk en het opwekken van energie uit hernieuwbare niet-fossiele bronnen om ons eigen verbruik mee af te dekken. In onze visie is rioolwater geen afval, maar een bron van energie en grondstoffen en gezuiverd water. We bouwen onze huidige stationaire rwzi's geleidelijk om tot modulaire systemen zodat we afvalwater op maat zuiveren en optimaal energie en grondstoffen kunnen terugwinnen en gezuiverd water van gewenste kwaliteit kunnen leveren.

Een groeiende uitdaging vormen de zogenaamde microverontreinigingen zoals medicijnresten, gewasbeschermingsmiddelen en zeer zorgwekkende stoffen en andere opkomende stoffen. Deze vragen om een ketenaanpak, dus niet alleen bij de zuivering, maar ook om maatregelen aan de bron. In deze opgaven kunnen we als waterschap zelfstandig een heel eind komen, maar voor het resterende deel hebben we alle partners in de waterketen nodig: huishoudens, (farmaceutische) bedrijven, gemeenten, buitenlandse partners en kennisinstututen. We zoeken naar nieuwe vormen van samenwerking. Zo doen we voor steeds meer gemeenten beheer- en onderhoudstaken aan gemalen, IBA's en leidingen. We zien de waterkwaliteit als een gezamenlijke verantwoordelijkheid en nemen onze partners daar in mee.

Zuiveren en waterketen | Doelenboom | Waterbeheerprogramma 2022-2027

Wat willen we bereiken?

effect
4

Beoogd maatschappelijk effect:

Zuiveren rioolwater en grondstoffen terugwinnen en gebruiken

In de planperiode 2022-2027 werken Waterschapsbedrijf Limburg en Waterschap Limburg samen aan de zuiveringstaak om te komen tot schoon en ecologisch gezond water.

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Zuiveren en waterketen					
4 Zuiveren rioolwater en grondstoffen terugwinnen en gebruiken					
a) nog niet beschikbaar ¹	...	...	...	...	...

¹ wordt toegevoegd bij Voorjaarsrapportage 2023

Wat gaan we ervoor doen?

doel
4.1

Doel: Rwzi's dragen bij aan KRW-doelbereik

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Zuiveren en waterketen					
4.1 Rwzi's dragen bij aan KRW-doelbereik (zie ook 3.1)					
a) % aan rwzi's dat voldoet aan het Limburgs Effluentbeleid ¹	67%	78%	89%	100%	2027

¹ voor 2027 moeten nog 5 rwzi's voldoen aan het LEB. Realisatie verloopt mede n.a.v. de uitkomsten van de systeemsprong methodiek. Beste inschatting nu is 89% realisatie eind 2025. Verantwoordelijkheid realisatie bij WBL.

Voor dit doel (4.1) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 4.1.1 Alleen nog modulaire zuiveringssystemen plaatsen

We willen flexibeler kunnen inspelen op veranderende omstandigheden, zoals aangescherpte normen voor de kwaliteit van het gezuiverde water, nieuwe duurzaamheidsdoelstellingen, technologische en klimatologische ontwikkelingen en politieke en demografische ontwikkelingen. Daartoe is Verdygo ontwikkeld, een modulair zuiveringsconcept volgens een nieuwe bouw- en ontwerptechniek waarmee zuiveren op maat mogelijk wordt. Bij uitbreiding of aanpassingen van de bestaande infrastructuur wordt dit modulaire concept toegepast. Modulaire systemen maken het ook mogelijk om op nieuwe locaties te gaan zuiveren, bijvoorbeeld dichterbij de bron van het rioolwater of op een plek waar behoefte is aan gezuiverd water.

Uiteraard staan we ook open voor andere innovaties. In deze trend passen ook technieken waarmee bedrijven, woonwijken of individuele huishoudens zelf hun rioolwater zuiveren. Dit heeft invloed op het aanbod van ongezuiverd water en zorgt ook voor nieuwe lozingen van gezuiverd water op het oppervlaktewater of de bodem. In de planperiode ontwikkelen we een visie op centrale en decentrale zuiveringen en onze rol daarin.

Activiteiten 2023

WL: We starten samen met WBL met het opstellen van een plan van aanpak om te komen tot een visie op centrale en decentrale zuiveringen.

WBL: In 2027 willen we op al onze zuiveringen voldoen aan het Limburgse effluentbeleid. Daartoe hebben we in 2021 de renovatie, volgens het Verdygo-concept, van de rwzi's Panheel en Stein afgerond. Dit heeft er toe geleid dat we op dit moment op 11 van de 17 zuiveringen voldoen aan de norm van 2027. Voor de overige installaties zijn maatregelen gepland om tijdig aan de norm te voldoen.

Subdoel: 4.1.2 Bevorderen bewust rioolgebruik

We geven samen met gemeenten voorlichting over hoe inwoners en bedrijven kunnen voorkomen dat rioolwater wordt vervuild met ongewenste materialen en stoffen zoals vochtige doekjes, mondkapjes, frituurvet en geneesmiddelen.

Activiteiten 2023

WL: Ook in 2023 informeren wij de bewoners van Limburg - samen met de gemeenten, WBL, WML en de Provincie - via Waterklaar (www.waterklaar.nl) én via onze eigen kanalen over goed rioolgebruik. Hierbij bieden wij concrete handelingsperspectieven, zoals het inleveren van medicijnen bij de apotheek, het inleveren van frituurvet en adviseren we burgers doekjes niet door de wc te spoelen.

Subdoel: 4.1.3 Onderzoeken nuttige toepassingen voor gezuiverd water

We onderzoeken kansen om gezuiverd water in te zetten in landbouw, industrie of natuurgebieden en passen dit toe waar dit mogelijk is.

Activiteiten 2023

WL: In 2022 hebben we de watervraag en wateraanbod geïnventariseerd en met elkaar in verband gebracht in het kader van het Deltaprogramma Hoge Zandgronden. In 2023 onderzoeken we samen met het WBL een value-case voor toepassing van een Nereda Package Plant op een van de beloftevolle locaties.

WL: In 2023 komen ook de resultaten van de Limburgbrede monitoring RWZI's beschikbaar. Op grond van deze bevindingen wordt samen met WBL gewerkt aan een voorstel voor aanvullende zuivering van de RWZI's die de grootste negatieve invloed hebben op de ecologische kwaliteit van de ontvangende wateren en/of de drinkwatervoorziening.

Subdoel: 4.1.4 Bepalen van de mate van zuiveren in een gebiedsgerichte aanpak

Per gebied weten we de oorzaken van de waterkwaliteitsproblemen en welke maatregelen nodig zijn om de doelen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) te halen.

Met de betrokken partners in het gebied kiezen we een pakket maatregelen dat duurzaam is, voldoende bijdraagt aan de KRW doelen en betaalbaar is. Op de rwzi's verwijderen we stikstof en fosfor tot de norm die is afgesproken in het Limburgse effluentbeleid (LEB) of het activiteitenbesluit. De norm verschilt per installatie en is afgestemd op de KRW-doelen (zie bijlage C van het WBP 2022-2027).

In de praktijk gaat de zuiveringsinspanning verder dan het landelijke beleid zonder ondoelmatig of disproportioneel te worden. Het verdergaand verwijderen van een stof of stofgroep is immers vaak het duurste. Wanneer dezelfde kwaliteitseffecten bereikt kunnen met alternatieve maatregelen in de waterketen (b.v. gemeentelijke overstorten), dan kiezen we voor de meest doelmatige aanpak. Het effect op het watersysteem is belangrijker dan ondoelmatig voldoen aan lozingsnormen. In de komende jaren krijgen we mogelijk te maken met aanvullende eisen en doelstellingen via de herziening van de Richtlijn Stedelijk Afvalwater. In de periode 2022 worden verdere stappen gezet om bovenstaande KRW-doelen uiterlijk in 2027 te realiseren.

Activiteiten 2023

WL: In 2023 passen we de ervaringen opgedaan met de System sprong Geleenbeek toe op de overige rwzi's, te starten bij de rwzi's Meijel en Venray.

WL: Wij volgen de ontwikkelingen m.b.t. de herziening Richtlijn Stedelijk afvalwater en leveren waar nodig onze inbreng via het Unie-spoor. Hierdoor kunnen we zo nodig ook tijdig inspelen op de mogelijke consequenties van de herziening voor onze eigen organisatie en de rwzi's van WBL.

doel
4.2

>>
Doel: Onderzoek verwijderen medicijnresten

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Zuiveren en waterketen					
4.2 Ambitie realiseren verwijderen medicijnresten					
a) WL: Percentage reductie totale vracht medicijnresten (17 verschillende stoffen, alle rwzi's) ten opzichte van 2022 ¹	0%	5%	5%	10%	2027
b) WBL: % medicijnresten verwijderd op hotspots ²	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	70%	2027

¹ in 2021 is door WL en WBL ingestemd met het aansluiten bij de landelijke ambitie m.b.t. realisatie van een vrachtreductie van medicijnresten afkomstig uit rwzi's. Deze ambitie is verwoord als 10% reductie in 2027 t.o.v. van de vracht in 2023 en 40% reductie in 2030. De basis hiervoor is gelegd door de Limburgbrede monitoring op de 17 Limburgse rwzi's in 2021-2022 (Cie WZW 4/11/2021).

² we stellen samen met Waterschap Limburg de zuiveringen vast, waar we de meeste medicijnen kunnen verwijderen. In 2027 willen we op deze hotspots tenminste 70% van de medicijnresten verwijderen.

Voor dit doel (4.2) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 4.2.1 Inzetten op bronaanpak en zuiveren voor medicijnresten

Voor de bronaanpak van medicijnen nemen we deel aan het programma ‘Medicijnresten uit het Water’ van het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat. Onderdeel daarvan is het deelnemen aan het Farmaco-Technologisch Overleg (FTO) met apothekers en samenwerken met het Academisch Ziekenhuis (MUMC+) Maastricht.

We weten dat alleen bronaanpak nooit voldoende zal zijn, want mensen blijven medicijnen nodig hebben. Daarom zetten we ook in op aanvullende zuivering op bepaalde, nog te selecteren, rwzi’s. Daarvoor gebruiken we de resultaten van een pilot op de rwzi Simpelveld en pilots elders in het land, verder monitoren we het effluent van alle 17 Limburgse rwzi’s gedurende drie jaar uitgebreid. Op grond van de resultaten wordt besloten of en op welke rwzi’s aanvullende zuivering van medicijnresten en andere microverontreinigingen wenselijk, noodzakelijk en betaalbaar is.

Activiteiten 2023

Zie ook 3.1.2.

**doel
4.3**

Doel: Grip op influent

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Zuiveren en waterketen					
4.3 Grip op influent					
a) nog niet beschikbaar ¹	...	...	...	...	...

¹ wordt toegevoegd bij Voorjaarsrapportage 2023

Voor dit doel (4.3) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 4.3.1 Maken afnameafspraken met gemeenten

Met gemeenten en WBL zorgen we dat het riool- en transportstelsel optimaal wordt benut. Dit doen we door nieuwe afspraken te maken over de afnamecapaciteiten op de overnamepunten. We ontwikkelen onze centrale regiekamers verder door, om de waterstromen in de keten te sturen en gebruiken ‘big data’ om dit te optimaliseren.

Activiteiten 2023

WBL: In 2027 willen we 100% voldoen aan de afnameafspraken. Voor het op een doelmatige wijze realiseren van de waterkwaliteitsdoelstellingen en de afnameverplichting hebben Waterschap Limburg en WBL gezamenlijk een redeneerlijn overstortlozingen ontwikkeld die uitgaat van effectgericht in plaats van normgericht denken en handelen. Deze redeneerlijn wordt met elke Limburgse gemeenten besproken.

De voor WBL hieruit voortvloeiende maatregelen worden voor eind 2027 uitgevoerd, gekoppeld aan de termijn voor het behalen van de waterkwaliteitsdoelen van de KRW.

WL: We werken samen met WBL om de afspraken met de gemeenten over de afnameverplichting te realiseren en baseren dat onder andere op de uitkomsten van de ecologische toets. De voortgang in het maken van de afspraken en de uitvoering van de ecologische toets stemmen we regelmatig onderling af en sturen we zo nodig bij om de vastgestelde planning te halen.

Subdoel: 4.3.2 Zicht krijgen op herkomst en samenstelling van het rioolwater

Om beter te kunnen zuiveren, en om meer inzicht te krijgen op het influent van de rwzi's, is het nodig om goed te weten welk rioolwater wordt aangeboden en waar bepaalde stoffen vandaan komen.

Activiteiten 2023

WBL: De inspanning die we moeten leveren om gezuiverd water te produceren, hangt mede af van de kwaliteit van het water dat we innemen. Op een paar zuiveringen wordt ons proces bemoeilijkt door versturende lozingen. We kiezen in het kader van Influentmanagement op de zuiveringen Roermond, Weert en Wijlre voor bronaanpak, waarbij we de versturende lozingen willen voorkomen en de ongewenste invloed op onze zuiveringsinstallaties wegnemen en de kwaliteit van het effluent laten toenemen.

Zie ook 3.1.4.

**doel
4.4**

Doel: Energieneutraal en circulair waterschap

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Zuiveren en waterketen					
4.4 Energieneutraal en circulair waterschap					
a) % energieneutraal zijn van het WBL	n.t.b.	n.t.b.	100%	100%	2025
b) % klimaatneutraal zijn van het WBL	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	100%	2050
c) % circulair zijn van het WBL	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	100%	2050

Voor dit doel (4.4) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 4.4.1 Energieneutraal zuiveren en verminderen uitstoot van broeikasgassen

De belangrijkste maatregelen voor energieneutraliteit zijn energiebesparing en het zelf opwekken van duurzame energie.

Besparen doen we door optimalisaties in de bestaande rwzi's en transportriolen, maar ook door bij nieuwbouw voor technieken te kiezen met een goede verhouding tussen zuiveringsrendement en energieverbruik.

Zelf duurzame energie opwekken, doen we met het vergisten van het zuiveringsslib, met de waterkrachtcentrale in de ECI en met zonnepanelen op gebouwen en bij de rwzi's. Door WBL zijn als uitwerking van de totaalopdracht en toekomstvisie drie strategische thema's opgesteld. Een van deze thema's is het vergroten duurzaamheid, energieneutraliteit, klimaatadaptatie. Dit thema is in Strategisch Plan van WBL verankerd en wordt momenteel uitgevoerd.

Activiteiten 2023

WBL: We willen in 2025 tenminste zoveel energie uit hernieuwbare energiebronnen zelf opwekken als wordt verbruikt. We overwegen toepassing van aquathermie en onderzoeken de mogelijkheid van windenergie op locaties van derden. Ook door energiebesparingen bij vervangings- of renovatieprojecten en het uitvoeren van een aantal andere projecten voor duurzame energieopwekking zal het percentage energieneutraliteit de komende jaren verder groeien. Het restant aan benodigde energie wordt duurzaam ingekocht.

WBL: We willen klimaatneutraal zijn in 2050. In 2021 zijn de emissies van broeikasgassen voor WBL in kaart gebracht evenals de activiteiten, waarvan de uitstoot nog niet bekend was. Om emissiereductie van broeikasgassen te managen heeft WBL in 2022 de CO2-prestatieladder geïmplementeerd. In 2023 bepalen we vervolgens welke maatregelen we de komende jaren moeten treffen om emissies te verminderen.

Subdoel: 4.4.2 Volledig circulair zijn in 2050

Voor het zuiveren is ons doel in 2050 volledig circulair zijn door alle grondstoffen te hergebruiken, door zo veel mogelijk gebruikte grondstoffen in te kopen en door waarde te creëren. Tussendoelen zijn in 2023 100% circulair uitvragen en in 2030 100% circulair aanbesteden en 50% minder gebruik van primaire grondstoffen (mineraal, metaal en fossiele brandstof). In het zuiveringsproces proberen we waarde toe te voegen door bij elk deelproduct te zoeken naar hoogwaardige toepassingen.

Activiteiten 2023

WBL: In 2050 willen we volledig circulair zijn. Daartoe onderzoeken we samen met andere waterschappen of kennisinstituten onder andere de mogelijkheid om grondstoffen terug te winnen uit water en slib. Focus ligt daarbij op fosfaat, cellulose, Kaumera en stikstof.

WBL: Om circulair te kunnen zijn, zijn we in 2021 gestart met een onderzoek om in de toekomst slibverwerking zo duurzaam mogelijk te laten plaatsvinden. De bestuurlijk besloten twee routes van slibverwerking, namelijk duurzaam drogen plus granulaatafzet en onderzoek naar aandeelhouderschap met monoverbrander, worden in de komende jaren nader uitgewerkt en concreet gemaakt.

Subdoel: 4.4.3 Taken uitvoeren voor gemeenten

Voor verschillende gemeenten verzorgen we het grondwatermeetnet en het beheer en onderhoud van rioolgemalen en individuele zuiveringen (IBA's) bij panden zonder riolering.

Ook kunnen gemeentelijke systemen worden gekoppeld aan onze centrale regiekamer. Op enkele plekken wordt de eerste generatie IBA's in deze planperiode vervangen door verbeterde versies. Voor de komende periode breiden we deze samenwerking verder uit en denken we met gemeenten mee over de beste oplossing voor niet op de riolering aangesloten panden.

Activiteiten 2023

Regulier werk.

Subdoel: 4.4.4 Samenwerken in plannen voor de waterketen

Per regio maken we met gemeenten integrale waterketenplannen om beleid, investeringen en vraag en aanbod van rioolwater nog beter op elkaar af te stemmen. We adviseren bij het opstellen van gemeentelijke rioleringsplannen (BRP's en GRP's of hun opvolgers) en zorgen dat deze zijn afgestemd met onze eigen projecten.

WL: Wij adviseren bij het opstellen van de gemeentelijk rioleringsplannen, basisrioleringsplannen en gemeentelijke afkoppelplannen en zorgen dat deze zijn afgestemd met onze eigen projecten. Dit doen we om onze belangen te borgen in het gemeentelijk beleid. Onze belangen zijn het bereiken van een goede waterkwaliteit en een klimaatrobust watersysteem in stedelijke omgeving.

Subdoel: 4.4.5 Onderzoeken van nieuwe concepten

Samen met gemeenten, drinkwaterbedrijven, bedrijfsleven en kennisinstellingen werken we voortdurend aan (innovatieve) oplossingen en technologieën voor verdergaande optimalisaties. Voorbeelden zijn waterloze toiletten en het lokaal zuiveren per wijk of woning. Bij alle innovaties kijken we niet alleen naar kostenvoordeel, maar ook naar de toegevoegde maatschappelijke waarde van het concept.

Activiteiten 2023

Regulier werk.

Wat mag het kosten?

Exploitatie

	2023
	Begroting
Programma Zuiveren en waterketen	
Kosten	847.800
Opbrengsten	61.200
Netto kosten	786.600
Bijdrage aan WBL	90.366.800
Bijdrage aan BsGW	-
Doorberekende kosten van programma bestuur en organisatie	504.200
Totaal na doorberekening	91.657.600

Investerings

n.v.t.

Crisisbeheersing

waterschap
limburg

programma

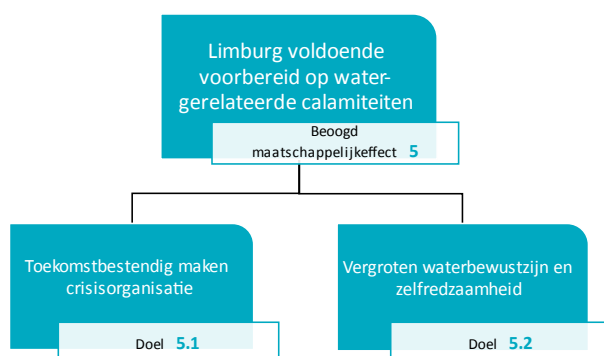
5. Crisisbeheersing

flexibel en slagvaardig optreden bij een watercalamiteit

Inleiding

Het waterschap is verantwoordelijk voor het flexibel en slagvaardig optreden bij incidenten en calamiteiten, zoals overstromingen, hevige regenval, droogte, illegale lozingen, lekkages, verontreinigd bluswater of incidenten op één van de rwzi's. Ook onze eigen bedrijfsvoering kan ernstig belemmerd worden, bijvoorbeeld door een stroom- of internetstoring of een pandemie. Tot op zekere hoogte kunnen we dit soort incidenten prima afhandelen binnen ons reguliere werk. Als het nodig is, schakelen we onze crisisorganisatie in. Die zorgt voor een slagvaardige inzet van mensen en noodmiddelen en een goede crisiscommunicatie met de omgeving.

Crisisbeheersing | Doelenboom | Waterbeheerprogramma 2022-2027

Het waterschap heeft uit de diverse evaluaties, uit de ervaringen van de eigen ambtelijke organisatie en uit de aanbevelingen van uw bestuur, leerpunten getrokken, die vervat zijn in een ‘Meerjarenprogramma Verbetering Crisismanagement’. Met dat programma willen we borgen dat Limburg ook in de toekomst voldoende voorbereid is op water gerelateerde calamiteiten, waaronder extreme weersomstandigheden door klimaatverandering. Daartoe zet het waterschap met diverse verbetermaatregelen in op het toekomstbestendig maken van zijn crisisorganisatie (doel 5.1) en het vergroten van het waterbewustzijn en de zelfredzaamheid onder bewoners en bedrijven in Limburg (doel 5.2). Over de voortgang van de realisatie van alle 56 maatregelen uit het meerjarenprogramma wordt uw bestuur, naast de rapportages in de reguliere P&C-cyclus, ook in een aparte themabijeenkomst geïnformeerd.

Wat willen we bereiken?

effect
5

Beoogd maatschappelijk effect:

Limburg voldoende voorbereid op watergerelateerde calamiteiten

De crisisorganisatie is een speciale organisatie die in actie komt wanneer sprake is van een (dreigende) calamiteit. De aard en omvang van de calamiteit en de grootte en impact van de gevolgen bepalen de omvang en benodigde capaciteit van de crisisorganisatie. Per calamiteit bekijken we hoe we flexibel en slagvaardig kunnen optreden en evalueren wij dit optreden. Als lerende organisatie evalueren wij daartoe alle opschalingsmomenten vanaf Fase 1 en hoger en implementeren wij de uit deze evaluaties voortgekomen verbeterpunten in onze planvorming en/of ons opleidings- en trainingsprogramma (OTO). Aan de implementatie van elk verbeterpunt wordt een reële realisatietermijn gekoppeld, waarbij wij er doorlopend naar streven tenminste 90% van deze verbeterpunten binnen de afgesproken termijn geïmplementeerd te hebben.

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Crisisbeheersing					
5 Limburg voldoende voorbereid op watergerelateerde calamiteiten					
a) % verbeterpunten uit evaluaties dat geïmplementeerd is	> 90%	> 90%	> 90%	> 90%	- ¹

¹ geen einddatum, dient te allen tijde te voldoen.

Wat gaan we ervoor doen?

doel
5.1

Doel: Toekomstbestendig maken crisisorganisatie

De crisisorganisatie en de in deze organisatie gebezigde werkwijze is vastgelegd in het Crisisplan 2.0 en in samen met onze ketenpartners doorleefde en beoefende bestrijdingsplannen. Het Crisisplan 2.0 is gebaseerd op het door het AB vastgestelde maatgevend crisisscenario, geënt op de hoogwatercrisis uit juli 2021: “Een crisis met een vergelijkbare complexiteit (parallele provinciebrede inzet, in beide veiligheidsregio's, met effecten in/uit de nabije buurlanden en met internationale media-aandacht) en van een vergelijkbare duur (maximaal twee weken).”. In het Crisisplan 2.0 is een rollenboek opgenomen, waarin alle crisisrollen zijn beschreven. Aan het plan is ook het Opleiden Trainen en Oefenen (OTO) gekoppeld, dat samen met adviesbureau Berenschot jaarlijks wordt uitgevoerd. De frequentie per training is rol-specifiek en kan variëren. De OTO-jaarplanning beschrijft het opleidings- en trainingsprogramma voor minimaal 5 jaar. Voor het effectief functioneren van de crisisorganisatie dienen alle rollen ten alle tijden bezet te zijn en dienen de gehanteerde bestrijdingsplannen actueel te zijn. Om dit te borgen worden de bestrijdingsplannen eens per 4 jaar volgens een periodieke planning geëvalueerd en geactualiseerd. De uitvoering van de crisisbeheersing geschiedt veelal in nauwe samenwerking met de ketenpartners, waaronder de beide veiligheidsregio's. Daarbij wordt netcentrisch gewerkt, gebruik makend van het LCMS. Deze applicatie is sinds het najaar 2021 operationeel en geïmplementeerd in de gehele crisisorganisatie.

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Crisisbeheersing					
5.1 Toekomstbestendig maken crisisorganisatie					
a) mate waarin de OTO-planning gerealiseerd is (in %)	100%	100%	100%	100%	- ¹
b) mate waarin rollen in de crisisorganisatie zijn belegd (in %)	95%	100%	100%	100%	- ¹
c) aantal hoofdcategorieën waarin alle bestrijdingsplannen geactualiseerd zijn ²	1	1	1	4	2025 ²

¹ geen einddatum, dient te allen tijde te voldoen.

² alle hoofdbestrijdingsplannen over afgelopen 4 jaar geactualiseerd.

Voor dit doel (5.1) voeren we, naast jaarlijks terugkerende werkzaamheden, in 2023 specifieke verbetermaatregelen uit het Meerjarenprogramma Verbetering Crisismanagement uit:

Subdoel: 5.1.1 Actualiseren bestrijdingsplannen

In crisisbestrijdingsplannen is vastgelegd hoe Waterschap Limburg voorafgaand, tijdens en na afloop van een (dreigende) calamiteit handelt. We actualiseren de bestrijdingsplannen elke 4 jaar. In het crisisplan zelf is de organisatie en werkwijze van Waterschap Limburg tijdens crises vastgelegd. In 2023 wordt de bezetting van de in crisisplan 2.0 beschreven organisatie verder geborgd en wordt het plan doorontwikkeld naar crisisplan 3.0, dat vervolgens in 2024 wordt geïmplementeerd.

Activiteiten 2023

S-2: Rampenbestrijdingsplan Hoogwater Maas actualiseren samen met veiligheidsregio's (gereed Q2 2023).

Com-2 / Com-3: Draaiboek crisiscommunicatie en inrichting crisiscommunicatie-team (gereed Q2 2023).

P2: Opstellen Crisisplan 3.0 (gereed Q3 2023).

Actualiseren bestrijdingsplan Waterkwaliteit (geen onderdeel MJP-VCM) (gereed Q3 2023).

Subdoel: 5.1.2 Houden calamiteitenoefeningen

In het crisisplan is de organisatie en werkwijze van Waterschap Limburg tijdens crises vastgelegd. De werkwijze wordt jaarlijks in het OTO-plan binnen het waterschap geoefend en daarnaast ook in gezamenlijke oefeningen met ketenpartners binnen de veiligheidsregio's

Activiteiten 2023

M-2 / M-3: herschrijven (eisen aan) crisisrollen worden meegenomen in werving- en selectieproces (gereed Q2 2023).

M-4: Competentiescan crisismanagement huidige en nieuwe operationeel leiders en liaisons ROT

(gereed Q3 2023).

M-5: Jaarlijkse organisatiebrede basistraining crisisbeheersing uitgevoerd (gereed Q3 2023).

Subdoel: 5.1.3 Intensiveren samenwerking veiligheidsregio's

Crisisbeheersing doe je niet alleen; daarom investeert het waterschap in de samenwerking met gemeenten, RWS en hulpverleners binnen de beide veiligheidsregio's. Het betreft het elkaar leren kennen en het van elkaar weten welke informatie verstrekt kan worden, opdat in de warme fase verwachting en werkelijkheid beter op elkaar zijn afgestemd.

Activiteiten 2023

S-1: Gemeenschappelijk scenarioteam warme en koude fase inrichten en oefenen (gereed Q2 2023).

S-3: Handelingsperspectieven voor gemeenten ontwikkelen voor evacuaties bij hoogwater (gereed Q3/Q4 2023).

N-1: Aanschaf van noodmaterialen interregionaal (Interreg Call) (gereed Q4 2023).

**doel
5.2**

Doel: Vergroten waterbewustzijn en zelfredzaamheid

Met het vergroten van het waterbewustzijn en de zelfredzaamheid beoogt het waterschap partners en bewoners bewust te maken van de risico's van wateroverlast. Maar ook van de mogelijkheden die de partners maar nadrukkelijk ook de bewoners langs het watersysteem hebben om zelf maatregelen in geval van hoogwater te nemen om de gevolgen ervan te beperken. Het betreft het deelnemen aan overleggen, het gezamenlijk oefenen (in veiligheidsregio-verband) en het (toezien op het) opstellen van plannen. Er vindt samen met de veiligheidsregio's een jaarlijkse controle plaats langs alle 'Maas gemeentes' om te verifiëren of hun planvorming nog actueel is.

Daarnaast betreft het van de zijde van het waterschap zelf het tijdig waarschuwen voor komende wateroverlast en het verbeteren van onze voorspellingen; een en ander afgestemd met de maatregelen uit Waterrobuust Limburg en Waterveiligheid en Ruimte Limburg (zie 2. Klimaatadaptatie).

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Crisisbeheersing					
5.2 Vergroten waterbewustzijn en zelfredzaamheid					
a) deelname aan OT / BT en COPI oefeningen geïnitieerd vanuit de veiligheidsregio's	100%	100%	100%	100%	- ¹
b) Hoogwater Maas draaiboek afgestemd met gemeentes	100%	100%	100%	100%	- ¹

¹ geen einddatum, dient te allen tijde te voldoen.

Voor dit doel (5.2) voeren we, naast jaarlijks terugkerende werkzaamheden, in 2023 specifieke verbetermaatregelen uit het Meerjarenprogramma Verbetering Crisismanagement uit:

Subdoel: 5.2.1 Toepassing overstromingssimulaties

Om de ketenpartners bij hoogwater adequaat te kunnen informeren verbetert het waterschap meetsystemen en worden modellen gebouwd en/of verbeterd om prognoses van afvoeren en overstromingen te maken. Deze systemen zijn gericht op gebruik door het waterschap zelf. Zie ook onder 2.1.3.

Activiteiten 2023

MV-1: Ontwikkeling Klimaatadaptatiemodel -> actualisatie voorspelmodel Geul (gereed Q1 2023).

MV-4: Voorspelmodel Roer (Interreg EMfloodResilience) (gereed Q4 2023).

MV-6: Inrichten en uitbreiden (internationaal) meetnet (Interreg EMfloodResilience) (gereed Q4 2023).

MV-2a/c: Doorontwikkeling en update Hoogwater Informatie Omgeving (HIO) (gereed Q4 2023).

Subdoel: 5.2.2 Toepassen waarschuwingssystemen hoogwater in beekdalen

Om ketenpartners, bewoners en bedrijven tijdig te informeren of waarschuwen ontwikkelt het waterschap samen met een klankbord een actueel waterbeeld en loopt een pilot samen met andere waterschappen en meteorologische kennisinstituten om de neerslagvoorspellingen te verbeteren. Zie ook 2.1.7.

Activiteiten 2023

MV-3: Waarschuwing Wateroverlast (W2O) op basis van meteorologische modellen (gereed Q4 2023).

C-1/S-9: Doorontwikkeling actueel waterbeeld CRK (intern/extern) samen met klankbordgroep (stapsgewijze doorontwikkeling, gereed 2024)

Subdoel: 5.2.3 Bewoners adviseren over zelfredzaamheid

Het is belangrijk dat inwoners en bedrijven in overstroombare gebieden weten wat de gevolgen van een overstroming kunnen zijn. Ook moet duidelijk zijn hoever de overheid gaat in de bescherming voor, tijdens en na een hoogwater. Daarmee kunnen inwoners en bedrijven bepalen wanneer zij zelf in actie moeten komen, zowel individueel als op wijkniveau.

Met de WaterstandLimburg app kunnen inwoners toegang krijgen tot de actuele meetgegevens en worden geïnformeerd bij hoge waterstanden. Deze app is echter geen waarschuwingssysteem. Zie ook 2.1.7.

Activiteiten 2023

COM-4: Communicatie naar de omgeving (waterrobuust) over eigen handelingsperspectief (stapsgewijze doorontwikkeling, gereed 2024).

S-4/S-7: Inschakelen van een netwerk van contactpersonen met gebiedskennis; burgerparticipatie (stapsgewijze doorontwikkeling, gereed 2024).

Subdoel: 5.2.4 Informeren omgeving tijdens extreme droogte

In het geval van droogte is informatie over de actuele en verwachte situatie belangrijk om watergebruikers handelingsperspectief te geven.

Activiteiten 2023

We leveren een actieve bijdrage in het droogtescenario-team van de veiligheidsregio's waarin we duiding geven aan effecten en gevolgen van droogte in het watersysteem en de communicatie daarover aan burgers (bv. in geval van blauwalg of botulisme).

Subdoel: 5.2.5 Informeren omgeving over eigen klimaatadaptief handelen

Het is belangrijk dat gecommuniceerd wordt dat wij als overheid niet iedereen tegen elk voorval kunnen beschermen. Wij als Waterschap hebben een opgave tot en met de norm, daarboven niet.

Activiteiten 2023

Door middel van de knoppenaanpak binnen Water in Balans communiceren we actief over hoe onze stakeholders meer klimaatadaptief hun omgeving kunnen inrichten. Dit doen we o.a. door voorlichting te geven, maatregelen ter beschikking te stellen en agrariërs een subsidie te geven voor het klimaatadaptief telen van hun gewassen.

Wat mag het kosten?

In maart 2022 is subsidie aangevraagd bij het Interreg-programma V. Die aanvraag is positief beschikt. Daarmee komen middelen beschikbaar voor drie onderdelen van het Meerjarenprogramma Verbetermaatregelen Crisismanagement. Eén daarvan betreft de aanschaf van noodmaterialen interregionaal. Dit programma heet MARHETAK en wordt getrokken door de Veiligheidsregio.

Exploitatie

Programma Crisisbeheersing	2023 Begroting
Kosten	1.004.700
Opbrengsten	-
Netto kosten	1.004.700
Bijdrage aan WBL	-
Bijdrage aan BsGW	-
Doorberekende kosten van programma bestuur en organisatie	2.606.900
Totaal na doorberekening	3.611.600

Investerings

INVESTERINGSOBJECT PER PROGRAMMA				
PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	UITGAVEN 2023 x € 1.000	INKOMSTEN 2023 x € 1.000
P502017	5	HoogwaterInformatieOmgeving (HIO)	60	-
P502018	5	WBI + sterkteberekeningen dijken calamiteiten	125	-
P505001	10	Vervanging pompen hoogwaterbestrijding/vergroten capaciteit	650	-
P505002	10	Aanschaf noodmaterialen interreg MARHETAK (MJPC N-1)	336	336
PROGRAMMA CRISISBEHEERSING			1.171	336

Bestuur en organisatie

programma

6. Bestuur en organisatie

werken aan een duurzame, innovatie- en toekomstgerichte organisatie

Inleiding

De complexere opgaven, hogere verwachtingen van de omgeving, verregaande samenwerking en maatschappelijke onzekerheden beïnvloeden hoe het waterschap de rol als waterbeheerder vervult. Om in deze dynamische omgeving onze waterschapstaak kostenbewust, duurzaam en toekomstgericht te blijven, is innovatie, wendbaarheid en een omgevingsgerichte houding nodig.

Bestuur en organisatie | Doelenboom | Waterbeheerprogramma 2022-2027

Wat willen we bereiken?

Beoogd maatschappelijk effect:

Wij voeren onze taken toekomstgericht en duurzaam uit samen met onze omgeving, tegen maatschappelijk verantwoorde kosten en risico's

Omgevingsgericht werken vraagt wendbaarheid, meer en andere samenwerkingen en transparantie naar partners, bedrijven en inwoners. We maken werk van een open, transparante bestuurscultuur, proactieve informatievoorziening aan bestuur en omgeving en een soepel ambtelijk-bestuurlijk samenspel in het sturen op realiseren van doelen. Daarmee bieden we de uitdagingen van 2023 het hoofd. Meer dan wat we moeten en willen, draait het om de vraag welke waarde we kunnen toevoegen aan Limburg binnen de kaders van wat haalbaar en betaalbaar is, rekening houdend met schaarste aan mensen en middelen. Dit daagt ons uit tot innovatie en creativiteit. We innoveren om vanuit vernieuwing en verbetering bij te dragen aan duurzaam waterbeheer.

Met innovaties houden we onze koploperpositie vast in samenwerking met bedrijven, agrariërs, overheden en kennisinstellingen. We zijn ingericht conform de eisen gesteld door de Omgevingswet. We zijn zichtbaar en bekend in onze omgeving, passend bij onze positionering. De waterschapsverkiezingen van 2023 dragen daar eveneens aan bij. Eén van de beste werkgevers van Nederland zijn en samenwerking met het onderwijs dragen bij aan onze behoefte aan slagkracht en innovatie. Ook een goed werkende, up-to-date en veilige ICT-omgeving maakt dat we voorbereid zijn op de ontwikkelingen die de digitale toekomst van een modern waterschap vraagt.

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Bestuur en organisatie					
6 Wij voeren onze taken toekomstgericht en duurzaam uit samen met onze omgeving, tegen maatschappelijk verantwoorde kosten en risico's					
a) geen indicator beschikbaar	...	...	...	...	...

¹ op het niveau van het beoogd maatschappelijk effect is geen indicator beschikbaar. Op het niveau van doelen zijn wel indicatoren beschikbaar.

Wat gaan we ervoor doen?

doel
6.1

Doel: We werken toekomstgericht

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Bestuur en organisatie					
6.1 We werken toekomstgericht					
a) aantal innovatieve en duurzame initiatieven uitgewerkt in pilots/deelnames	11	13	15	15	2025
b) % beschikbaarheid applicaties en ICT-infrastructuur	95%	95%	95%	95%	- ¹
c) % volgen awareness-trainingen Informatiebeveiliging en privacy ²	100%	100%	100%	100%	- ¹
d) BIO / AVG volwassenheidsniveau	3	4	4	5	- ¹
e) % besteed budget vervangings-investeringen assets	> 90%	> 90%	> 90%	> 90%	- ¹

¹ geen einddatum, dient te allen tijde te voldoen.

² het percentage beschikbaarheid applicaties en ICT-infrastructuur wordt gemeten door verstoringen aan de centrale infrastructuur en centrale informatiesystemen te meten in tijdsverloop van melding van een verstoring totdat de storing is opgelost. Dit dashboard is in de monitoring van het ICT landschap opgenomen.

Voor dit doel (6.1) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 6.1.1 Implementeren assetmanagement en prioriteren inzet

Waterschap Limburg beheert waterkeringen, watergangen, regenwaterbuffers en samen met Waterschapsbedrijf Limburg rwzi's, maar ook alle constructies daar omheen, zoals coupures, gemalen, stuwen en leidingen. Dat allemaal noemen we onze assets. Ze moeten voldoen aan bepaalde eisen, normen of wetgeving.

Het proces van beheren, beoordelen en verbeteren van de assets is een cyclisch proces. Dit geheel noemen we assetmanagement.

Assetmanagement helpt ons onze budgetten optimaal in te zetten en de juiste maatregelen te treffen die het hardst nodig zijn én het meeste bijdragen aan onze ambitie en doelstellingen op andere het gebied van duurzaamheid.

Activiteiten 2023

We geven uitvoering aan het Strategisch Assetmanagementplan 2.0.

We geven uitvoering aan de Roadmap Assetinformatie en gaan verder met de doorontwikkeling van INFOR.

We vervangen onze assets waar nodig en prioriteren daarbij op basis van de vastgestelde criteria.

We ronden het project 'inventarisatie kunstwerken geprogrammeerd onderhoud' af als eerste stap in het verder op orde brengen van data/gegevens omtrent het beheer en onderhoud van kunstwerken.

Subdoel: 6.1.2 Strategisch en doelgericht grond verwerven

Projecten worden regelmatig in een samenwerkingsverband gerealiseerd met partners die in het gebied al veel grond in bezit hebben. Per geval wordt bekeken welke partij de meest voor de hand liggende is om gronden aan te kopen. Waar relevant worden gronden onderling uitgeruild. In de planperiode versterken we de samenwerking hierin, waarbij we als waterschap pleiten voor het instellen van een gezamenlijke provinciale groundbank. Vaak vraagt de verkoper van grond om vervangende grond in plaats van geld. Om ruilingen mogelijk te maken, kopen we ook gronden aan op plekken waar geen concrete projecten in beeld zijn, zogeheten strategische gronden. Hiervoor is binnen de begroting van het waterschap een bedrag gereserveerd, gebaseerd op een strategische voorraad van circa 200 hectare.

Activiteiten 2023

Vanuit het streven van WL naar meer structurele samenwerking met haar gebiedspartners wordt in 2023 op initiatief van Provincie Limburg een nadere verkenning gedaan naar de haalbaarheid van het opzetten van een gezamenlijke groundbank. De eerste verkennende gesprekken hierover zijn reeds opgestart (2022).

Daar waar het voor de grondpositie van WL van belang is om op langere termijn over projectgronden te kunnen beschikken zet WL in op strategische grondverwerving en het benutten van het budget dat hiervoor beschikbaar is. Dit is een doorlopend proces. Waar zich kansen voordoen verzilvert WL deze (binnen de kaders van het strategisch grondbeleid).

Subdoel: 6.1.3A Monitoren en gegevens (meetdata) actueel houden

Waterschap Limburg beschikt over een uitgebreid monitoringsnetwerk voor waterkwantiteit, waterkwaliteit en aquatische ecologie. De meetdata zijn richtinggevend bij de uitvoering van de dagelijkse werkzaamheden van het waterschap en bij het bereiken van de langere termijn beleidsdoelen. Droogte en hoogwater stelt het meetsysteem van het waterschap steeds weer voor nieuwe uitdagingen. Juist in deze situaties wordt een beroep gedaan op het meetsysteem om de toestand van het watersysteem te duiden en tijdig maatregelen te nemen.

Daar staat tegenover dat nieuwe technieken zoals remote sensing, cameratechnieken en IoT oplossingen mogelijkheden bieden die bij het meetsysteem kunnen worden gebruikt.

Subdoel: 6.1.3B Centrale regiekamer

De CRK is in 2021 in gebruik genomen en heeft meteen zijn vuurdoop gehad tijdens het hoogwater van juli 2021. De CRK vormt samen met het in te richten informatieknooppunt de kern van de datagedreven organisatie die Waterschap Limburg wil worden. De CRK wordt steeds meer het beeldscherm van het informatieknooppunt van het waterschap. In 2022 is uitvoering gegeven aan de eerste versie van het waterbeeld dat intern via het intranet (Eef) wordt gedeeld. In het waterbeeld wordt informatie getoond en geduid (zie ook 2.1.7 en 5.2.2). In 2022 is de eerste stap gezet met externe verspreiding van het waterbeeld. In 2023 worden deze informatiebeelden verder uitgewerkt. De CRK brengt steeds meer informatie afkomstig van het monitoringsnetwerk, voorspelsystemen, datamodellen, onderhoudsdata en kernregistratie samen. Een goed functionerend informatieknooppunt is hierbij essentieel. De monitoringswacht en de CRK worden dichterbij elkaar gebracht om een 24/7 beschikbaarheid te hebben.

Activiteiten 2023

Afronden monitoringsplan.

Afronden waterkwantiteitsdata op orde en volgens de beschreven methodes werken.

Doorontwikkelen centrale regiekamer/inrichten informatieknooppunt.

Uitvoering maatregelen meetnet (Interreg) n.a.v. wateroverlast juli 2021.

- Opstellen van rapporten toegevoegde waarde extra regenradar in Limburg, optimaal neerslagmeetnet.
- Adviezen debietmeten Roer, Geul en Gulp bij Nederlandse grens.
- Zes IoT waterstandsmeters in Geul en Gulp in België.
- Pilot met 10 camera's voor bewaking watersysteem.
- ADCP meetboot.

Uitvoering project vervanging & uitbreiding meetnet.

Subdoel: 6.1.4 Wendbare organisatie

Onze opgaven vragen om een omgevingsgerichte en wendbare organisatie. Daar hebben we meer capaciteit en andere competenties voor nodig dan we nu in huis hebben. De huidige krappe arbeidsmarkt stelt ons voor uitdagingen, zeker waar het de technisch – inhoudelijke disciplines betreft, zoals technisch managers, hydrologen en ecologen. We hebben daarnaast de komende tien jaar te maken met een grote uitstroom door pensionering.

En om één van de beste werkgevers van Nederland te blijven, investeren we in duurzame inzetbaarheid, gesprekcyclus, opleidingen en mobiliteit.

Activiteiten 2023

Strategische personeelsplanning (doorlopend proces). Het in beeld brengen en houden van wat beschikbaar en nodig is aan personeel in kwantitatieve en kwalitatieve zin, zodat het waterschap gesteld blijft staan voor de opgaven. Daarbinnen is onder andere aandacht voor een evenwichtige personeelsopbouw (leeftijd en kennis/ervaring), de verhouding vaste kern en flexibele schil, duurzame en vitale inzetbaarheid, de ontwikkeling van benodigde competenties en het opleidingsbeleid.

Sturing op het realiseren van de doelen uit het WBP en de begroting vanuit een effectief ambtelijk-bestuurlijk samenspel. Dit krijgt vorm via gerichte afspraken tussen ambtelijke organisatie en dagelijks bestuur en proactieve informatievoorziening aan het algemeen bestuur.

Optimaal sturen op het realiseren van doelen vraagt een organisatie die in control is. Adequaats capaciteitsmanagement ondersteunt het maken van bestuurlijke keuzes in prioritering, rekening houdend met schaarste aan mensen en middelen. Zo worden verplichtingen en ambitie gerelateerd aan een realistische uitvoering in de praktijk.

Anticiperen op de (potentiële) arbeidsmarkt van schaarste. Dit behelst het benutten van alle reguliere (nieuwe) kanalen, het actieve stagebeleid en vanaf 2023 'de broedplaats voor jong talent'. Bij dit laatste gaan we ons als werkgever extra positioneren bij jong talent door m.n. voormalig stagiaires een waardevolle vervolgoopdracht te geven. Er kan ook gedacht worden aan het inzetten van jong talent, als potentieel geschikte kandidaat voor vacatures die op afzienbare termijn ontstaan en waarvoor m.n. een arbeidsmarkttekort is. Het gaat daarbij om meerdere kort in te vullen 'broedplaatsen'. Rondom de arbeidsmarkt moet verder gezocht worden naar nieuwe innovatieve ideeën en oplossingen (denk bijvoorbeeld aan het aangaan van allianties).

Subdoel: 6.1.5A Digitale transformatie

De digitale transformatie van de samenleving zet door, onder andere met de uitrol van het mobiele 5G-netwerk, modernere sensoren, satellietbeelden en kunstmatige intelligentie. Het 'internet of things' biedt nieuwe mogelijkheden voor de verzameling van 'big data' en bijvoorbeeld het op afstand sturen en monitoren van het water- en zuiveringssysteem. Het waterschap gaat datagedreven werken met als hulpmiddel een intern informatieknooppunt. Het openbaar delen van gegevens wordt ook steeds belangrijker.

Activiteiten 2023

In de Roadmap Informatievoorziening 2022-2027 worden Informatievoorzieningsprojecten opgepakt die de digitale transformatie mogelijk maken.

Het betreft basisvoorzieningen die organisatie breed beschikbaar zijn. Uitgangspunt: techniek mag niet de belemmerende factor zijn.

In de roadmap informatievoorziening worden o.a. de onderstaande projecten opgestart:

- vervanging hardware werkplekken
- aanbesteding nieuw datacenter
- implementatie wet Woo / landelijke digitale dienstverlening

- informatiearchitectuur door ontwikkelen
- doorontwikkeling Geo systemen
- realiseren informatieknooppunt

Uitdragen visie datagedreven werken en vertalen naar een strategie.

Hoogwater Informatie Omgeving, doorontwikkeling HIO doorbraak en overloopscenario's, Update HIO en implementatie informatie omgeving (zie ook 5.2.1)

Subdoel: 6.1.5B Informatiebeveiliging en privacy

Eind 2021 heeft de landelijke BIO en AVG audit plaatsgevonden bij de waterschappen. Waterschap Limburg scoort gemiddeld het gewenste resultaat van niveau 3 op de volwassenheid schaal van 1 t/m 5. Eind 2023 moeten de waterschappen voldoen aan volwassenheidsniveau 4.

Waterschap Limburg heeft uit de audit een aantal aandachtspunten meegekregen waar de komende 2 jaar hard aan gewerkt moet worden. Om dit niveau 4 te halen dient de gehele lijnorganisatie actief met informatieveiligheid als privacy aan de slag te gaan. In 2023 werken we verder aan bewustwording, de PDCA cyclus en het risicomanagement op het gebied van informatieveiligheid en privacy. Ook wordt de samenwerking met andere waterschappen en het CERT-WaterManagement op deze vakgebieden verder doorontwikkeld.

Activiteiten 2023

Het volwassenheidsniveau 3 m.b.t. informatieveiligheid verder door ontwikkelen richting niveau 4 door oppakken aandachtspunten audit door alle clusters en programma's

Voor wat betreft privacy zetten we in op het vastklikken van niveau 3.

We voeren in 2023 een audit uit op basis van de Wet Politiegegevens (WPG)

Subdoel: 6.1.1.6 Inspelen op Nationaal Programma Landelijk Gebied

Met het NPLG gaat het kabinet fors investeren in het landelijk gebied om te zorgen dat we tijdig voldoen aan internationale verplichtingen, zoals de KRW, natuur/stikstof en klimaat. Er komt een transitiefonds van ruim 24 miljard voor de periode 2022-2035, de Provincies moeten op 1 juli 2023 gebiedsplannen klaar hebben en er komt een (landelijke) Regieorganisatie die de uitvoering gaat ondersteunen. De betekenis van het NPLG – zowel kansen als bedreigingen – bij de realisatie van onze ambities wordt enorm. Al in 2022 wordt Waterschap Limburg betrokken om mét de provincie, terreinbeheerders en LLTB te werken aan een haalbaar plan voor heel Limburg. De impact op de organisatie laat zich op hoofdlijnen voorspellen.

Zo is in de Kadernota 2023 al aangegeven dat we t/m 2035 minimaal 1 fte nodig hebben voor de coördinatie en sturing op de (strategische) ontwikkeling, planvorming en uitvoering.

Nu de plannen door het kabinet zijn gepresenteerd en de politieke discussies in de Tweede Kamer en in Provinciale Staten zijn gevoerd, is duidelijk dat de impact op alle ontwikkelingen in het fysieke domein fors wordt. Dat geldt in diezelfde mate voor onze (water)projecten.

Activiteiten 2023

- Op het moment dat er beter zicht is op de benodigde inzet en middelen, komen we tussentijds bij u terug via de voorjaarsrapportage.
- Plannen, prioriteren en programmeren van onze opgaven voor de (middellange) termijn.

En deze inbrengen in het provinciale proces.

- Organiseren en inrichten van de benodigde bemensing en middelen om gesteld te staan voor de opgaves rond de (strategische) ontwikkeling, planvorming en uitvoering van het NPLG.
- Propositie maken voor Rijksfinanciering uit het transitiefonds (van ruim € 24 mld.) en onderliggende samenwerkingsconstructie binnen Limburg.
- Idem als hierboven, maar dan voor NOVEX-gebieden de Peel en Zuid-Limburg

doel
6.2

Doel: We werken met en voor de omgeving

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Bestuur en organisatie					
6.2 We werken met en voor de omgeving					
a) % voldaan aan servicenorm (email, telefoon, social media)	83%	84%	85%	85%	2025
b) % klachten binnen wettelijke termijn afgehandeld	100%	100%	100%	100%	- ¹

¹ geen einddatum, dient te allen tijde te voldoen.

Voor dit doel (6.2) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 6.2.1 Waar nodig toepassen regels en vergunningen

Bij het adviseren over initiatieven van derden kunnen we terugvallen op onze regels, vergunningverlening en handhaving. Onze regels zijn opgesteld vanuit de ‘ja, mits’ gedachte. Veel valt onder de zorgplicht en onder algemene regels; voor andere zaken is een melding voldoende en alleen waar nodig maken we een vergunning met daarin de voorschriften waaronder een activiteit mogelijk is. Onze regels zijn te vinden in het landelijke Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO).

Activiteiten 2023

Regulier werk.

Subdoel: 6.2.2 Transparant en aanspreekbaar zijn

Wij voeren regie op een gezonde meerjarenbegroting, die structureel in evenwicht is en waarin het waterschapswerk integraal geprogrammeerd is. De begroting, voortgangsrapportages en jaarrekening zijn transparant en geven het bestuur helder inzicht in de (financiële) situatie van het waterschap. We houden de organisatie op koers en sturen op “de goede dingen doen en de dingen goed doen”.

We toetsen op doeltreffendheid, doelmatigheid en rechtmatigheid. We verzamelen en analyseren informatie, maken prognoses en signaleren afwijkingen.

Activiteiten 2023

Er worden minimaal 2 onderzoeken uitgevoerd door de Rekenkamer naar doeltreffendheid, doelmatigheid en/of rechtmatigheid.

We stellen een plan van aanpak op voor invoering van de rechtmatigheidsverklaring.

We stellen de begroting en voortgangsrapportages compacter op, met meer relevante en concrete stuurinformatie.

Subdoel: 6.2.3 Samenwerken in programma's en netwerken en combineren doelen

Met de omgeving en voor de omgeving: We participeren in samenwerkingsverbanden geïnitieerd door omgevingspartijen die kunnen bijdragen aan het realiseren van de doelen van het waterschap. Het gaat hier met name om samenwerkingsverbanden met overheidspartijen, terreinbeherende organisaties en belangenorganisaties op gebied van ruimtelijke ontwikkelingen. Daarnaast brengen we de belangen in bij ruimtelijke plannen van derden.

Om het watersysteem toekomstbestendig te maken, water daar op te vangen waar het valt en de waterkwaliteit te verbeteren is meer inzet van andere partijen nodig met name op gebied van ruimtelijk beleid. Door in een vroege planfase deel te nemen aan ruimtelijke visies en plannen van andere overheden worden de doelen en belangen van het waterschap beter ingebracht en geborgd. Een grote nieuwe ontwikkeling is Nationaal Programma Landelijk Gebied. Dit programma kan grote invloed hebben op het programma Waterkwaliteit en op het programma Klimaatadaptatie. De provincie krijgt hierbij de regisseursrol van het Rijk. Goede afstemming met de provincie en het maken van afspraken over de rol en inbreng van het waterschap zijn belangrijk. Zoals ook aangegeven bij 2.1.2 en bij 3.1.10.

Activiteiten 2023

We brengen onze belangen (waterkwaliteit, klimaatadaptatie (waterbeschikbaarheid en wateroverlast) en hoogwaterveiligheid) in alle omgevingsvisies van gemeenten in via de in 2019 vastgestelde 'Bouwstenen voor water en klimaat in omgevingsvisies'. Deze activiteit loopt door in 2023.

We brengen onze belangen in bij omgevingsplannen die door de gemeenten worden opgesteld en we leveren input voor 'Bouwstenen voor omgevingsplannen' van Waterpanel Noord (zie ook 2.1.5 en 3.1.7).

Het Rijk en de provincie zijn bezig met het nader uitwerken van het uitgangspunt 'Water en bodem sturend voor de ruimtelijke ontwikkeling'. In samenwerking met de Unie van Waterschappen en de Provincie Limburg worden de belangen van het waterschap ingebracht.

Het beleidskader recreatief medegebruik dat in 2022 is opgesteld wordt in 2023 bestuurlijk vastgesteld.

Subdoel: 6.2.4 Investeren in relatiebeheer op alle niveaus

We investeren in relatiebeheer op alle niveaus. In de planperiode versterken we ons relatiebeheer door extra menskracht in te zetten. We werken zo veel mogelijk met vaste contactpersonen per relatie of per regio. Het is een rol van halen en brengen van informatie, het signaleren van ontwikkelingen en het vinden van samenwerkingskansen. Ook op bestuurlijk niveau zorgen we voor goede structurele afstemming.

Met gebiedsgericht relatiebeheer bouwen we aan een netwerk dat bijdraagt aan het creëren van draagvlak voor onze plannen, een goede rol van water in plannen van anderen en gezamenlijke projecten met gecombineerde doelen.

Activiteiten 2023

We brengen onze belangen (waterkwaliteit, klimaatadaptatie (waterbeschikbaarheid en wateroverlast) en hoogwaterveiligheid) in tijdens de periodieke ambtelijke en bestuurlijke overleggen met (waterketen)partners.

We dragen bij aan een toegankelijk en laagdrempelig Waterschap Limburg door als loket te functioneren voor onze partners, vragen te beantwoorden en initiatieven verder te brengen.

We dragen bij aan een optimalisatie van de backoffice door deze te stroomlijnen met signalen en behoeften vanuit de omgeving. Hiermee dragen we bij aan een verbeterde slagkracht van het Waterschap Limburg ten aanzien van omgevingsvragen.

We investeren in relatiebeheer met gemeenten door nieuwe besturen van gemeenten aan te bieden de nieuwe gemeenteraden mee te nemen in de wateropgaven in gemeenten.

Subdoel: 6.2.5 Iedereen is waterbeheerder

Als inwoner van Limburg hebben we met al ons handelen invloed op het water. Om mensen bewust te maken dat het ene gedrag goed is voor het water en het andere niet, informeren we hier over via media, gerichte campagnes en educatie. We stimuleren positieve acties met subsidie, bijvoorbeeld voor afkoppelen van regenwater. In de planperiode willen we naast informeren mensen ook directer betrekken bij het waterbeheer.

Activiteiten 2023

Elke vier jaar zijn er waterschapsverkiezingen. Deze zijn voor de derde keer op dezelfde dag als de verkiezingen van Provinciale Staten. Iedereen van 18 jaar of ouder mag op 15 maart 2023 stemmen voor een nieuw waterschapsbestuur. Wij zorgen ervoor dat de verkiezingen mogelijk zijn.

Subdoel: 6.2.6 Samenwerken over de grenzen

We onderhouden intensieve contacten met de waterbeheerders in Noord-Brabant, Gelderland, Duitsland en België. Veel watergangen, de Maas en de grondwaterstromen zijn immers grensoverschrijdend.

Activiteiten 2023

Internationale samenwerking 'ver weg' is een nuttige vorm van kennisuitwisseling, draagt bij aan ons netwerk en zichtbaarheid van het waterschap en aan de ontwikkeling van onze medewerkers. We dragen bij aan SDG6 door inzet te plegen voor het behalen van de projectdoelen van de Blue Deal en WaterWorX in Colombia, Roemenië, eSwatini, Zuid-Afrika en Laos. We werken zoals afgesproken in de diverse samenwerkingsverbanden. Er wordt vanuit de Blue Deal extra ingezet op het leerprogramma.

We onderzoeken mogelijkheden om als Nederland te investeren in buurlanden (zoals buffers, rwzi's, mogelijke leerstoelen bij wetenschappelijke instituten, etc.), in overleg met onze buitenlandse partners.

We organiseren sessies binnen WL voor geïnteresseerde medewerkers om kennis te nemen van ervaringen en bevindingen en het gesprek aan te gaan met collega's die direct betrokken zijn bij internationale projecten 'ver weg'.

doel
6.3

Doel: We dragen bij aan een duurzame toekomst

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Bestuur en organisatie					
6.3 We dragen bij aan een duurzame toekomst					
a) Waterschap Limburg energieneutraal ¹	50%	75%	100%	100%	2025
b) Circulair WL ¹	25%	-	50%	100%	2050
c) Voortgang vitaliteitsbeleid ¹	100%	-	-	100%	2023
d) Reductie van restafval t.o.v. 2018 ¹	-25%	-35%	-50%	-95%	2030
e) % van het energieverbruik dat we zelf produceren ¹	25%	30%	40%	70%	2030
f) WL heeft 55% CO ₂ uitstoot gereduceerd t.o.v. 2018 ¹	15%	20%	25%	55%	2030

¹ doelstellingen afkomstig uit Nota 'Samen Duurzaam', vastgesteld door het AB d.d. 10 maart 2021. Energieneutraal t.o.v. referentiejaar 2018. KPI energie in kWh. Circulair denken en handelen. In 2023 starten met circulair uitvragen (Grondstoffenakkoord 2017). Vitaliteitsbeleid gericht op duurzame inzetbaarheid en voorkomen ziekteverzuim.

Voor dit doel (6.3) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 6.3.1 Klimaatneutraal en circulair werken

In 2022 is begonnen met het in kaart brengen van de CO₂ footprint middels de prestatieladder. Op basis van deze data komen ook de hotspots van CO₂ in beeld en kunnen maatregelen worden getroffen. Tevens heeft de organisatie kennisgemaakt met Product as a Service als circulair inkoopmodel.

Activiteiten 2023

We implementeren de bevindingen van de CO₂ prestatieladder.

De uitkomsten uit de Mobiliteitsscan implementeren we.

Circulair inkopen: we houden de eerste pilot 'Product as a Service'.

Zorgen voor meer kennis binnen de organisatie, zodat iedereen bewust-bekwaam wordt en weet wat er te koop is in de wereld van deze onderwerpen.

doel
6.4

Doel: We werken tegen maatschappelijk verantwoorde kosten en risico's

Hoe meten we dat?

Indicator	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Einddoel	Jaar
Bestuur en organisatie					
6.4 We werken tegen maatschappelijk verantwoorde kosten en risico's					
a) Weerstandsvermogen ¹	> 1,0	> 1,0	> 1,0	> 1,0	n.v.t.

¹ Het weerstandsvermogen is een ratio die aangeeft in hoeverre een organisatie eventuele calamiteiten financieel op kan vangen. Het is de verhouding tussen de beschikbare financiële reserves bedoelt voor risico's die zich voordoen (de weerstandscapaciteit) en de waarde van alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie.

Voor dit doel (6.4) voeren we jaarlijks veel reguliere, terugkerende werkzaamheden uit. We benoemen hieronder de belangrijkste activiteiten, die specifiek voor 2023 focus verdienen:

Subdoel: 6.4.1 We blijven een betaalbaar waterschap

We vinden het belangrijk om kostenbewust te zijn, zodat we een betaalbaar waterschap blijven en onze ambities haalbaar zijn.

Activiteiten 2023

We kijken scherp naar onze budgetten vanuit het principe van 'zero based budgetting' (alleen middelen opnemen die gekoppeld zijn aan concrete doelen en activiteiten).

We gaan actief op zoek naar cofinanciering door derden.

We maken bij investeringen en het beheer en onderhoud van onze assets een bewuste afweging tussen kosten, prestaties en risico's.

Subdoel: 6.4.2 We managen onze risico's

We identificeren mogelijke risico's en zien toe op borging van de beheersmaatregelen.

Activiteiten 2023

We geven uitvoering aan het risicomanagementbeleid in de doorontwikkeling van risicomanagement als integraal onderdeel van de sturing van de organisatie op strategisch, tactisch en operationeel niveau.

We implementeren het nieuwe Governance Risk en Compliance (GRC) systeem waarin we o.a. onze processen, risico's en beheersmaatregelen vastleggen en evalueren.

Wat mag het kosten?

Exploitatie

Programma Bestuur en Organisatie		2023
		Begroting
Kosten		80.949.700
Opbrengsten		6.900.200
Netto kosten		74.049.500
Bijdrage aan WBL		1.321.500
Bijdrage aan BsGW		5.058.800
Doorberekende kosten naar overige programma's		-67.874.400
Totaal na doorberekening		12.555.400

Investeringsen

INVESTERINGSOBJECT PER PROGRAMMA				
PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	UITGAVEN 2023 x € 1.000	INKOMSTEN 2023 x € 1.000
P502019	5	Roadmap Informatievoorziening 2022-2027	650	-
P502106	5	Inventarisatie kunstwerken geprogrammeerd onderhoud	110	-
	10	Projecten facilitair 2020/2021 ev.	50	-
PROGRAMMA BESTUUR EN ORGANISATIE			810	-

Financiële begroting

2023

waterschap
limburg

4 Financiële begroting

4.1 Samenvatting

In deze paragraaf geven we op hoofdlijnen het resultaat van de exploitatie, de investeringen en de tarieven weer en lichten ze kort toe.

Exploitatie

De begroting kan op basis van de netto kosten per programma als volgt worden weergegeven.

Programma		2023 Begroting
Hoogwaterbescherming Maasvallei		14.337.800
Klimaatadaptatie		68.006.400
Waterkwaliteit en ecologie		4.944.500
Zuiveren en waterketen		91.657.600
Crisisbeheersing		3.611.600
Bestuur en organisatie		12.555.400
Programmatotaal		195.113.300
Onvoorzien WL	+	429.500
Onvoorzien WBL	+	391.600
Duurzaamheid en innovatie	+	683.200
Goodwill toetreders BsGW	-/-	14.100
Overheadcomponent vergoeding HWBP	-/-	249.000
Dividend Nederlandse Waterschapsbank NV	-/-	2.285.500
Totaal netto kosten		194.069.000
Opbrengst waterschapsbelastingen, inclusief kwijtschelding en oninbaarverklaringen		188.879.000
Exploitatieresultaat		-5.190.000

Voor een nadere toelichting op de programma's verwijzen we naar hoofdstuk 3.

Aangezien in deze begroting de verschillen ten opzichte van 2023 op kostensoortenniveau worden verklaard kan het gecombineerde resultaat van de begroting volgens de indeling van de kostensoorten als volgt worden weergegeven.

Kosten / Opbrengsten	2023 Begroting
Kosten	204.856.200
Opbrengsten	199.666.200
Exploitatieresultaat	-5.190.000

Voor een uitgebreide toelichting op de kosten en opbrengsten wordt verwezen naar hoofdstuk 4.4.

De opbrengsten zijn inclusief de heffingsopbrengsten, waarbij voor 2023 rekening is gehouden met een stijging van de gemiddelde opbrengstontwikkeling met 13,45% voor beide taken. Dit is 0,65% hoger dan het stijgingspercentage 2023 zoals opgenomen in de kadernota 2023-2028.

In 2023 is sprake van een exploitatietekort van € 5.190.000. Om een sluitende begroting te presenteren en om invulling te geven aan het gewenste tarievenbeleid door het bestuur voor de komende jaren, voor 2023 wordt voorgesteld € 7.730.000 te onttrekken aan de 'egalisereserve ontwikkeling waterschapslasten watersysteemheffing' en gezien de negatieve stand van de 'egalisereserve ontwikkeling zuiveringsheffing' € 2.540.000 toe te voegen aan de 'egalisereserve ontwikkeling zuiveringsheffing'.

Investeringsen

De netto investeringsuitgaven in de begroting 2023 bedragen € 40.374.000.

Programma	2023 Begroting
Hoogwaterbescherming Maasvallei	15.173.000
Klimaatadaptie	29.835.000
Waterkwaliteit en ecologie	863.000
Zuiveren en waterketen	-
Crisisbeheersing	835.000
Bestuur en organisatie	810.000
Totaal netto investeringsuitgaven	47.516.000
Risicoprofiel realisatie	-7.142.000
Totaal netto investeringsuitgaven inclusief risicoprofiel	40.374.000

De investeringsuitgaven van het Programma Hoogwaterbescherming Maasvallei hebben betrekking op de bijdrage in de kosten van het 'Hoogwaterbeschermingsprogramma' (HWBP), uitvoering 'HWBP Noord- en Midden-Limburg' inclusief Lob van Gennep.

De investeringsprojecten van het Programma Klimaatadaptatie zijn voor het merendeel gebaseerd op het 'Waterbeheerplan 2022-2027'. Ook is rekening gehouden met de inspanningsverplichtingen zoals opgenomen in de Europese Kaderrichtlijn Water, Waterbeleid 21^e eeuw (WB21), het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW), de Vierde Nota Waterhuishouding (NW4) en het Provinciaal Omgevingsplan Limburg (POL).

De investeringen van het Programma Waterkwaliteit en ecologie hebben betrekking op de actievare rol bij innovatie maatregelen en de implementatie van het soortenbeleid.

De investeringsprojecten van het Programma Zuiveren en waterketen maken onderdeel uit van de begroting van het Waterschapsbedrijf Limburg.

De investeringsuitgaven van het Programma Crisisbeheersing hebben betrekking op de vervanging van pompen voor de hoogwaterbestrijding, aanschaf noodmaterialen en de sterkteberekeningen van dijken.

De investeringen van het Programma Bestuur en organisatie hebben betrekking op de roadmap informatievoorziening, inventarisatie kunstwerken geprogrammeerd onderhoud en facilitaire projecten.

De investeringsuitgaven en -inkomsten in de begroting zijn probabilistisch geraamd. Dit betekent dat in de raming rekening is gehouden met risico's, kansen en onzekerheden waardoor de investeringsuitgaven en -inkomsten vallen binnen een bepaalde bandbreedte. Hierdoor kunnen raming en realisatie van elkaar afwijken.

De uitgaven en inkomsten van de individuele investeringsprojecten, gerubriceerd per programma, zijn opgenomen in het investeringsoverzicht dat integraal deel uitmaakt van de begroting (zie investeringslijst, bijlage J). Ter bevordering van de inzichtelijkheid van het investeringsoverzicht is de splitsing van de investeringsbedragen in de realisatie tot en met 2022 en de verwachting voor 2023 tot en met 2029 weergegeven.

In 2022 eindigt de looptijd van het Partnercontract WL, terwijl een aantal nieuwe subsidieregelingen in ontwikkeling is. Als gevolg hiervan zijn de subsidiecriteria nog niet volledig duidelijk. Om die reden zijn de inkomsten 2023 en later conservatief geraamd. Concreet betekent dit dat bij de projecten beekherstel, waarin niet anderszins is voorzien in een financiële bijdrage derden, wordt gerekend op een bijdrage DHZ fase 2 ad 15% (en niet 25%). Daarnaast is bij de projecten Waterveiligheid - Water in Balans rekening gehouden met een bijdrage ad 25% (en niet 50%) uit het programma Waterveiligheid & Ruimte Limburg (WRL).

Tarieven

De tarieven 2023 kunnen als volgt worden weergegeven. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar hoofdstuk 4.8.

Categorie	Watersysteem-beheer	Zuiverings-beheer	Verontreinigings-heffing
<i>Ongebouwd (per hectare):</i>			
Openbare landwegen	295,35	-	-
Overig ongebouwd	59,07	-	-
<i>Natuur (per hectare)</i>			
Gebouwd (percentage van WOZ-waarde)	4,09	-	-
Ingezetenen (per wooneenheid)	0,0228%	-	-
Ingezetenen (per wooneenheid)	71,61	-	-
Zuiveringsheffing (per heffingseenheid)	-	67,96	-
Verontreinigingsheffing (per heffingseenheid)	-	-	67,96

Onderstaand worden de tarieven 2022 en 2023 weergegeven.

Categorie	Tarief	
	2022	2023
Watersysteembeheer		
<i>Ongebouwd (per hectare):</i>		
Openbare landwegen	278,70	295,35
Overig ongebouwd	55,74	59,07
Natuur (per hectare)	3,85	4,09
Gebouwd (percentage van WOZ-waarde)	0,0256%	0,0228%
Ingezetenen (per wooneenheid)	68,08	71,61
Zuiveringsbeheer		
Zuiveringsheffing (per heffingseenheid)	56,02	67,96
Verontreinigingsheffing		
Verontreinigingsheffing (per heffingseenheid)	56,02	67,96

De ontwikkeling van de lastendruk komt nagenoeg overeen met de eerdere prognoses uit de kadernota 2023.

Kengetallen

Financiële kengetallen dragen bij aan het vormen van een beeld van de financiële situatie van het waterschap. Een kengetal is een ratio of verhoudingsgetal tussen twee grootheden. Kengetallen op zichzelf zijn geen sturingsinstrument. De trend die uit de ontwikkeling van de kengetallen blijkt kan worden gebruikt om te sturen op het moment dat de trend een bepaalde kant uit gaat die niet gewenst is.

Meerdere kengetallen zijn in overweging genomen en op hun waarde beoordeeld. De hierna opgenomen kengetallen zijn het resultaat van diverse overleggen met het bestuur. Op hoofdlijnen kan een onderscheid worden gemaakt in kengetallen gebaseerd op de balans (weerstandsvermogen, financiering), exploitatie of een mix daarvan (netto schuldquote). Daar waar volgens toezichthouders al snel te grote risico's worden gelopen, heeft de wetgever zelf normen/kengetallen in de wet opgenomen. Die vormen een vast onderdeel van de begroting en jaarrekening.

De hierna opgenomen kengetallen zijn berekend voor Waterschap Limburg inclusief Waterschapsbedrijf Limburg.

Kengetal/indicator (incl. Wbl)	Meerjarenbegroting 2023-2028							
	JR 2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Netto schuldquote	285%	297%	272%	273%	276%	282%	290%	295%
Solvabiliteit *	105% (JR2021)	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Rentelasten t.o.v. vaste activa	1,30%(JR 2021)	1,19%	1,09%	1,03%	0,97%	0,92%	1,04%	1,22%
Aflossingen : afschrijvingen	1 : 1,51	1 : 1,42	1 : 1,35	1 : 1,28	1 : 1,22	1 : 1,18	1 : 1,16	1 : 1,09
Kapitaallasten t.o.v. bruto exploitatieomvang	24,1%	26,3%	24,3%	25,0%	25,3%	25,2%	25,9%	26,1%
Renterisico norm	€ 26,8 mln. (norm € 63,2 mln.)	€ 29,9 mln. (norm € 63,2 mln.)	€ 33,3 mln. (norm € 63,2 mln.)	€ 35,9 mln. (norm € 62,7 mln.)	€ 38,6 mln. (norm € 63,3 mln.)	€ 40,5 mln. (norm € 64,6 mln.)	€ 43,0 mln. (norm € 66,6 mln.)	€ 46,7 mln. (norm € 69,4 mln.)

*de solvabiliteit bepalen we op basis van de balans bij de jaarrekeningen. Bij de begroting worden niet alle onderdelen van de balans opgesteld, alleen de voorgeschreven. We vermelden daarom alleen de waardes van de jaarrekeningen.

4.2 Investeringskrediet

In hoofdstuk 3 zijn per programma de jaargebonden investeringsuitgaven en -inkomsten voor 2023 getotaliseerd weergegeven. Voor de specificatie, per individueel investeringsproject, wordt verwezen naar de investeringslijst, Bijlage J.

Naast de jaarlijkse uitgaven en inkomsten zijn in de investeringslijst per investeringsproject ook de beschikbaar gestelde kredieten opgenomen. Immers, een krediet is noodzakelijk om gelegitimeerd uitgaven van investeringsprojecten te mogen doen. Omdat deze uitgaven over meerdere jaren kunnen worden verantwoord, zijn kredieten dan ook jaaroverschrijdend.

In de 'Verordening ex artikel 108 beleids- en verantwoordingfunctie Waterschap Limburg' (art. 6 en 7) is de procedure voor de autorisatie van investeringskredieten opgenomen en kan voor 2023 als volgt worden weergegeven:

1. Bij de vaststelling van de programmabegroting wordt door het algemeen bestuur per programma een krediet gevoteerd (voor toelichting zie volgende alinea); kredietvoting geldt dan ook per programma.
2. De kredietverlening van een individueel investeringsproject binnen een programma is de verantwoordelijkheid van het dagelijks bestuur; kredietverlening geldt per individueel project.
3. Over de door het dagelijks bestuur verleende kredieten wordt in de voorjaars- en najaarsrapportage evenals de jaarrekening gerapporteerd aan het algemeen bestuur.
4. In de jaarrekening wordt door het algemeen bestuur het saldo van het gevoteerde krediet per programma ingetrokken. Dit saldo betreft de niet door het dagelijks bestuur verleende kredieten.

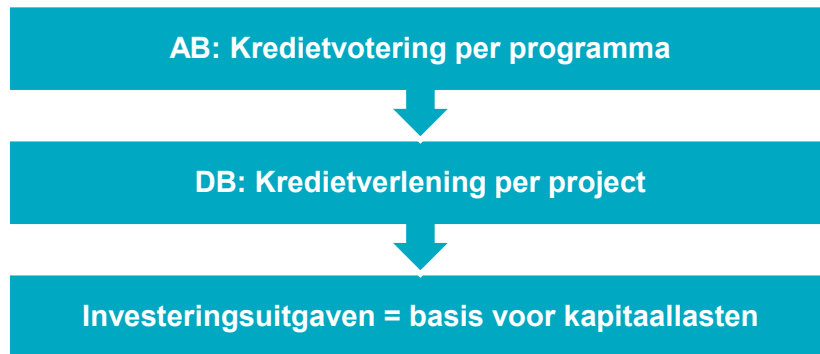
In de investeringslijst zijn de investeringsuitgaven- en inkomsten over de jaren 2023 tot en met 2029 opgenomen. Verder zijn in het kader van de leesbaarheid ook nog de investeringsuitgaven en -inkomsten van de realisatie tot en met augustus 2022 weergegeven. De in het begrotingsjaar beschikbaar te stellen kredieten zijn gebaseerd op basis van ervaringscijfers van de afgelopen jaren. Omdat hierdoor sprake is van een inschatting dient het te voteren krediet te worden beschouwd als een raamkrediet.

Kredietvoting per programma 2023:

- Voor het Programma Hoogwaterbescherming Maasvallei is de inschatting dat een kredietvoting van € 26.100.000 noodzakelijk is, waarvan € 10.700.000 voor de solidariteitsbijdrage 2023 aan het landelijke Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).
- Binnen het programma klimaatadaptatie wordt gestart met de uitvoering van investeringsprojecten waarvoor nog geen krediet beschikbaar is. Om de uitgaven in 2023 en komende jaren van deze projecten te kunnen verantwoorden is € 33.000.000 kredietvoting noodzakelijk:
€ 15.800.000 voor beekherstel, € 5.460.000 voor verdrogingsbestrijding, € 4.100.000 voor wateroverlast, € 7.420.000 voor vervanging en aanpassing assets en € 220.000 voor overige projecten. De kredietvoting is berekend op basis van de beschikbare kredieten, afgezet tegen de verwachte uitgaven, zie de investeringslijst (bijlage J) .

- Voor het Programma Waterkwaliteit en ecologie is een kredietvoting noodzakelijk van € 750.000.
- Voor het Programma Zuiveren en waterketen is geen kredietvoting noodzakelijk.
- Voor het Programma Crisisbeheersing is een kredietvoting noodzakelijk van € 200.000.
- Voor het Programma Bestuur en organisatie is een kredietvoting noodzakelijk van € 1.550.000.

Schematisch kan de autorisatieprocedure van investeringskredieten als volgt worden weergegeven.

4.3 Kostendrager/kostentoerekening/dekkingsmiddelen

In dit hoofdstuk wordt de begroting naar kostendrager (lees: taak) weergegeven. Het waterschap kent twee kostendragers, te weten het watersysteembeheer en het zuiveringsbeheer.

Watersysteembeheer

Het watersysteembeheer bevat de kosten van het waterkwantiteitsbeheer, het waterkeringsbeheer, het passieve kwaliteitsbeheer (verbeteringen van de waterkwaliteit in de diverse waterlichamen) en een deel van de kosten voor de aanslagoplegging en invordering van de belastingopbrengsten. De kosten worden betaald door inwoners en eigenaren van gebouwde en ongebouwde onroerende zaken en natuurterreinen.

Zuiveringsbeheer

Het zuiveringsbeheer bevat de kosten voor het zuiveren en transporteren van afvalwater en de verwerking van het zuiveringsslib. Deze taak wordt uitgevoerd door het Waterschapsbedrijf Limburg. Ook het zuiveringsbeheer bevat een deel van de kosten voor de aanslagoplegging en invordering van de belastingopbrengsten. Verder wordt een gedeelte van de kosten van eigen plannen, bestuur, externe communicatie en vergunningverlening en handhaving van de Wvo, uitgevoerd door Waterschap Limburg, tot het zuiveringsbeheer gerekend. De kosten van het zuiveringsbeheer worden opgebracht door zowel huishoudens als bedrijven op basis van het aantal vervuilingseenheden.

De wijze van toerekening van de kosten naar de beide kostendragers wordt onderstaand kort toegelicht en per kostendrager wordt een toelichting gegeven op de dekking van deze kosten; de 'dekkingsmiddelen'.

Kostentoerekening

De principes die gehanteerd zijn bij de kostentoerekening bepalen hoe de kosten worden toegerekend aan de uiteindelijke kostendragers. De kostendragers vormen de basis voor de opbrengst waterschapslasten. Omdat de kostentoerekening van groot belang kan zijn op de hoogte van de belastingtarieven en bestuurlijke aandacht vergt, is in de voorschriften opgenomen dat hier in de begroting expliciet aandacht aan dient te worden geschonken.

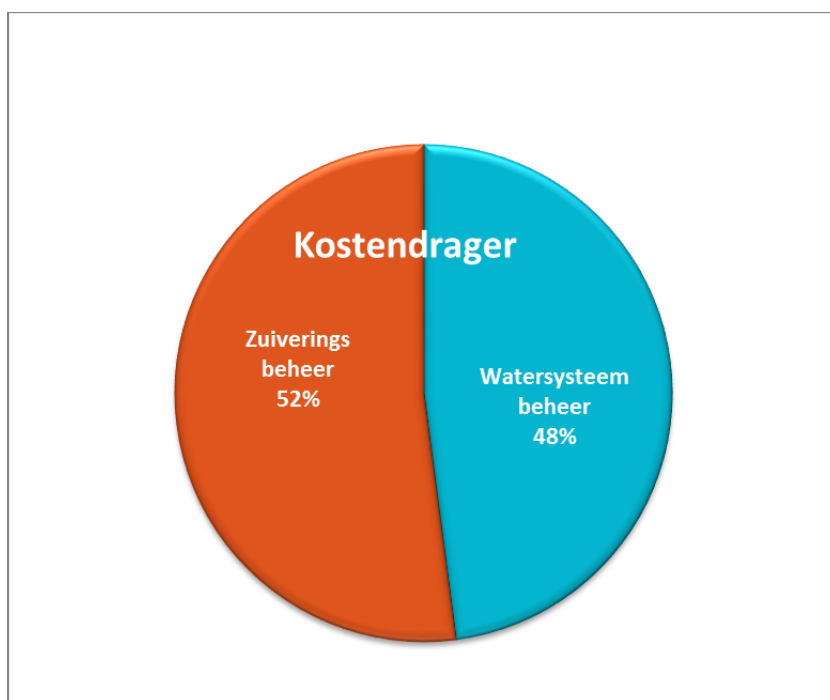
De interne kosten worden toegerekend op basis van bedrijfseconomische principes. Alle indirecte kosten worden doorberekend naar de producten die deel uitmaken van programma's en onderdeel uitmaken van de taak watersysteembeheer en/of zuiveringsbeheer. Een uitgebreide toelichting op de kostentoerekening is opgenomen in bijlage G.

De kosten van het zuiveringsbeheer bestaan uit de bijdrage aan het WBL en het aandeel van het zuiveringsbeheer van de aan BsGW te betalen bijdragen. Verder bestaan de kosten van het zuiveringsbeheer uit een gedeelte van de kosten van eigen plannen (samenwerking in de afvalwaterketen), bestuur, externe communicatie en vergunningverlening en handhaving. De overige kosten van de waterschapsbegroting zijn toegerekend aan het watersysteembeheer.

Kostendrager

Het resultaat van de bovengenoemde kostentoerekening naar de kostendragers kan volgens de programma-indeling voor 2023 als volgt worden weergegeven:

Programma	Totaal	Kostendrager	
		Watersysteem beheer	Zuiverings beheer
Hoogwaterbescherming Maasvallei	14.337.800	14.337.800	-
Klimaatadaptatie	68.006.400	63.874.300	4.132.100
Waterkwaliteit en ecologie	4.944.400	5.009.700	-65.300
Zuiveren en waterketen	91.657.600	87.800	91.569.800
Crisisbeheersing	3.611.600	3.611.600	-
Bestuur en Organisatie	12.555.400	7.054.200	5.501.200
Programmatotaal	195.113.200	93.975.400	101.137.800
Onvoorzien WL	+ 429.500	429.500	-
Onvoorzien WBL	+ 391.600	-	391.600
Duurzaamheid en innovatie	+ 683.200	683.200	-
Goodwill toetreders BsGW	-/- 14.100	9.200	4.900
Overheadcomponent vergoeding HWBF/-	249.000	249.000	-
Dividend Nederlandse Waterschapsbank NV	-/- 2.285.500	2.285.500	-
Totaal netto kosten	194.068.900	92.544.400	101.524.500

Voor een nadere opbouw van de programma's met bijbehorende beleidsproducten wordt verwezen naar bijlage F.

Dekkingsmiddelen

De netto kosten per kostendrager worden gedekt door de opbrengst waterschapsbelastingen en de onttrekkingen aan de egalisatiereserves ontwikkeling waterschapslasten en bestemmingsreserves, ook wel dekkingsmiddelen genoemd. Onder de dekkingsmiddelen worden ook de opbrengsten verantwoord die niet in het kader van bedrijfsprocessen worden gerealiseerd. De specificatie 2023 kan als volgt worden weergegeven:

Dekkingsmiddelen		Totaal	Kostendrager	
			Watersysteem beheer	Zuiverings beheer
Opbrengst waterschapsbelastingen	+	197.293.200	87.748.300	109.544.900
Correctie kwijtschelding	-/-	7.430.100	2.497.400	4.932.700
Correctie oninbaarheid	-/-	984.200	436.500	547.700
Toevoeging egalisatiereserve zuiveringsheffing	-/-	2.540.000	-	2.540.000
Onttrekking egalisatiereserve watersysteemheffing	+	7.730.000	7.730.000	-
Totaal dekkingsmiddelen		194.068.900	92.544.400	101.524.500

Opbrengst waterschapsbelastingen

Voor een toelichting op de opbrengst waterschapsbelastingen, inclusief kwijtschelding en oninbaarverklaringen wordt verwezen naar hoofdstuk 4.4.

Onttrekking / toevoeging aan reserves

Om uitvoering te geven aan het gewenste tarievenbeleid is € 7.730.000 onttrokken aan de 'egalisatiereserve ontwikkeling waterschapslasten watersysteemheffing' en gelet op de negatieve stand van de 'egalisatiereserve ontwikkeling zuiveringsheffing' € 2.540.000 toegevoegd aan de betreffende egalisatiereserve.

4.4 Begroting naar kosten en opbrengsten

Naast de programmabegroting blijft de begroting naar kostensoorten een verplichting. De begroting naar kosten- en opbrengstensoorten is ingedeeld volgens de voorgeschreven groepen van kosten en opbrengsten.

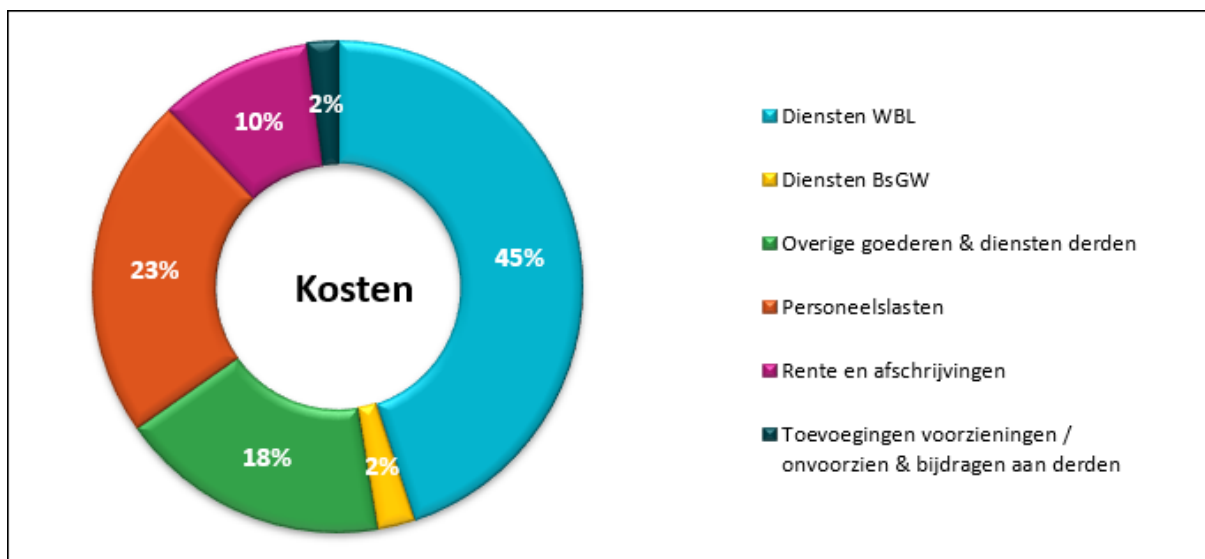
Kosten	2021 Jaarrekening	2022 Gewijzigde begroting	2023 Begroting
4101 Externe rentelasten	3.099.125	3.024.700	3.026.100
4102 Interne rentelasten			40.700
4103 Afschrijvingen van activa	15.610.019	16.521.800	17.554.900
4104 Afschrijvingen van boekverliezen			-
41 Rente en afschrijvingen	18.709.144	19.546.500	20.621.700
4201 Salarissen huidig personeel en bestuurders	23.950.626	29.173.509	32.914.400
4202 Sociale premies	7.205.560	8.592.164	9.589.600
4204 Overige personeelslasten	1.238.303	948.642	1.271.400
4205 Personeel van derden	2.090.222	2.850.827	2.422.500
4206 Uitkeringen voormalig personeel en bestuurders	74.628	42.900	168.800
42 Personeelslasten	34.559.339	41.608.042	46.366.700
4301 Duurzame gebruiksgoederen	256.682	270.500	286.900
4302 Overige gebruiks- en verbruiksgoederen	808.866	896.900	913.000
4303 Energie	225.678	269.100	272.400
4304 Huren en rechten	980.433	1.041.200	1.062.000
4305 Leasebetalingen operationele lease	1.055.848	1.045.000	1.215.900
4307 Verzekeringen	515.619	499.900	519.100
4308 Belastingen	58.164	62.000	62.700
4309 Onderhoud door derden	17.180.533	15.095.945	16.580.300
4310 Overige diensten door derden	12.165.549	13.766.905	15.721.300
4310 Overige diensten door derden WBL	76.530.876	79.984.400	91.997.100
4310 Overige diensten door derden BsGW	4.382.981	4.380.900	5.058.800
43 Goederen en diensten van derden	114.161.229	117.312.750	133.689.500
4401 Bijdragen aan bedrijven	2.500	-	-
4402 Bijdragen aan het Rijk	510.302	11.200	11.400
4403 Bijdragen aan openbare lichamen	186.460	609.700	1.117.700
4404 Bijdragen aan overigen	158.773	91.740	231.400
44 Bijdragen aan derden	858.035	712.640	1.360.500
4501 Toevoegingen aan voorzieningen	16.710.318	1.826.700	1.705.100
4502 Onvoorzien	-	-	429.500
4502 Duurzaamheid en innovatie	-	800.000	683.200
45 Toevoegingen voorzieningen / onvoorzien	16.710.318	2.626.700	2.817.800
Totaal kosten	184.998.065	181.806.632	204.856.200

Opbrengsten	2021 Jaarrekening	2022 Gewijzigde begroting	2023 Begroting
8101 Externe rentebaten	3.270	15.000	20.000
8102 Interne rentebaten	-		40.700
8103 Dividenden en bonusuitkeringen	2.056.960	1.828.000	2.285.500
81 Financiële baten	2.060.230	1.843.000	2.346.200
8201 Baten in verband met salarissen en sociale lasten	123.754	74.300	75.000
8202 Uitlening van personeel	308.821	216.300	224.200
82 Personele baten	432.575	290.600	299.200
8301 Verkoop van grond	479.171	75.000	75.000
8302 Verkoop van duurzame goederen	-	9.200	9.400
8304 Opbrengst uit grond en water	91.251	43.900	43.900
8306 Diensten voor derden	486.430	502.500	510.900
83 Goederen en diensten aan derden	1.056.852	630.600	639.200
8402 Bijdragen van het Rijk	6.940.000		209.200
8403 Bijdragen van provincies	695.670		709.400
8404 Bijdragen van overige openbare lichamen	251.122	381.800	324.300
8405 Bijdragen van overigen	254.980	280.900	290.000
84 Bijdragen van derden	8.141.772	662.700	1.532.900
8501 Opbrengst watersysteemheffing gebouwd	39.142.074	39.888.400	41.848.800
8502 Opbrengst watersysteemheffing ingezetenen	33.710.701	34.243.300	36.306.200
8503 Opbrengst watersysteemheffing ongebouwd	8.053.841	8.374.400	8.952.400
8504 Opbrengst watersysteemheffing natuur	198.971	188.200	199.200
8505 Opbrengst verontreinigingsheffing	298.710	392.100	441.700
8506 Opbrengst zuiveringsheffing bedrijven	23.430.343	25.433.100	30.242.200
8507 Opbrengst zuiveringsheffing huishoudens	61.912.011	65.380.600	79.302.700
8508 Oninbaarverklaringen	-735.473	-867.700	-984.100
8509 Kwijtscheldingen	-5.796.138	-6.569.500	-7.430.100
85 Waterschapsbelastingen	160.215.040	166.462.900	188.879.000
8601 Onttrekkingen aan voorzieningen	129.994	-	-
8602 Geactiveerde lasten	3.371.613	5.885.900	5.969.700
86 Interne verrekeningen	3.501.607	5.885.900	5.969.700
Totaal opbrengsten	175.408.076	175.775.700	199.666.200
Exploitatieresultaat:	-9.589.989	-6.030.932	-5.190.000
Negatief exploitatieresultaat dekken uit reserves	9.589.989	6.030.932	5.190.000
Positief exploitatieresultaat toevoegen aan reserves	-	-	-

Volgens de BBVW (lees: voorschriften) hebben de kostensoorten informatieve waarde voor het algemeen bestuur waardoor een toelichting hierop niet verplicht is. Omdat een toelichting op kostensoorten het inzicht voor de besluitvorming ten goede komt wordt dit echter wel gedaan. Op hoofdlijnen wordt per kostensoort de Begroting 2023 toegelicht en worden de mutaties van de Begroting 2023 versus de gewijzigde Begroting 2022 (afgerond op duizendtallen) geanalyseerd.

Toelichting op kosten

Onderstaand is de kostenverdeling grafisch weergegeven:

Rente en afschrijvingen

Voor rente en afschrijving (kapitaallasten) is € 20.621.700 begroot, waarvan € 3.066.800 rente en € 17.554.900 afschrijvingen. De kapitaallasten hebben vooral betrekking op investeringen in materiële activa.

De netto investeringen 2023 van € 40.374.000 zijn hoofdzakelijk het gevolg van de invulling van onze wateropgave volgens het 'Waterbeheerplan 2022-2027'. Onze investeringen in de waterveiligheid waaronder uitvoering geven aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma, nemen ook een prominente plaats in. Ook de jaarlijkse bijdrage aan de landelijke subsidiepot van het HWBP heeft een belangrijk effect op de hoogte van het investeringsniveau.

Investeringen worden in principe gefinancierd met langlopende geldleningen. Het doen van investeringen is onlosmakelijk verbonden met het hebben van een financieringsbehoefte. De kapitaallasten worden verdeeld over de relevante producten die ten grondslag liggen aan de investeringen. Het beleid betreffende de financiering wordt in paragraaf 4.5.5 nader toegelicht.

2023 versus 2022

De kapitaallasten nemen toe met € 1.075.000. De externe rente is ondanks het investeringsniveau 2022 licht gestegen (€ 1.000). Dit is een direct gevolg van een hogere liquiditeit waardoor we op een later moment kunnen gaan lenen voor de financiering van investeringen. Doordat de rente in 2022

aanzienlijk is gestegen is in 2023 weer rekening gehouden met interne rente over reserves en voorzieningen € 41.000 (zie financiële baten). De afschrijvingen nemen toe met € 1.033.000 als gevolg van het investeringsniveau 2023 en de structurele doorwerking van de investeringen 2022.

Personeelslasten

Tot de personeelslasten van € 46.366.700 behoren alle lasten van het huidige en voormalige bestuur en personeel. Hiertoe worden gerekend: het salaris met vaste toelagen, de uitkeringen en pensioenen inclusief de daarop betrekking hebbende sociale premies. Ook de uitgaven die voortvloeien uit diverse vergoedingsregelingen en de kosten voor de tijdelijke inhuur van personeel worden tot deze kostensoort gerekend.

De huidige cao werken voor waterschappen heeft een looptijd van 1 januari 2022 tot 1 januari 2023. Vooruitlopend op een nieuwe CAO is voor 2023 rekening gehouden met een indexering op de loonkosten van 3%. Uit deze indexering moeten zowel de gewijzigde primaire als secundaire arbeidsvoorwaarden bekostigd worden. Bij primaire arbeidsvoorwaarden gaat het bijvoorbeeld om stijging van het brutoloon of Individueel Keuze Budget. Bij secundaire arbeidsvoorwaarden gaat het bijvoorbeeld om vitaliteitsregelingen, persoonsgebonden opleidingsbudgetten, thuiswerkvergoedingen, reiskostenvergoedingen enzovoort.

De formatie stijgt tot 433,23 fte (2022 oorspronkelijk 397,98 fte). Enerzijds als gevolg van het vervangen van structurele inhuur door vast personeel vanwege redenen zoals continuïteit, kennisborging en financieel. Anderzijds vanwege invulling van de ontwikkelingen en versterking van de organisatie zoals aangegeven in de kadernota 2023-2028. De in- en uitstroom en de beoogde (door)ontwikkeling van de organisatie sluiten niet altijd naadloos op elkaar aan. In die gevallen maken we gebruik van de post organisatieontwikkeling en mobiliteit. In 2020 was het budget daarvoor tijdelijk verhoogd met € 800.000 per jaar die vanaf 2024 jaarlijks wordt afgebouwd met € 200.000 tot € 0 in 2027.

2023 versus 2022

De personeelslasten nemen toe met € 4.759.000. Dit wordt met name veroorzaakt door de toename van het aantal fte's en de daaraan gerelateerde posten. Verder zijn de posten voor overige personeelslasten toegenomen en personeel van derden, ondanks de inzet van de externe capaciteit voor het programma Waterrobuust, verlaagd ter dekking van enerzijds kosten van tijdelijke formatie en anderzijds de vervanging van structurele inhuur door eigen vaste formatie.

De kosten van uitkeringen aan voormalige bestuurders en personeel zijn, ondanks dat de onderliggende uitvoeringsregelingen een aflopend karakter hebben toegenomen in verband met waterschapsverkiezingen 2023. Hierdoor kan het waterschap geconfronteerd worden met hogere wachtgeldverplichting van bestuurders.

Goederen en diensten van derden

Voor de diensten van derden wordt € 133.689.500 begroot dat als volgt is samengesteld:

- de bijdrage in de kosten van het WBL zijn € 91.997.100 en van de BsGW € 5.058.800. In bijlage F zijn de bijdragen onderverdeeld naar de beleidsproducten, conform de vastgestelde begrotingen 2023 van de beide organisaties.
- de resterende kosten van € 36.633.600 hebben betrekking op 'onderhoud door derden', zoals onderhoud van waterlopen en -keringen, software en bedrijfspanden. Verder hebben deze kosten betrekking op 'overige diensten door derden' zoals de juridische, financiële en technische advisering derden, contributies, lidmaatschappen, bijdragen aan verenigingen - zoals Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA), de Unie van Waterschappen - en de bijdrage aan Het Waterschapshuis (HWH) en het Gegevenshuis.

2023 versus 2022

De kosten van 'goederen en diensten van derden' nemen toe met € 16.377.000:

- de bijdrage aan het WBL neemt toe met € 12.013.000 en de bijdrage van de BsGW met € 678.000. Zie paragraaf 5.6 en 5.7 voor een nadere toelichting.
- de resterende kosten zijn toegenomen met € 3.686.000 waarvan veruit het grootste gedeelte betrekking heeft op de budgetten voor het programma Waterrobuust. Hiervoor is in totaliteit € 3.600.000 opgenomen waarvan € 2.400.000 verantwoord is onder de 'goederen en diensten van derden'. Verder is voor de bestrijding van exoten en in het bijzonder de grote Waternavel een bedrag van € 912.000 geraamd. Ook is een bedrag van € 343.000 geraamd voor de uitvoering van de crisisbeheersing. Verder zijn de kosten van leaseauto's en de onderhoudsbudgetten voor baggeren, profielen van watergangen, data en software toegenomen. Daarnaast zijn in 2023 meerdere incidentele budgetten opgenomen voor onder andere de implementatie van AVG- en privacywetgeving en de Arbowetgeving. Een en ander overeenkomstig de Kadernota 2023-2028.

Bijdragen aan derden

Voor bijdragen aan derden is in totaliteit € 1.360.500 begroot. Dit bestaat o.a. uit de incidentele budgetten voor de periode 2022-2024 die zijn geraamd voor de stimulering van afkoppelen van hemelwaterafvoeren op de riolering. Voor 2023 gaat het om een bedrag van € 400.000.

Daarnaast is een bedrag van € 500.000 geraamd als bijdrage in het programma waterveiligheid in het kader van Waterrobuust. Verder heeft € 151.900 betrekking op de bijdrage aan Deltaprogramma Maas, € 60.800 is opgenomen om via co-creatie proactief te participeren in ruimtelijke ontwikkelingen, € 5.000 is geraamd voor de universiteit van Wageningen en Groningen voor het onderzoek versteviging ruimtelijke kwaliteit en duurzame landelijke inrichting, € 25.000 voor het sponsorbeleid en € 102.000 voor de samenwerking in het programmabureau KRW/Delta Hoge Zandgronden fase 2 (DHZ), € 96.800 als bijdrage voor het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW), € 7.100 voor de bijdrage Droppie Water en € 11.400 als jaarlijkse bijdrage voor de uitvoeringsorganisatie opgericht door waterschappen en gemeenten voor het toezicht op Glastuinbouwbedrijven.

2023 versus 2022

De kosten zijn ten opzichte van 2022 toegenomen met € 648.000. Dit wordt met name veroorzaakt door de bijdrage aan het programma waterveiligheid in het kader van Waterrobuust en de bijdrage voor het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW).

Toevoegingen voorzieningen/onvoorzien

Voor toevoegingen aan voorzieningen is een bedrag van € 1.705.100 begroot.

Het betreft de toevoegingen aan:

- de voorziening persoonsgebonden basisbudget (PBB) € 572.400,
- de voorziening onderhoud waterkeringen € 1.115.200,
- de voorziening onderhoud ECI-waterkrachtcentrale Roermond € 13.000, en
- de voorziening hoogwaterloods Horst € 4.500.

Voor de dekking van onvoorziene uitgaven is € 429.500 opgenomen (0,4% van het begrotingstotaal exclusief WBL en BsGW).

Voor duurzaamheid en innovatie is structureel een bedrag van € 800.000 geraamd. Gelet op de structurele verplichtingen die in 2022 reeds zijn aangegaan is voor 2023 nog een bedrag van € 683.200 beschikbaar.

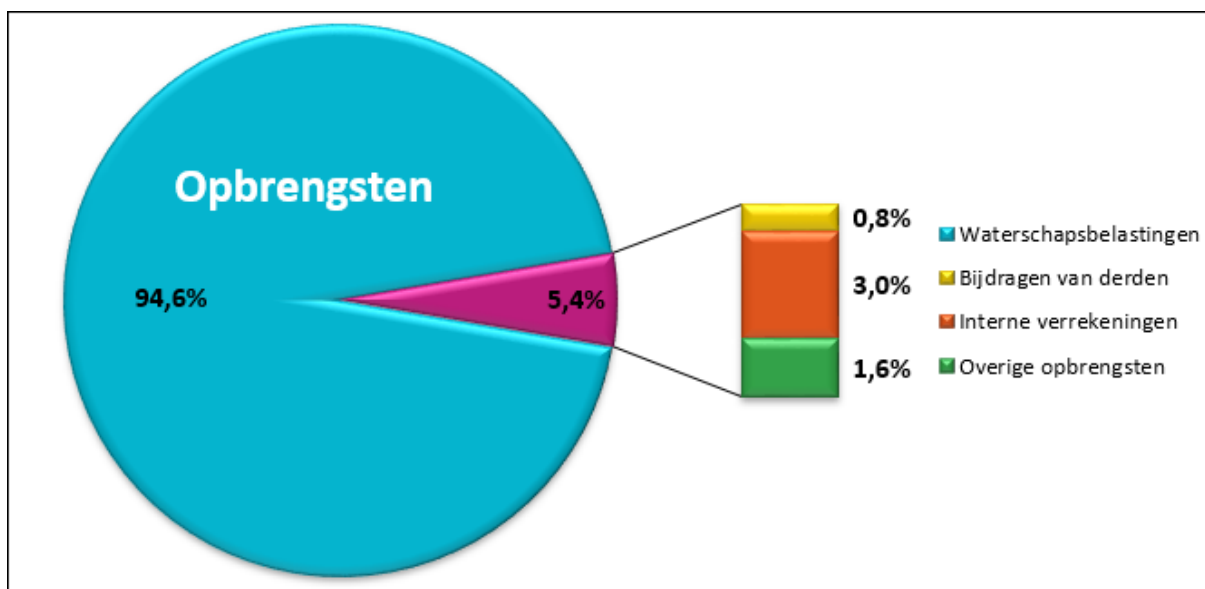
2023 versus 2022

De post 'toevoeging aan voorzieningen' is afgenomen met € 122.000. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door de afname van de storting in de voorziening onderhoud waterkeringen met € 160.000 en anderzijds door de hogere storting in de voorziening PBB met € 38.000, vanwege de toename van het aantal medewerkers.

De post 'onvoorzien' neemt toe met € 430.000, omdat in de gewijzigde begroting 2022 rekening gehouden is met het nadelig resultaat zoals opgenomen in de 'Voorjaarsrapportage 2022' van WL en de post onvoorzien in 2022 was uitgeput.

Toelichting op opbrengsten

Grafisch kan de verdeling van de opbrengsten als volgt worden weergegeven:

Financiële baten

De financiële baten van € 2.346.200 bestaan uit externe rentebaten als gevolg van overliquiditeit groot € 20.000, interne renteopbrengsten van reserves en voorzieningen € 40.700 en een dividenduitkering van € 2.285.500 van de NWB-bank.

2023 versus 2022

De stijging ten opzichte van 2022 komt voornamelijk doordat de dividenduitkering van de NWB-bank gelet op de realisatie 2022 in 2023 is toegenomen met € 458.000.

Daarnaast wordt een verdere toename (€ 5.000) van de externe rentebaten verwacht als gevolg van een stijgende marktrente en een positieve liquiditeitspositie in combinatie met het feit dat per 1 december 2022 een deel van de vlottende schuld (€ 30 miljoen) is geconsolideerd in een vaste geldlening. De toename van de interne renteopbrengsten met € 41.000 is een gevolg van een hoger renteniveau (2022 was 0% en 2023 0,1%).

Personele baten

De opbrengsten van € 299.200 hebben voor € 75.000 betrekking op bijdragen van de Uitkeringsinstantie voor Werknemers Verzekeringen (UWV). Het resterende deel ad € 224.200 wordt gegenereerd doordat een aantal medewerkers geheel of gedeeltelijk gedetacheerd zijn bij andere organisaties.

2023 versus 2022

De opbrengst is ten opzichte van 2022 nagenoeg gelijk gebleven.

Goederen en diensten aan derden

Van de opbrengsten ad € 639.200 heeft € 133.600 betrekking op een bijdrage van de BsGW in de kosten Basisregistratie Kadaster en € 183.900 op een bijdrage van de BsGW en het WBL in de kosten van Het Waterschapshuis, die beiden door het waterschap worden betaald.

Verder is een bijdrage geraamd van € 111.400 voor de uitvoering van het waterakkoord met Waterschap Aa en Maas. Voor de provinciale bijdrage voor de controle van zwemwater is rekening gehouden met een bijdrage van € 82.000. Daarnaast worden opbrengsten verwacht vanwege verkoop van grond € 75.000, verkoopbaar afgeschreven materieel € 9.400 en de terug levering van elektriciteit door de ECI-waterkrachtcentrale € 43.900.

2023 versus 2022

De opbrengst is ten opzichte van 2022 marginaal toegenomen met € 9.000. Dit als gevolg van de stijging van het gedeelte van de bijdrage aan Het Waterschapshuis dat we kunnen doorrekenen aan de BsGW en WBL.

Bijdragen van derden

De bijdrage van € 1.532.900 heeft o.a. betrekking op de bijdrage van het ministerie van BIZA voor de implementatie van de Wet Open Overheid (Woo) van € 209.200. Ook is in het kader van het programma Natuur een provinciale bijdrage van € 709.400 geraamd voor de bestrijding van de grote Waternavel in het Roerdal, Leuldal en Mariapeel.

Verder is een bijdrage geraamd in de kosten van de afvalwaterketen € 61.200 van het WBL, de vergoeding van de Landelijke Coördinatie Commissie Muskusrattenbestrijding (LCCM) voor de beverrattenbestrijding € 290.000 en de te ontvangen goodwill vanwege de toetreding van de gemeente Mook en Middelaar tot de BsGW € 14.100. Tot slot is een raming van € 249.000 opgenomen voor de vergoedingscomponent voor "lijn-overheadkosten" die onderdeel uitmaakt van het subsidiebedrag voor HWBP projecten. Een en ander als uitvloeisel van het transitieplan HWBP.

2023 versus 2022

De opbrengsten nemen toe met € 870.000. Dit is een direct gevolg van de bijdrage voor de implementatie van de Wet Open Overheid en de provinciale bijdrage voor de bestrijding van Waternavel. De geraamd bijdrage voor overheadkosten vanwege uitvoering van HWBP projecten daarentegen is afgenomen.

Waterschapsbelastingen

De (bruto) opbrengst waterschapsbelastingen van € 197.293.200 is als volgt samengesteld:

Watersysteemheffing	
Gebouwd	41.848.800
Ingezetenen	36.306.200
Ongebouwd	8.952.400
Natuur	199.200
Verontreinigingsheffing	
Verontreinigingsheffing	441.700
Zuiveringsheffing	
Zuiveringsheffing bedrijven	30.242.200
Zuiveringsheffing huishoudens	79.302.700

Deze opbrengst wordt voor € 8.414.200 gecorrigeerd voor kwijtscheldingen en oninbaarverklaringen:

Correctie belastingopbrengsten	
Kwijtscheldingen	7.430.100
Oninbaarverklaringen	984.100

2023 versus 2022

De opbrengst waterschapsbelastingen is toegenomen met € 22.416.000.

De heffingen zijn toegenomen met € 23.393.000. Daarnaast is de post kwijtscheldingen en oninbaarverklaringen toegenomen met € 977.000 hetgeen een nadelig effect heeft op de belastingontwikkeling. Het percentage voor de oninbaarheid is in verband met de gevolgen van de energiecrisis en hoge inflatie door de BsGW verhoogt van 0,5% naar 0,7%.

Interne verrekeningen

De interne verrekeningen van € 5.969.700 hebben betrekking op het toerekenen van kosten naar investeringen. De uren van o.a. projectmanagers, projectleiders IPM, vakspecialisten ecologie, hydrologie, gegevensbeheer en onroerende zaken worden conform de 'nota activabeleid 2017' toegeschreven voor de tijd die direct aan een investeringsproject in het kader van het proces aanleg en verbetering is toe te rekenen. Daarnaast worden ook de salariskosten toegerekend van medewerkers die in vaste dienst zijn van het waterschap (programma waterkeringen) en werkzaamheden verrichten voor HWBP en prioritaire dijkversterking, en waarvoor we hiervoor een vergoeding van het landelijke HWBP ontvangen.

2023 versus 2022

De raming is toegenomen met € 84.000 door de stijging van de personeelslasten.

4.5 Overige paragrafen

4.5.1 Algemene ontwikkelingen en uitgangspunten

Het algemeen bestuur van Waterschap Limburg heeft op 6 juli 2022 de Kadernota 2023-vastgesteld op basis waarvan de voorliggende begroting is opgesteld. In de begroting 2023 is met onderstaande interne en externe factoren rekening gehouden.

Onderdeel	Uitgangspunt 2023
Interne factoren	
Basis	<ul style="list-style-type: none"> • Jaarrekening 2021 WL • Begroting 2022 WL, inclusief de wijzigingen tot en met de AB-vergadering maart 2022 • Waterbeheersplan 2022-2027
Verplichte uitgaven	<ul style="list-style-type: none"> • Begroting WBL 2023 • Begroting BsGW 2023
Afschrijvingsmethodiek	
- Gebouwen	30 jaar
- Waterstaatkundige werken	30 jaar
- Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)	30 jaar
- Civielbouwkundige werken	30 jaar
- Elektromechanische werken	15 jaar
- Inventaris	10 jaar
- Tractiemiddelen	≤ 10 jaar
- Hardware	≤ 5 jaar
- Immateriële activa	≤ 5 jaar
Oninbaarheid	0,50% van het belastingvolume
Onvoorzien	0,40% van het begrotingstotaal
Externe factoren	
Basis	<ul style="list-style-type: none"> • Waterschapswet artikel 77, 100 en 101 • Bepalingen Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBVW) • Burgerlijk Wetboek BWII • EMU verplichtingen voor waterschappen
Kosten / Inflatie	2%
Personeelskosten	3%
Rente langlopende leningen	1,5%
Rente kortlopende leningen	0,1%
Rente reserves en voorzieningen	0,1%

4.5.2 De meerjarenraming 2023-2028 en de ontwikkeling van het belastingvolume

De meerjarenraming is de belangrijkste indicator om inzicht te krijgen in de ontwikkeling (trend) van de structurele lasten ten opzichte van de structurele baten en de daaruit voortvloeiende ontwikkeling van het belastingvolume watersysteem- en zuiveringsheffing. Anders gezegd, het geeft inzicht in de ontwikkeling van het 'financieel huishoudboekje' van het waterschap. De meerjarenraming is een momentopname en wordt op basis van voortschrijdend inzicht geactualiseerd en bijgesteld.

Op grond van de geactualiseerde meerjarenraming 2023-2028 is bij ongewijzigd beleid en gelijkblijvende omstandigheden, de meerjarige verwachte ontwikkeling als volgt.

Omschrijving	MEERJARENRAMING 2023-2028 (x € 1.000)						
	2023	2024	2025	2026	2027	2028	
<i>Kosten</i>							
41 Rente en afschrijving ¹	20.622	21.643	22.831	24.475	26.743	29.129	
42 Personeelslasten ²	46.367	47.120	47.642	48.717	50.122	51.975	
43 Goederen en diensten van derden ³	36.634	32.998	32.738	33.277	33.616	34.334	
Overige diensten door derden (Waterschapsbedrijf) ⁴	91.997	92.626	93.183	94.010	96.387	100.503	
Overige diensten door derden (BsGW) ⁴	5.059	4.716	4.807	4.916	5.040	5.141	
44 Bijdragen aan derden	1.361	1.011	613	464	466	467	
45 Toevoeging voorzieningen / onvoorzien	2.818	2.925	2.928	3.030	3.046	3.065	
TOTAAL LASTEN	204.858	203.039	204.742	208.889	215.420	224.614	
<i>Opbrengsten</i>							
81 Financiële baten	2.346	2.346	2.336	2.331	2.331	2.331	
82 Personele baten	299	136	139	142	146	149	
83 Goederen en diensten aan derden	639	639	646	652	659	666	
84 Bijdragen van derden	1.533	762	784	776	756	748	
85 Verontreinigingsheffing	442	442	442	442	442	442	
Kwijtschelding/Oninbaar	-8.414	-8.566	-8.789	-8.991	-9.090	-9.144	
86 Interne verrekeningen	5.970	6.029	6.184	6.369	6.560	6.757	
Inzet egalisatie- en bestemmingsreserves ⁵	5.190	-1.058	-3.336	-3.422	-1.879	-1.270	
TOTAAL BATEN	8.005	730	-1.594	-1.701	-75	679	
TE DEKKEN UIT BELASTINGVOLUME HEFFINGEN	-196.853	-202.309	-206.336	-210.590	-215.495	-223.935	
Waarvan:	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Belastingvolume Watersysteemheffing	82.694	87.307	91.739	94.682	97.612	101.268	105.749
Δ % t.o.v. voorgaande jaar		5,6%	5,1%	3,2%	3,1%	3,7%	4,4%
Δ % t.o.v. 2022		5,6%	10,9%	14,5%	18,0%	22,5%	27,9%
Belastingvolume Zuiveringsheffing	90.814	109.545	110.570	111.654	112.978	114.227	118.186
Δ % t.o.v. voorgaande jaar		20,6%	0,9%	1,0%	1,2%	1,1%	3,5%
Δ % t.o.v. 2022		20,6%	21,8%	22,9%	24,4%	25,8%	30,1%
Totaal watersysteem-/zuiveringsheffing	173.508	196.852	202.309	206.336	210.590	215.495	223.935
Δ % t.o.v. voorgaande jaar		13,5%	2,8%	2,0%	2,1%	2,3%	3,9%
Δ % t.o.v. 2022		13,5%	16,6%	18,9%	21,4%	24,2%	29,1%

In de meerjarenraming is rekening houden met het opvoeren en vervallen van budgetten op grond van eerdere bestuurlijke besluitvorming. Belangrijke uitgangspunten voor de ontwikkeling van het belastingvolume zijn onder andere het wettelijk voorgeschreven structureel begrotingsevenwicht (eventueel op termijn) en de beschikbaarheid van egalisatiereserves.

In de voorliggende begroting is rekening gehouden met de ontwikkelingen geschetst in de kadernota 2023-2028. Er spelen nog andere ontwikkelingen met een behoorlijke impact richting de (naaste) toekomst zoals de extreme inflatie en de energiecrisis. De effecten van die ontwikkelingen in termen van financiële betekenis zijn op dit moment nog niet exact te duiden en hebben we daarom niet kunnen verdisconteren in de meerjarenraming. Het ligt daarom voor de hand dat we rekening moeten houden met een hogere kostenontwikkeling op onderdelen dan uit de voorgaande tabel blijkt.

Hierna hebben we de meerjarenraming op hoofdlijn toegelicht.

Voet noot	Effect op meerjarenraming	Toelichting op hoofdlijn
1)	lasten verhogend (-) lasten verlagend (+)	Er is rekening gehouden met de meerjarige investeringen en de kosten van financiering daarvan volgens het meerjarig investeringsplan. Rekening is gehouden met de meerjarige vrijval van kapitaallasten.
2)	lasten verhogend (-) lasten verlagend (+)	Meerjarig is rekening gehouden met een indexering van de loonkosten en sociale lasten van 3%. Uit deze indexering dient tevens de ruimte te worden vrijgemaakt voor eventuele kosten die voortvloeien uit secundaire arbeidsvoorwaarden. De overige personeel gerelateerde posten zijn daar waar nodig met 2% geïndexeerd. In de meerjarenraming is rekening gehouden met een ombuigingstaakstelling en het vrijmaken van structurele ruimte voor op dit moment tijdelijke formatie. Ook wordt het budget voor organisatieontwikkeling en mobiliteit vanaf 2024 afgebouwd.
3)	lasten verlagend (+)	Door het volledig vervallen of afbouwen van incidentele uitgavenramingen in de meerjarenraming lijkt de jaarlijkse stijging van de structurele posten gering. Daarnaast is voor een groot aantal begrotingsposten voor 2023 geen inflatiecorrectie toegepast.
4)	fluctuerend	Bedragen zijn gebaseerd op de vastgestelde (meerjaren)begrotingen van het Waterschapsbedrijf Limburg en de Belastingssamenwerking Gemeenten en Waterschappen.
5)	Baten fluctuerend	<i>Inzet Egalisatiereserves</i> Teneinde invulling te geven aan het gewenste meerjarig tarievenbeleid in combinatie met de beschikbaarheid van egalisatiereserves, wisselt de wijze waarop gebruik wordt gemaakt van de egalisatiereserves. Bij een negatief bedrag is sprake van een toevoeging aan de egalisatiereserves.

4.5.3 Incidentele opbrengsten en kosten

Incidentele opbrengsten en kosten kunnen leiden tot minder inzicht in het reguliere meerjarig beeld van opbrengsten en kosten, en dus de netto kosten. Daarnaast zijn deze elementen relevant voor het beoordelen van de financiële positie. In de voorschriften is opgenomen dat incidentele opbrengsten en kosten in een aparte paragraaf dienen te worden toegelicht. Bij de hantering van het begrip incidenteel worden kosten en opbrengsten opgenomen die maximaal drie jaar na het begrotingsjaar vrijvallen.

Incidentele opbrengsten en kosten	Jaar van vrijval	Bedrag (€)
Opbrengsten		
Provinciale bijdrage bestrijding watermavel	2024	709.400
Kosten		
Crisisbeheersing	2024	300.000
Beleidsplan monitoring droogtebestrijding	2024	102.000
Beheersmaatregelen microverontreinigingen oppervlaktewater waterzuiveringsinstallaties	2024	110.200
Doorontwikkeling centrale regiekamer	2024	70.000
Verhoging bijdrage kenniscentra waterschappen	2024	150.000
Programma Waterrobuust	2024	2.150.000
Waterkwaliteitsverbetering	2024	200.000
Aanpak watermavel en overige invasieve oeverplanten	2024	911.800
Ontwikkeling en beheer gegevensbank waterkwaliteit	2024	61.200
Licenties draaiboek calamiteiten en Hydranet	2024	35.700
Beleidsintensivering afsluiten sluitpeilen	2024	50.000
Efficiëntere manier van werken werken bij oplevering en overdracht projecten	2024	102.000
Implementatie van AVG- en Privacywetgeving	2024	51.000
Arbowetgeving	2024	106.000
Invoering E-HRM en verwerking salarisadministratie	2024	20.000
Omgevingswet: nieuwe manier van werken	2024	183.600
Opstellen programma droogtemaatregelen	2025	350.000
Programma Waterrobuust	2025	1.450.000
Stimuleringsregeling afkoppelen regenwater	2026	400.000
Doorontwikkeling assetinformatie INFOR en Roadmap	2026	102.000

4.5.4 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen

In de voorschriften is opgenomen dat onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen expliciet dienen te worden toegelicht. Per reserve en voorziening wordt het doel, de omvang en de verwachte onttrekking in het verslagjaar nader toegelicht.

- *Bestemmingsreserve waterkwaliteit /NLP next generation*

Doel   Integrale, gebiedsgerichte analyse en aanpak van knelpunten op het vlak van waterkwaliteit, waterkwantiteit, ruimtegebrek en grondgebruik. Het accent ligt hierbij op het oppervlaktewater- en grondwaterkwaliteit.

Omvang   1 januari 2023 € 151.713.

Onttrekking   € 151.713.

- *Bestemmingsreserve IBRAHYM waterkwaliteitsmodellering*

Doel   Het huidige modelinstrumentarium moet geschikt worden gemaakt voor toepassing toestand beschrijven, effectvoorspelling maatregelen in IBRAHYM ten behoeve van de waterkwaliteitsmodellering.

Omvang   1 januari 2023 € 69.000.

Onttrekking   € 69.000.

- *Bestemmingsreserve assetmanagement watersysteem*

Doel Het vormen van een buffer voor de (eerste) kosten voor de uitvoering van het assetmanagement in het watersysteem. Assetmanagement betreft het verantwoord beheer van waterschapseigendommen rondom de openbare lichamen waar het waterschap een verantwoordelijkheid heeft als eigenaar. Het betreft onder ander onderhoudspaden, buffers, retentiebekkens, vistrappen, boerenstuwen en passieve kunstwerken.

Omvang 1 januari 2023 € 359.596.

Onttrekking € 359.596.

- *Bestemmingsreserve lectoraat bodem*

Doel Realisatie van de doelen van het 'lectoraat bodem' (samenwerking tussen HAS-Venlo en het waterschap), zoals verwoord in het Lectoraatplan 'een gezonde plant op een vitale, duurzame bodem' en het uitvoeren van praktijkproeven en implementeren van teelt technische maatregelen.

Omvang 1 januari 2023 € 30.946.

Onttrekking € 30.946.

- *Bestemmingsreserve stimulering in de landbouw*

Doel Het vasthouden van water op de plateaus en hellingen in het heuvelland, door het infiltreren van water in de bodem en het remmen van oppervlakkige afstroming

Omvang Per 1 januari 2023 € 540.000.

Onttrekking € 200.000.

- *Bestemmingsreserve Onderhoudscontracten*

Doel Op een verantwoorde wijze uitvoering geven aan het onderhoudsbeleid van Waterschap Limburg. De bestemmingsreserve is in 2021 gevormd als gevolg van uitgesteld onderhoud in verband met corona.

Omvang Per 1 januari 2023 € 567.787.

Onttrekking € 280.000.

- *Bestemmingsreserve Ooijen-Wanssum*

Doel Restpunten gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum uitvoeren.

In de gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum is op 10 november 2011 een Bestuursovereenkomst Waterveiligheid Maas getekend. De realisatie heeft plaatsgevonden binnen het taakstellende budget van de gebiedsontwikkeling. In april 2021 is het projectresultaat van Ooijen-Wanssum van € 695.670 ontvangen. Een deel hiervan is gestort in de bestemmingsreserve om nog een beperkt aantal restpunten in het gebied op te pakken. Einddatum is 2023.

Omvang 1 januari 2023 € 163.000.

Onttrekking € 163.000.

- *Voorziening pensioen- en uitkerings- en wachtgeldverplichtingen*

Doel Aan de verplichting voldoen van de pensioenen van nog actieve en niet-actieve bestuursleden die nog geen bestuurderspensioenen ontvangen.

Omvang 1 januari 2023 € 4.278.226, afhankelijk van jaarlijks ontvangen actuariële opgave.

Onttrekking € 200.000 voor salariskosten van voormalige bestuursleden.

- *Voorziening persoonsgebonden basisbudget (PBB)*

Doel Op 1 januari 2021 is de tweede 5 jaarstermijn van het PBB (Persoonsgebonden Basisbudget) ingegaan. In de cao is opgenomen dat iedere medewerker vanaf 2021 tot 2025 een individueel opleidingsbudget krijgt van € 6.000 over een periode van 5 jaar. Vanaf de begroting 20232 wordt hiervoor jaarlijks een bedrag van € 1.200 per medewerker in de begroting opgenomen. Omdat raming en realisatie niet parallel lopen dienen de niet aangewende gelden te worden gestort in een voorziening. De toevoeging in 2023 bedraagt € 572.400.

Omvang 1 januari 2023 € 560.933.

Onttrekking € 300.000

- *Voorziening vitaliteit persoonsgebonden basisbudget (PBB)*

Doel Op 1 januari 2021 is de tweede 5 jaarstermijn van het PBB (Persoonsgebonden Basisbudget) ingegaan. Nieuw is de inzet van tijd voor vitaliteit van medewerkers jonger dan 58 jaar (max € 3.000) en medewerkers ouder dan 58 jaar (max € 6.000). Daadwerkelijke besteding van de vitaliteitsuren is voor medewerkers jonger dan 58 jaar binnen de PBB-termijn van 5 jaar. Vitaliteitsuren voor medewerkers ouder dan 58 jaar kunnen ook worden ingezet om eerder te stoppen met werken. Om inzicht en overzicht te houden voor de jaarlijkse mutaties is in 2021 de 'voorziening vitaliteit PBB' ingesteld. De aangekochte uren per 31 december van ieder jaar worden op geld gezet en gestort in de 'voorziening vitaliteit PBB'. Het moment van de (toekomstige) besteding van de vitaliteitsuren bepaald wanneer de voorziening wordt belast c.q. wordt aangesproken.

Omvang 1 januari 2023 € 157.731.

Onttrekking € 50.800.

- *Voorziening onderhoud waterkeringen (Noord- en Midden Limburg)*

Doel Onderhouden van de waterkeringen op basis van het meerjarenonderhoudsplan.

Omvang 1 januari 2023 € 4360.085. Jaarlijks werd een bedrag van € 1.275.200 toegevoegd. De toevoeging is echter met ingang van 2022 (DB 5 juli 2022) structureel verlaagd met € 70.000 tot € 1.205.200 en incidenteel met € 40.000 in 2022 en € 90.000 per jaar in 2023, 2024 en 2025.

Onttrekking € 2.041.000 conform meerjarenonderhoudsplan.

- *Voorziening onderhoud bedrijfspand Rijksweg Noord Sittard*

- Doel Het effectief en doelmatig onderhouden van het gebouw en installaties van bedrijfspand Rijksweg Noord 305 te Sittard voor 2015-2024 op basis van een meerjarenonderhoudsplan.
- Omvang 1 januari 2023 € 92.248, totale kosten van dit plan € 494.000: € 464.000, aangevuld met € 30.000 voor energiebesparende maatregelen aan technische installaties. In 2014 is € 200.000 toegevoegd (aangevuld met € 30.000 extra), van 2015 tot en met 2018 jaarlijks € 56.000 en in 2019 € 40.000.
- Onttrekking Nihil conform meerjarenonderhoudsplan.

- *Voorziening onderhoud (Hoogwater)loods Horst*

- Doel Het effectief en doelmatig onderhouden van het gebouw en installaties van de (hoogwater)loods in Horst op basis van een meerjarenonderhoudsplan.
- Omvang 1 januari 2023 € 30.080. Op grond van het meerjarenonderhoudsplan wordt jaarlijks een bedrag van € 4.500 toegevoegd.
- Onttrekking Nihil conform meerjarenonderhoudsplan.

- *Voorziening onderhoud waterkrachtcentrale ECI*

- Doel Het effectief en doelmatig onderhouden van het gebouw en installaties van de Waterkrachtcentrale ECI te Roermond voor 2017-2026 op basis van een meerjarenonderhoudsplan.
- Omvang 1 januari 2023 € 80.888. Totale kosten van dit onderhoudsplan zijn € 192.306: in 2016 is € 76.000 toegevoegd en van 2017 tot en met 2025 wordt jaarlijks € 13.000 toegevoegd.
- Onttrekking € 2.519 conform meerjarenonderhoudsplan.

- *Voorziening natschade peilopzet Maas*

- Doel in 2010 heeft het waterschap een bedrag ontvangen van Rijkswaterstaat van € 1,5 miljoen. Dat bedrag is bedoeld voor de afhandeling door het waterschap van schadeclaims die het gevolg zijn van verhoging van het waterpeil van de Maas traject Sambeek-Grave. Mogelijkheid tot het indienen van claims bestaat voor een periode van 20 jaar ná de peilopzet met een uitloop termijn van 3 jaar. Indien op termijn blijkt dat de voorziening ontoereikend is, zal Rijkswaterstaat het verschil eveneens voor haar rekening nemen.
- Omvang 1 januari 2023 € 1.303.235.
- Onttrekking € 100.000 uitgaande van een gelijkmatige spreiding van de claims.

- *Voorziening watercrisis 2021*

Doel Opvangen van de herstelkosten 2022, 2023, 2024 van de locaties Valkenburg en Schin op Geul als gevolg van de watercrisis 2021. Hiervoor is in 2021 een voorziening van € 9.337.000 gevormd. De herstelwerkzaamheden zullen naar verwachting eind 2024 zijn afgerond.

Omvang 1 januari 2023 € 9.337.000.

Onttrekking € 3.500.000

Een overzicht van alle mutaties in de reserves en voorzieningen is opgenomen in bijlage B.

4.5.5 De financiering

De treasuryfunctie ondersteunt de uitvoering van de programma's. De basis van treasuryfunctie wordt gevormd door het op 2 januari 2017 vastgestelde Treasurystatuut 2017 Waterschap Limburg.

Treasury is het sturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's.

De treasuryfunctie omvat de financiering van beleid en het uitzetten van geldmiddelen die niet direct nodig zijn. De uitvoering hiervan vereist adequaat handelen in een steeds complexere geld- en kapitaalmarkt. Drie componenten zijn bij de financiering van belang, te weten:

1. rentevisie;
2. liquiditeitspositie;
3. treasurybeheer.

Rentevisie

In de financiële uitgangspunten voor 2023-2028 is voor de rekenrente 2023 voor kortlopende geldleningen uitgegaan van een rentepercentage van 0,1%. Op basis van de huidige rentestanden is dit percentage nog actueel echter gelet op de inflatiedruk zal dit waarschijnlijk te laag zijn.

De inval op 24 februari 2022 van Rusland in de Oekraïne heeft geleid tot een ongekende gascrisis, extreme inflatie en stijgende rentepercentages. Hierdoor is sprake van een inflatiedruk die norm van 2% ruimschoots overschrijdt en historisch hoog is.

Op 21 juli 2022 heeft de ECB het depositotarief voor de eerste keer in 11 jaar verhoogd met 0,50%, waardoor dit tarief nu 0% is. De herfinancieringsrente is 0,50% (rente die banken en financiële instellingen betalen aan de ECB wanneer zij geld opnemen). Ondanks de stijging van de rente is de korte rent nog altijd laag. Doordat het verloop en de duur van de oorlog in de Oekraïne met onzekerheden omgeven is en doordat de coronacrisis ook nog altijd niet volledig 'getackeld' is, is de renteontwikkeling moeilijk te voorspellen.

Op basis van de huidige rentestand en de diverse financiële indicatoren is het gehanteerde percentage voor de korte rente in de begroting 2023 0,1% wellicht iets laag. Voor de berekening van de eventuele rentekosten 2023 is rekening gehouden met de positieve effecten van de financiering van eventuele liquiditeitstekorten met (goedkope) kasgeldleningen. Bij een eventuele negatieve liquiditeitspositie van het waterschap heeft een eventuele verhoging van de korte rente boven de 0,1% uiteraard een financieel effect.

In de financiële uitgangspunten 2023-2028 is voor de lange rente voor 2023 uitgegaan van een rentepercentage van 1,5%. Op basis van de huidige rentestanden kan worden geconcludeerd dat dit percentage te laag is. De ontwikkeling van de lange rente is echter moeilijker in te schatten, omdat deze niet wordt bepaald door de ECB, maar door de markt. Omdat de basisfinanciering voor 2023 van € 30.000.000 reeds in 2019 is afgesloten tegen een percentage van 0,725% is het risico beperkt.

Liquiditeitspositie

Wat betreft de liquiditeitspositie kan worden opgemerkt dat het leeuwendeel van het jaar sprake is van een positieve liquiditeitspositie. Het beleid is gericht op de beperking van de rekeningcourantrente. Indien (tijdelijke) liquiditeitstekorten, binnen de kaders van de Wet Fido, de kasgeldlimiet niet overschrijden kunnen deze door middel van het instrument van kasgeldleningen worden gefinancierd.

Schatkistbankieren

Met ingang 13 december 2013 is het verplicht schatkistbankieren voor decentrale overheden van kracht geworden. In verband met het inregelen van het schatkistbankieren voor NWB-kanten is de ingangsdatum voor de waterschappen vastgesteld op 4 februari 2014.

Schatkistbankieren houdt in dat tegoeden moeten worden aangehouden in de Nederlandse schatkist. Hierdoor hoeft de Nederlandse staat minder geld te lenen op de financiële markten met als resultaat een daling van de staatsschuld.

Voor de uitvoering hiervan is de rekeningcourant van een decentrale overheid bij het ministerie van Financiën gekoppeld aan een betaalrekening die deze overheid heeft bij de huisbank, in het geval van ons waterschap de NWB-bank. Het waterschap moet zelf de overtollige middelen naar deze rekening overmaken. Een drempelbedrag van 2% van het jaarlijks begrotingstotaal mag buiten de schatkist worden gehouden. Dit wordt per kwartaal beoordeeld.

Kasgeldlimiet

Indien bij een negatieve liquiditeitspositie van het waterschap de kasgeldlimiet, die voor 2023 € 47.117.000 bedraagt (te weten 23% van het begrotingstotaal) drie opeenvolgende kwartalen wordt overschreden, is het op grond van de Wet Fido verplicht de vlottende schuld te consolideren door middel van een vaste geldlening. Indien dit aan de orde is, dient het negatieve rekeningcourantsaldo, dat uitstaat tegen de lage debetrente, te worden omgezet in een vaste geldlening.

Treasurybeheer

Risicobeheer

Dit onderdeel geeft inzicht in het te verwachten risicoprofiel van het waterschap. Onder risico's worden renterisico's, kredietrisico's, liquiditeitsrisico's, koersrisico's en voor zover relevant valutarisico's verstaan. Het renterisico op de vlottende schuld wordt ingeperkt door het hanteren van de kasgeldlimiet. Als grondslag van de wettelijk toegestane omvang van de kasgeldlimiet wordt het begrotingstotaal aangehouden, vermenigvuldigd met het vigerende percentage zoals dat bij ministeriële regeling is vastgesteld.

Dit kan als volgt worden weergegeven.

Kasgeldlimiet (x € 1.000)	2023
Ruimte (+) / Overschrijding (-)	64.762

De kasgeldlimiet wordt door de reeds in 2019 aangetrokken geldlening van € 30.000.000 voor 2023 (stortingsdatum 1 december 2023) op basis van de huidige inzichten in 2023 niet overschreden. De berekening van de kasgeldlimiet is opgenomen in bijlage H.

Naast de kasgeldlimiet geeft de renterisiconorm inzicht in de feitelijke risico's op de vaste schuld. In de Wet Fido is de renterisiconorm voor de waterschappen bepaald op 30% van het begrotingstotaal. Dit betekent dat de jaarlijks verplichte aflossingen en de renteherzieningen niet meer mogen bedragen dan 30% van het begrotingstotaal.

De renterisiconorm kan voor 2023 als volgt worden weergegeven:

Toets renterisiconorm	2023
Renterisiconorm	61.457
Renterisico op vaste schuld	14.117
Ruimte (+) / Overschrijding (-)	47.340

Uit bovenstaand overzicht kan worden afgeleid dat het waterschap voldoet aan de toets van de renterisiconorm. De berekening van de renterisiconorm is eveneens opgenomen in bijlage H.

Kredietrisico's op verstrekte geldleningen zijn niet aan de orde, omdat geen leningen van dien aard aan derden zijn en naar verwachting ook niet worden verstrekt.

Het liquiditeitsrisico wordt beperkt door de treasuryactiviteiten te baseren op een liquiditeitsprognose met een looptijd van minimaal een jaar.

Het koersrisico op buitenlandse valuta is voor de reguliere activiteiten nihil aangezien het waterschap betalingen en ontvangsten verricht in euro's.

Waterschapsfinanciering

Conform het op 2 januari 2017 vastgestelde 'Treasurystatuut 2017' gelden bij het aantrekken van financieringen voor een periode van een jaar en langer de volgende uitgangspunten:

- slechts voor de uitoefening van de publieke taak worden financieringen aangetrokken
- financiering met externe financieringsmiddelen wordt zoveel mogelijk beperkt door primair de beschikbare interne financieringsmiddelen te gebruiken om het renteresultaat te optimaliseren;
- toegestane instrumenten bij het aantrekken van financieringen zijn onderhandse geldleningen, commercial paper (CP) en medium term notes (MTN).

Met betrekking tot het saldo- en liquiditeitenbeheer worden de in het Treasurystatuut 2017 opgenomen richtlijnen strikt nageleefd.

Kasbeheer

Om de kosten voor het geldstroomverkeer te kunnen beperken, wordt de gehanteerde beleidslijn voortgezet. Dit betekent dat het liquiditeitsgebruik beperkt wordt door de geldstromen op waterschapsniveau op elkaar af te stemmen, het betalingsverkeer door één bank (NWB) elektronisch te laten uitvoeren en de betalingsopdrachten uitsluitend centraal door financiën te laten verwerken.

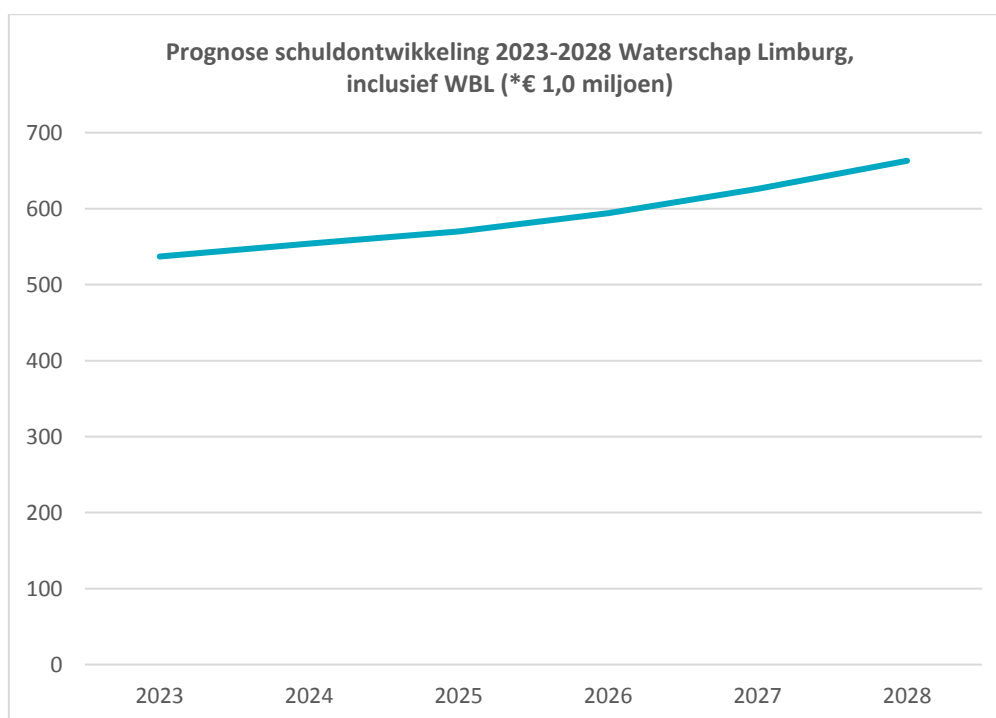
Schuldontwikkeling en schuldquote

Met investeringen in het watersysteem, de waterkeringen en de waterzuivering zorgen we voor droge voeten, veilige dijken en schoon en voldoende water. Burgers en bedrijven betalen daarvoor niet in één keer via hun belastingen, maar gespreid gedurende de periode dat zij daarvan profiteren. (wettelijk bepaald op grond van het voorgeschreven lasten en batenstelsel). Het doen van investeringen en het hebben financieringsbehoefte is daarom onlosmakelijk met elkaar verbonden. We vullen de financieringsbehoefte in door leningen af te sluiten, waarvan de kosten die daarmee samenhangen jaarlijks, samen met de andere kosten die nodig zijn voor beheer, onderhoud en bediening van de infrastructuur, onderdeel zijn van de exploitatiekosten van de waterschappen.

Schuldontwikkeling

Op grond van de investeringsplannen verwachten we dat onze schuldpositie op basis van de meerjarenraming (periode 2023-2028) zich als volgt ontwikkelt.

Schuld is gedefinieerd (notitie kengetallen waterschappen UvW) als het resultaat van de som van de: vaste schuld + netto-vlottende schuld + overlopende passiva -/- financiële vaste activa -/- kortlopende vorderingen -/- kortlopende uitzettingen -/- liquide middelen -/- overlopende activa.

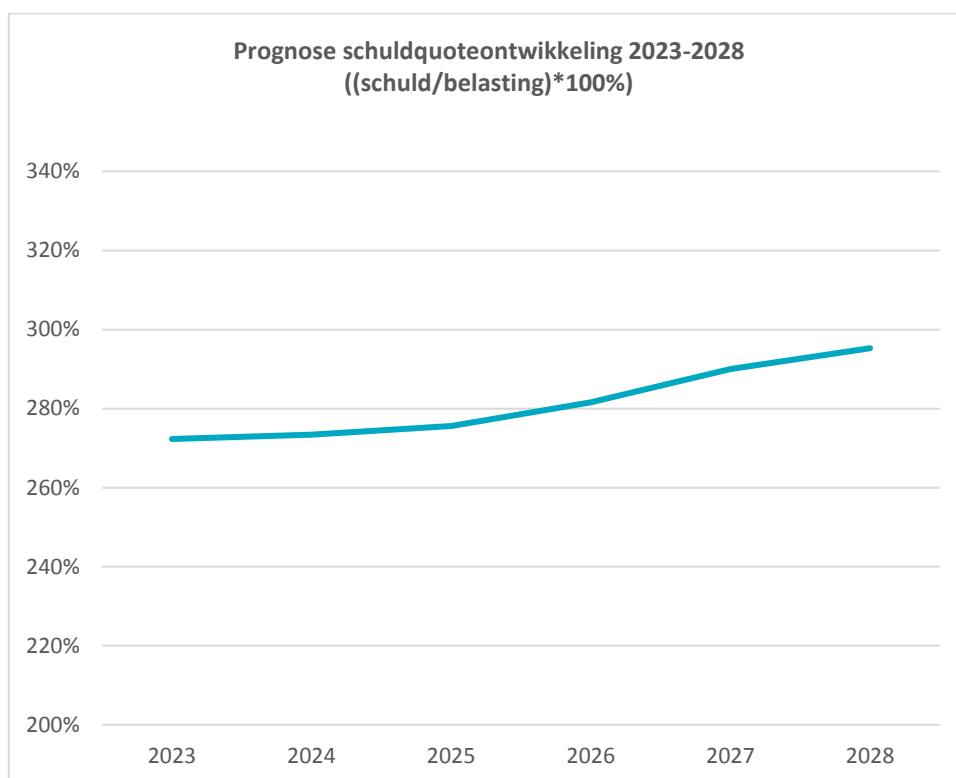
Omdat waterschappen veel investeren, lenen ze ook relatief veel. De komende jaren neemt de totale schuld van waterschap Limburg toe. Dit komt omdat we door onder andere het bestuursprogramma ‘Verbinden, Vernieuwen, Versterken - samen op koers voor nieuwe uitdagingen’ en meer recentere ontwikkelingen veel moeten investeren in waterveiligheid, klimaatadaptatie en waterkwaliteit om invulling te geven aan onze wateropgave. Omdat dit relatief meer is dan we in het verleden hebben geïnvesteerd zien we dat de totale schuld de komende jaren nog stijgt. Wanneer het jaarlijks investeringsvolume en gemiddeld geïnvesteerd vermogen een bepaald niveau hebben

bereikt, stabiliseert de totale schuld. (het punt waarbij de jaarlijkse aflossingen gelijk zijn aan het jaarlijkse netto investeringsvolume).

Schuldquote

Rekening houdende met het voorgaande en de verwachte ontwikkeling van het bruto belastingvolume op basis van de voorliggende meerjarenbegroting, verwachten we dat de schuldquote zich als volgt ontwikkelt.

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de structurele belastingopbrengst. De ontwikkeling van de schuldquote laat in de meerjarenperiode (2023-2028) een stijging zien. Op het moment dat het jaarlijks investeringsvolume, het gemiddeld geïnvesteerd vermogen en de daaraan gekoppelde financieringsbehoefte is gestabiliseerd, zal de schuldquote weer dalen.

4.5.6 Het weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is de relatie tussen de benodigde weerstandscapaciteit en de beschikbare weerstandscapaciteit.

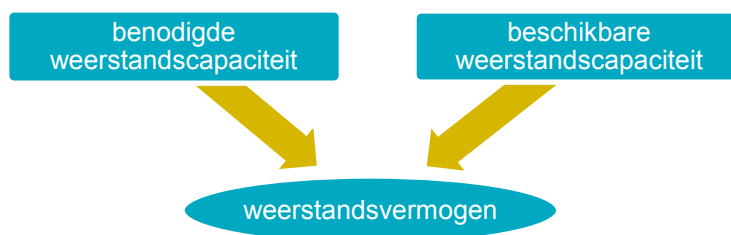
Benodigde weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit is de omvang van de risico's (uitgedrukt in €'s) die overblijven na het nemen van preventieve, repressieve en/of correctieve maatregelen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden, waarover de organisatie beschikt of kan beschikken om risico's die niet op enige andere manier zijn afgedekt binnen de begroting op te kunnen vangen. Bijvoorbeeld de post onvoorzien, vrij beschikbare reserves, algemene reserve of onbenutte belastingcapaciteit.

Schematisch kan het weerstandsvermogen als volgt worden weergegeven:

In formulevorm ziet het er zo uit:

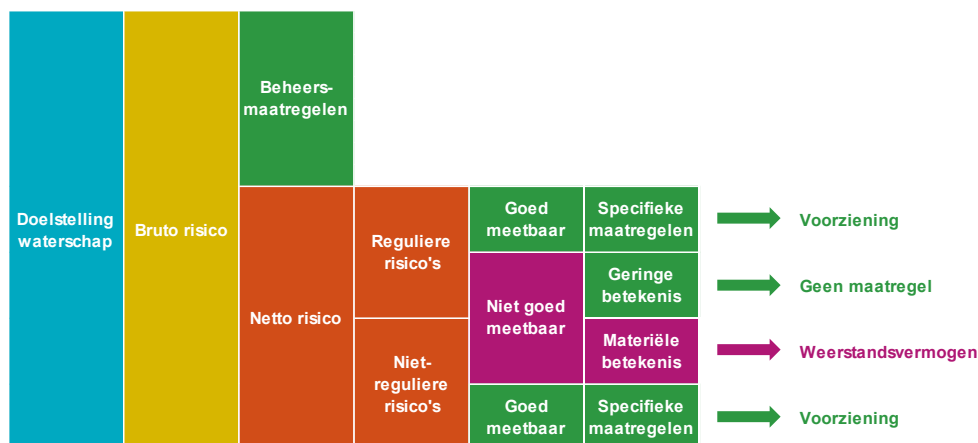
$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}}$$

Als er weerstandsvermogen aanwezig is, wordt voorkomen dat elke financiële tegenvaller moet leiden tot directe begrotingsmaatregelen zoals bezuinigingen of inkomstenverhogende maatregelen. Directe begrotingsmaatregelen veroorzaken incidentele pieken in de benodigde omvang van het belastingvolume en/of de uitvoering van de door het bestuur vastgestelde kaders en de programmadoelstellingen, die we niet wenselijk achten.

Risico's

Op grond van de BBVW dient het waterschap jaarlijks in de begroting en jaarrekening een afzonderlijke paragraaf op te nemen waarin wordt ingegaan op het weerstandsvermogen waarbij een relatie dient te worden gelegd tussen risico's en weerstandscapaciteit.

Samengevat worden de risico's en het weerstandsvermogen als volgt schematisch met elkaar in verband gebracht.

Risicomanagement

Het weerstandsvermogen is onderdeel van de gehele financiële weerbaarheid van WL waarin ook andere financiële indicatoren een plaats hebben. Het risicomanagementproces is een continu en cyclisch proces om risico's in beeld te krijgen, risico's te beoordelen en af te wegen of er beheersmaatregelen genomen moeten worden. Het in beeld brengen van risico's en getroffen beheersmaatregelen vormt een belangrijk onderdeel van risicomanagement.

In 2020 is door Waterschap Limburg een start gemaakt met de implementatie van een nieuw risicomanagementsysteem. Op basis hiervan is een risico inventarisatie conform de RISMAN methode uitgevoerd. De uitkomst hiervan vormt de basis voor het weerstandsvermogen van het waterschap. In 2021 is de systematiek achter de geüpdatet lijst meer in lijn gebracht met WBL door het drempelbedrag te laten vervallen en dezelfde gevolg-categorieën te hanteren. De kans-categorieën zijn niet één op één overgenomen, omdat deze voor WL niet toereikend zijn. De systematiek is daarna niet gewijzigd.

Kort samengevat behelst de RISMAN methode dat risico's in beeld worden gebracht. Vervolgens worden de te treffen beheersmaatregelen in de beschouwing betrokken. Voor het risico dat dan nog resteert wordt een uitspraak gedaan over de kans dat dit risico zich voordoet en het gevolg daarvan. De kans wordt daartoe in 5 klassen ingedeeld.

Kans			
Kwalitatief	Kwantitatief in %	Categorie	Rekenpercentage
zeer hoog	> 75%	5	87,50%
hoog	50% - 75%	4	62,50%
matig	25% - 50%	3	37,50%
laag	5%-25%	2	15%
erg laag	< 5%	1	5%

Het gevolg wordt daartoe in vier klassen ingedeeld.

Gevolg in geld			
Kwalitatief	Kwantitatief	Categorie	Rekenbedrag
zeer omvangrijk	> € 1.000.000	D	€ 2.500.000,00
omvangrijk	€ 500.000 - € 1.000.000	C	€ 750.000,00
middelgroot	€ 200.000 - € 500.000	B	€ 350.000,00
beperkt	< € 200.000	A	€ 100.000,00

Ontwikkeling weerstandscapaciteit

De uitkomst van de eerste risico-inventarisatie in 2020 leverde een benodigde weerstandscapaciteit op van € 4.375.000. De lijst was echter nog niet volledig.

In 2021 is de risico-inventarisatie lijst geüpdatet en leverde een benodigde weerstandscapaciteit op van € 7.235.000.

In 2022 is de risico-inventarisatie lijst wederom geactualiseerd. Dit resulteert in een benodigde weerstandscapaciteit van € 7.680.000. De risico-inventarisatielijst is te vinden in de bijlage.

Veel overheidsinstanties hanteren een weerstandsvermogen van 1,0. De ratio van 1,0 wordt binnen overheidsinstanties als voldoende gezien. Voor de begroting 2023 houdt WL een weerstandsvermogen van 1,0 aan. Dit ligt in lijn met het (beoogde) weerstandsvermogen van WBL en is voldoende buffer om de niet-afgedekte risico's op te vangen.

In de jaarrekening 2020, begroting 2021 en begroting 2022 is het risicoprofiel, oftewel de benodigde weerstandscapaciteit, van Waterschap Limburg gelijkgeschakeld aan de algemene reserve. Hiervoor is een bedrag van € 8.151.130 gereserveerd. Doordat in de jaarrekening 2021 een onttrekking aan de algemene reserve heeft plaatsgevonden i.v.m. de dekking van het negatieve resultaat 2021 bedraagt de stand van de algemene reserve € 5.056.128. Voor 2023 blijft het bedrag van € 5.056.128 gehandhaafd. Reden voor het niet bijstellen van de algemene reserve is dat het onderwerp risicomanagement nog steeds in ontwikkeling is.

Ontwikkeling risicomanagement

Het waterschap is erbij gebaat om snel door te groeien naar een volwaardig risicomanagement-systeem. In de begroting 2022 is als ambitie geformuleerd dit eind 2022 te bereiken. Op dit moment worden de randvoorwaarden daartoe ingevuld. De personele capaciteit van cluster PPF is versterkt en de aanbesteding van een systeem dat de werkzaamheden op het terrein van Governance, Risk & Compliance faciliteert is afgerond. Implementatie van het systeem binnen de organisatie krijgt het komende jaar gestalte. Kritische succesfactor vormt daarbij het versterken van het risicobewustzijn binnen de organisatie; hieraan zal voldoende aandacht worden besteed.

Risico-inventarisatie 2023

De bepaling van het benodigde weerstandsvermogen aan de hand van risicomanagement is een jaarlijks terugkomende actie. De in 2022 geüpdatet risico-inventarisatielijst in 2023 wordt bij het opstellen van de begroting 2024 opnieuw uitgevoerd.

4.5.7 Openbaarheidsparagraaf

Wet open overheid

Op 1 mei 2022 is de Wet open overheid (Woo) in werking getreden. Met deze nieuwe wet is een belangrijke stap gezet naar een opener overheid. De Woo vergroot voor iedereen de toegang tot overheidsinformatie, bevordert de actieve openbaarmaking en actualiseert de regels voor openheid en openbaarheid. Het is de opvolger van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob).

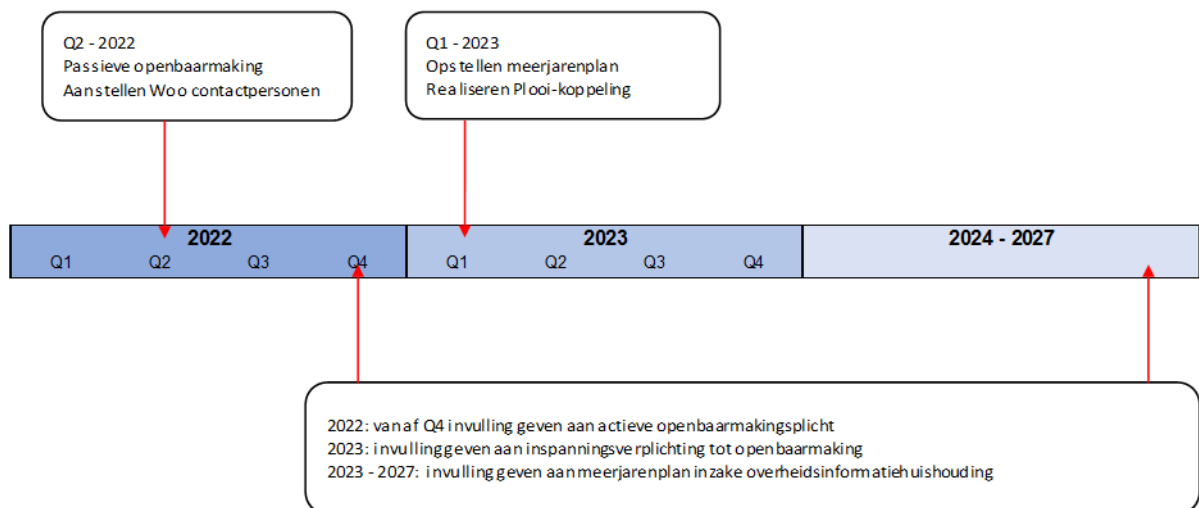
Van Wob naar Woo

De Woo heeft tot doel een transparante overheid te bevorderen en de informatiehuishouding van de overheid op orde te brengen. Het belangrijkste verschil met de Wob is dat de Woo naast informatieverstrekking op verzoek (passief) overheidsorganisaties ook verplicht zelf informatie gefaseerd openbaar te maken (actief). Die actieve openbaarmaking wordt de komende jaren stapsgewijs verplicht gesteld. Dit geeft overheden de gelegenheid om hun processen hierop aan te passen. Andere verplichtingen uit de Woo zijn:

- Een of meer contactperso(n)en(aan)wijzen om vragen van inwoners te beantwoorden.
- Maatregelen treffen om de duurzame toegankelijkheid van digitale documenten te borgen.
- Het opnemen van een Openbaarheidsparagraaf in de begroting en jaarverslag.

Implementatie Wet open overheid

Binnen Waterschap Limburg is een multidisciplinair projectteam samengesteld voor de implementatie van de Woo. De projectleiding wordt vanuit de Roadmap Informatievoorziening gefaciliteerd. In dit team zijn alle benodigde expertises vertegenwoordigd die nodig zijn om deze wet te implementeren. De processtappen hierbij zijn als volgt:

Gedurende de implementatieperiode trekken we samen op met WBL en blijven we in contact met onze partnerorganisaties zoals de provincie Limburg, het Waterschapshuis en de Unie van Waterschappen. Zo vergroten we het draagvlak voor de benodigde inzet en bewustwording binnen de organisatie.

Compensatie Implementatiekosten Woo

Het kabinet heeft middelen beschikbaar gesteld voor de implementatie en uitvoering van de Woo. In de periode 2022 t/m 2026 ontvangt het waterschap jaarlijks 'incidentele middelen' waarmee we (een deel van) de implementatiekosten kunnen dekken. Met ingang van 2023 ontvangt het waterschap 'structurele middelen', waarmee de uitvoeringskosten van de Wet open overheid kunnen worden gedekt.

Tabel: compensatie implementatiekosten WOO

	2022	2023	2024	2025	2026
Incidenteel	€ 54.880	€ 54.880	€ 54.880	€ 97.822	€ 54.880
Structureel	--	€ 154.303	€ 154.303	€ 181.596	€ 181.596
Totaal	€ 54.880	€ 209.183	€ 209.183	€ 279.418	€ 236.476

Deze middelen zullen onder andere gebruikt worden voor de verbetering van processen en de organisatie, het aanschaffen en/of aanpassen van systemen en het opleiden van medewerkers.

Om kosten en opbrengsten die gemoeid zijn met de implementatie van de Woo te kunnen boeken en monitoren, is het werkplanproduct 'Implementatie Wet open overheid' in het financieel systeem van WL ingericht. Deze bijdrage - inclusief het beschikbare budget vanuit de roadmap Informatievoorziening 2022-2023 - moet voldoende zijn om de implementatie van de Woo te bekostigen. Over de besteding van de (incidentele) middelen wordt verantwoording afgelegd in openbaarheidsparagraaf van de jaarverantwoording 2022 e.v..

4.5.8 Verbonden partijen

Definitie

Partijen worden als verbonden beschouwd indien de ene partij de zeggenschap over de andere partij bezit of belangrijke invloed kan uitoefenen op de financiële en operationele beslissingen van de andere partijen (bron: Richtlijn voor de accountantscontrole, RAC 550). Verbonden partijen zijn privaat- of publiekrechtelijke organisaties, waarin het waterschap een bestuurlijk en financieel belang heeft. Voorbeelden hiervan zijn deelnemingen in vennootschappen (NV, BV), gemeenschappelijke regelingen (GR's) en (andere) rechtspersonen. Een bestuurlijk belang houdt in dat het waterschap op enigerlei wijze zeggenschap heeft (een zetel in het bestuur of stemrecht). Een financieel belang betekent dat het waterschap financiële middelen ter beschikking heeft gesteld, die ze kwijt is in geval van faillissement van de organisatie en/of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op het waterschap.

Belastingsamenwerking Gemeenten en Waterschappen (BsGW)

De BsGW is een gemeenschappelijke uitvoeringsorganisatie waarvan de kaders vastliggen in de 'Gemeenschappelijke Regeling Belastingsamenwerking Gemeenten en Waterschappen'. Voor een uitgebreide toelichting zie hoofdstuk 4.6.

Waterschapsbedrijf Limburg (WBL)

Het WBL is een volledige dochter van Waterschap Limburg. Het is een gemeenschappelijke uitvoeringsorganisatie waarvan de wettelijk kaders vastliggen in de 'Gemeenschappelijke Regeling Waterschapsbedrijf Limburg'. Voor een uitgebreide toelichting zie hoofdstuk 4.7.

Het Waterschapshuis (HWH)

Waterschap Limburg is één van de 21 deelnemende waterschappen die participeert in de Gemeenschappelijke Regeling Het Waterschapshuis. 'HWH' fungeert als ondersteunende organisatie en aankoopcentrale voor de waterschappen en levert zodoende een bijdrage aan het verbeteren van de informatie- en de bedrijfsprocessen van de waterschappen ter bevordering van de kwaliteit en efficiëntie van de taakuitvoering door de waterschappen.

Het Gegevenshuis

Het Gegevenshuis is een openbaar lichaam op basis van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen. De kerntaak is het integraal beheren van alle object- en ruimte gerelateerde (basis-)registraties en geometrie voor de deelnemers. Sinds 1 januari 2017 is Waterschap Limburg deelnemer van deze regeling. Via deze gemeenschappelijke regeling wordt Waterschap Limburg ontzorgd voor de wettelijke verplichtingen, die voortvloeien uit het bronhouderschap van de Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT). Het algemeen bestuur van de regeling bestaat uit de portefeuillehouders van de deelnemers. De stemverhouding is gebaseerd op de bijdrage aan Het Gegevenshuis. De bijdrage is gebaseerd op de feitelijke afname van producten en diensten.

Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB-bank)

Waterschap Limburg is één van de partijen die aandelen heeft in de NWB-bank. De bank richt haar diensten exclusief op de overheidssector.

De NWB-bank financiert provincies, gemeenten en waterschappen en verstrekt langlopende kredieten aan instellingen voor de volkshuisvesting, de gezondheidszorg en het onderwijs. Verder financiert de bank overheidsbedrijven die werkzaam zijn op het gebied van water en milieu. Voor de waterschappen is de bank huisbankier met diensten als betalingsverkeer, electronic banking en consultancy.

De vennootschap wordt bestuurd door een directie die bestaat uit twee of meer directeuren. De raad van commissarissen bestaat uit minimaal zeven en maximaal elf leden en houdt onder meer toezicht op de directie. In de algemene vergadering van aandeelhouders heeft elk aandeel A één stem en een aandeel B vier stemmen. Het waterschap heeft 2.401 aandelen A en 299 aandelen B.

Verdygo B.V.

Waterschap Limburg is één van de partijen die aandelen heeft van Verdygo B.V.

Verdygo B.V. is gericht op het vermarkten van kennis en kunde. De vennootschap wordt bestuurd door één bestuurder. De raad van commissarissen bestaat uit drie leden en houdt onder meer toezicht op de directie. In de algemene vergadering van aandeelhouders heeft waterschap Limburg 2% van de stemmen. Waterschapsbedrijf Limburg heeft de overige 98% van de stemmen.

Anders dan verwacht is het proces, gericht op de verkoop van een gedeelte van de aandelen Verdygo B.V. door Waterschapsbedrijf Limburg en eventueel Waterschap Limburg, niet begin 2022 afgerond. Nieuwe inzichten/kansen hebben zich aangediend. Naast vermarkten dienen zich andere varianten aan, zoals stoppen met vermarkten en volledig terug naar publieke spoor respectievelijk een hybride variant. Op advies van de bestuurder vindt onderzoek plaats naar hybride variant (o.a. dialoog te voeren met 4 waterschappen, 2 aanbieders en RHDHV gericht op inventariseren en samenbrengen van belangen). Hybride variant verbindt het beste van twee werelden. De bestuurder is verzocht tot een gedegen advies te komen op basis van zorgvuldig onderzoek. Dit advies heeft ons nog niet bereikt.

Vereniging Unie van Waterschappen

De Unie van Waterschappen is de vereniging van de Nederlandse waterschappen. Alle 21 waterschappen in Nederland zijn lid. De Unie van Waterschappen vertegenwoordigt de waterschappen in het nationale en internationale speelveld, behartigt de belangen van de waterschappen en stimuleert kennisuitwisseling en samenwerking.

Waterschap Limburg kan één stem uitbrengen in de algemene ledenvergadering.

Vereniging Werken voor Waterschappen

De Vereniging Werken voor Waterschappen is de werkgeversvereniging sector waterschappen, die onderhandelt voor een cao. Een cao voor ruim 30 werkgeversorganisaties met samen circa 12.000 medewerkers. De vereniging is een platform voor werken in de sector waterschappen.

Waterschap Limburg is lid van de vereniging. Gelet op het aantal werknemers kan Waterschap Limburg twee stemmen uitbrengen in de algemene ledenvergadering.

Nota Verbonden Partijen

Het beleid met betrekking tot verbonden partijen is vastgelegd in de Nota Verbonden Partijen, die op 12 mei 2021 door het algemeen bestuur is vastgesteld.

De lijst van verbonden partijen, die voldoet aan de wettelijke vereisten, is opgenomen in bijlage K.

4.5.9 EMU-saldo

Achtergrond EMU-problematiek

In het kader van een verantwoorde ontwikkeling van de economie en het monetaire stelsel binnen de landen die deelnemen aan de EMU (Economische en Monetaire Unie), is in het Verdrag van Maastricht een aantal afspraken gemaakt. Een belangrijke afspraak is dat het EMU-tekort (lees overheidstekort) van een lidstaat niet meer mag bedragen dan 3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Het EMU-saldo is opgebouwd uit het totaal van het Rijk, de sociale fondsen, gemeenschappelijke regelingen en de decentrale overheden.

Indien de overheden in een jaar meer uitgeven dan ontvangen (op kasbasis) is sprake van een negatieve bijdrage aan het EMU-saldo. Op basis van de afspraken is de EMU-ruimte voor de decentrale overheden in 2023 0,4% van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Deze ruimte wordt nader verdeeld over gemeenten, provincies en waterschappen.

Macroreferentiewaarde per bestuurslaag	2023
waarvan gemeenten	0,27%
waarvan provincies	0,08%
waarvan waterschappen	0,05%

De ruimte voor de waterschappen van 0,05% BBP leidt met de meest recente ramingen van het BBP voor 2023 tot een maximaal tekort EMU-tekort van € 497.100.000. De referentiewaarde op het niveau van individuele organisatie bedraagt voor WL in 2023 € 26.600.000.

Wet Hof

Europese afspraken over het beheersen van de EMU-saldi (voor begrotingstekort en schuld van de overheid) hebben ertoe geleid dat dat het Kabinet afspraken maakt met medeoverheden (provincies, gemeenten en waterschappen) met het oog op het Nederlandse EMU-saldo en deze in regelgeving vastlegt. Deze afspraken zijn in de Wet Houdbare Overheidsfinanciën (Wet Hof) vormgegeven en bevat regels over de begrotingsdiscipline van Rijk en decentrale overheden.

In de wet zijn o.a. de volgend afspraken verwerkt:

- Het Rijk stuurt alleen op het EMU-tekort voor alle decentrale overheden gezamenlijk (Provincies, Gemeenten en Waterschappen). Dit heeft tot voordeel dat hogere EMU-tekorten van de ene groep decentrale overheden in een bepaald jaar gecompenseerd kunnen worden door lagere tekorten of overschotten van andere groepen.
- Sancties komen pas in beeld wanneer de norm wordt overschreden nadat op alle cruciale momenten bestuurlijk overleg is geweest.

- De kern van de wet is bestuurlijk overleg waardoor een flexibel mechanisme is ontstaan. Alles is bespreekbaar in bestuurlijk overleg en de minister gaat ervan uit dat daarin altijd overeenstemming wordt bereikt. Pas als veelvuldig bestuurlijk overleg niet tot overeenstemming leidt zal de minister een voorgenomen besluit nemen dat aan de Tweede Kamer worden voorgelegd.

Bij sturing op het EMU-saldo zijn voorbeelden van maatregelen voor de waterschappen onder meer:

- terugbrengen investeringsniveau.
- activering bijdrage HWBP beëindigen en bijdrage opnemen in de exploitatie of activeringstermijn verkorten.

EMU-saldo 2023

In de begroting dient een specificatie van het eigen EMU-saldo te worden opgenomen volgens de begroting van het begrotingsjaar als de begroting van het vorige begrotingsjaar. De moeilijkheid bij de bepaling van het EMU-saldo is dat waterschappen, net als andere decentrale overheden, een ander boekhoudstelsel gebruiken dan waarop het EMU-saldo is gebaseerd. De waterschappen hanteren het baten- en lastenstelsel, terwijl het EMU-saldo is gebaseerd op transactiestelsel (lees: kasbasis). De informatie ten behoeve van het EMU-saldo moet dan ook een vertaalslag ondergaan. Verder geldt dat bij de waterschappen de investeringen grote invloed op het EMU-saldo hebben, zeker omdat zij gemiddeld over alle waterschappen gezien een factor 3 groter zijn dan de jaarlijkse afschrijvingen.

Omdat het investeringsvolume van de waterschappen aanzienlijk is, en de verwachting is dat dit als gevolg van het Nationaal Bestuursakkoord Water nog wel enige tijd zo blijft, hebben de waterschappen per definitie een EMU-tekort.

Naast het eigen EMU-tekort zijn de waterschappen ook verantwoordelijk voor de EMU-saldi van de gemeenschappelijke regelingen waarin wordt deelgenomen. In het geval van ons waterschap zijn dit het WBL en de BsGW.

Bij ons waterschap is over 2023 sprake van EMU-tekort van € 32.499.000. Het integrale EMU-tekort waarbij rekening is gehouden met ons aandeel in de gemeenschappelijk regelingen bedraagt € 42.472.000 en is een direct gevolg van het negatieve EMU aandeel van het WBL.

Het tekort wordt vooral negatief beïnvloed door de bijdrage aan het HWBP van € 10.500.000 en het netto investeringsniveau 2023 van WL (exclusief bijdrage HWBP) van € 29.874.000.

Het EMU-saldo ligt boven de indicatieve referentiewaarde (€ 26.600.000) van ons waterschap dat door de Unie van Waterschappen is berekend uitgaande van een ruimte van de waterschappen van 0,05% van het BBP.

Tot slot kan nog worden aangegeven dat het EMU saldo minder spannend is omdat de EU dit mechanisme (voorlopig) buitenspel heeft gezet i.v.m. Corona en de oorlog in de Oekraïne.

De berekening van het EMU-saldo is opgenomen in bijlage I.

4.6 Belastingsamenwerking Gemeenten en Waterschappen

4.6.1 Relatie

Waterschap Limburg maakt voor de uitvoering van de belastingheffing gebruik van de diensten van de Belastingsamenwerking Gemeenten en Waterschappen (BsGW), opgericht 1 april 2011. Het is een gemeenschappelijke uitvoeringsorganisatie, waarvan de wettelijk kaders vastliggen in de 'Gemeenschappelijke Regeling Belastingsamenwerking Gemeenten en Waterschappen' (GR BsGW). De BsGW zorgt voor het volledig, tijdig, rechtmatig, juist en doelmatig heffen en innen van de lokale belastingen van de deelnemers (totaal 30).

Voor de verhouding deelnemers - totaal 30 - ten opzichte van de gemeenschappelijke regeling geldt de hoofdregel dat het beleid voor de aan de regeling opgedragen taken een bevoegdheid blijft van de deelnemers. Het bestuur van de gemeenschappelijke regeling heeft een uitvoerings- en voorbereidingsbevoegdheid. Daarmee is de regeling een vorm van afgeleid bestuur.

4.6.2 Begroting

In artikel 24 van de GR BsGW is de procedure met betrekking tot de begroting beschreven. Deze geeft aan dat het dagelijks bestuur van de regeling jaarlijks voor 1 maart de ontwerpbegroting opstelt en deze, acht weken voordat deze aan het algemeen bestuur van de BsGW wordt aangeboden, toezendt aan de algemene besturen van de deelnemers (gemeenten en waterschappen). Deze kunnen dan hun zienswijze kenbaar maken.

Op grond van artikel 24 lid 4, dient het algemeen bestuur van de BsGW bij de vaststelling van de begroting, uiterlijk 30 juni, rekening te houden met de zienswijzen van de deelnemers. De begroting van de BsGW dient na de vaststelling, in ieder geval vóór 15 september, aan Gedeputeerde Staten te worden toegezonden. De deelnemers kunnen bij die gelegenheid hun zienswijze over de vastgestelde begroting bij Gedeputeerde Staten kenbaar maken.

In 2023 beoordelen wij de ontwerpbegroting van de BsGW over 2024 en geeft het algemeen bestuur een zienswijze hierover af. Deze beoordeling is naast een terugblik (lees: follow-up) op de zienswijze van vorig jaar opgebouwd uit drie componenten, te weten een procedurele, een algemene en een financiële beoordeling:

- Bij de procedurele beoordeling wordt getoetst of de ontwerpbegroting tijdig, te weten binnen de daarvoor gestelde termijn, is aangeboden aan het bestuur van ons waterschap.
- Bij de algemene beoordeling wordt getoetst of de begroting voldoet aan de eis om te komen tot een verantwoord bestuurlijk oordeel.
- Bij de financiële beoordeling worden de financiële aspecten getoetst. Worden de financiële uitgangspunten en de meerjarenraming van vorig dienstjaar gehanteerd. Op basis van de bevindingen van deze beoordeling komt de zienswijze tot stand die het bestuur in staat stelt een standpunt over de ontwerpbegroting in te nemen.

4.6.3 Geldstroom

De geldstroom bestaat uit twee stromingen:

Van Waterschap Limburg naar BsGW

Vertrekpunt van deze geldstroom is de vastgestelde begroting van de BsGW. Na vaststelling van de begroting is het aandeel van de deelnemers een verplichte uitgave. De bijdrage 2023 bedraagt € 5.058.700 en wordt in 12 maandelijkse termijnen van € 421.558 betaalbaar gesteld.

Van BsGW naar Waterschap Limburg

Deze geldstroom bestaat uit de onderdelen ‘aanslagoplegging en invordering’ en ‘goodwill’.

Aanslagoplegging en invordering

De door BsGW geïncasseerde belastinggelden, de rechtstreekse inkomstenbron voor het waterschap, komt meteen ter beschikking aan het waterschap. Het gevolg hiervan is dat het hieraan verbonden liquiditeitsrisico en het hieruit vloeiende renterisico bij het waterschap ligt. De afspraak is dat de ontvangsten van de belastingaanslag rechtstreeks ten goede komt aan het waterschap, behoudens € 100.000 voor corrigerende effecten op de aanslag.

De aanslag 2023 wordt evenals voorgaande jaren gespreid opgelegd in het 1ste kwartaal 2023.

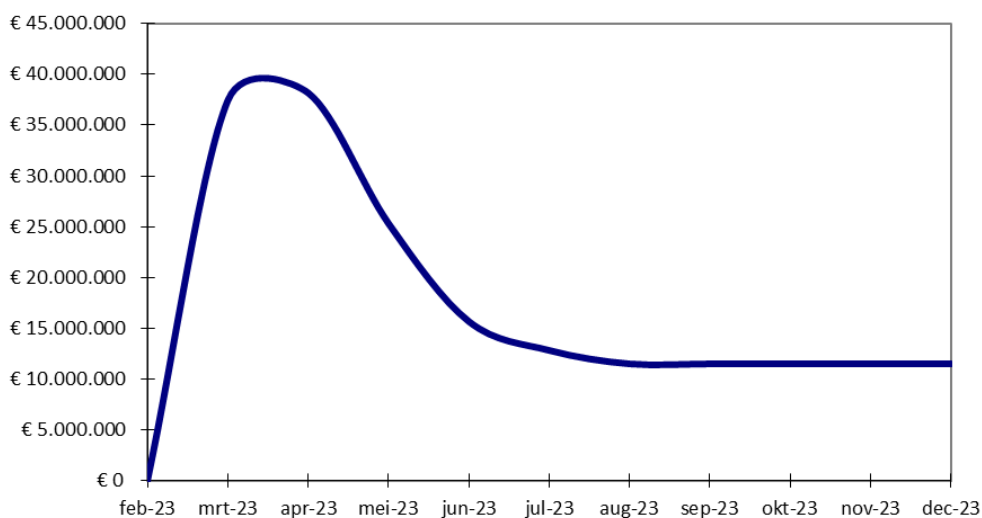
De op te leggen belasting wordt gecorrigeerd met een bedrag voor kwijtschelding en oninbaarverklaring.

Onderstaand wordt het verwachte ontvangstenpatroon, op basis van ervaringscijfers, weergegeven:

Ontvangstenpatroon belastingaanslag 2023	Procentueel	
	Periode	Cumulatief
2023		
maart	19,8%	19,8%
april	20,2%	40,0%
mei	13,4%	53,4%
juni	8,3%	61,7%
juli	6,8%	68,5%
augustus	6,1%	74,6%
september	6,1%	80,7%
oktober	6,1%	86,8%
november	6,1%	92,9%
december	6,1%	99,0%
2024		
januari tm december	1,0%	100,0%

Grafisch kan de belastingontvangst van de aanslag 2023 als volgt worden weergegeven.

Verloop belastingontvangsten aanslag 2023

Goodwill

De ‘founding fathers’ (WL en de gemeente Venlo) worden door nieuwe toetreders gecompenseerd voor gedane investeringen door middel van een goodwillvergoeding van de betreffende toetreders (€ 12,50 per inwoner) en wordt in principe betaald in zes jaarlijkse termijnen, waarvan in overleg kan worden afgeweken.

De vergoeding wordt op basis van het aandeel in de totaal gedane investering verdeeld:

Founding father	Gedane investering	
	Absoluut	Relatief
Waterschap Limburg	12.698.000	85,92%
Gemeente Venlo	2.080.000	14,08%
Totaal	14.778.000	100,00%

Door de toetreding van de gemeente Mook en Middelaar per 1 januari 2021 tot de BsGW wordt in 2023 een bedrag van € 14.050 aan goodwill ontvangen.

4.7 Waterschapsbedrijf Limburg

4.7.1 Relatie

Waterschap Limburg maakt voor de uitvoering van het zuiveringsbeheer gebruik van de diensten van het Waterschapsbedrijf Limburg (WBL). Het WBL is een gemeenschappelijke uitvoeringsorganisatie waarvan de wettelijk kaders vastliggen in de 'Gemeenschappelijke Regeling Waterschapsbedrijf Limburg'. In de vergadering van het algemeen bestuur van 13 september 2017 is besloten Waterschapsbedrijf Limburg in zijn huidige vorm als openbaar lichaam onder de gemeenschappelijke regeling voort te zetten.

4.7.2 Begroting

In artikel 19 van de Gemeenschappelijke Regeling WBL is de procedure met betrekking tot de begroting van het WBL beschreven.

De begrotingsprocedure geeft aan dat het dagelijks bestuur van het WBL de ontwerpbegroting acht weken voordat deze aan het algemeen bestuur van het WBL wordt aangeboden, toezendt aan het algemeen bestuur van het waterschap. Het bestuur kan dan zijn zienswijze kenbaar maken. Op grond van artikel 19, lid 3, dient het algemeen bestuur van het WBL bij de vaststelling van de begroting rekening te houden met de zienswijze van het waterschap. De begroting van het WBL dient na de vaststelling, doch in ieder geval vóór 15 september, aan Gedeputeerde Staten te worden toegezonden. Het waterschap kan desgewenst bij die gelegenheid zijn zienswijze over de vastgestelde begroting bij Gedeputeerde Staten kenbaar maken.

In 2023 beoordelen wij de ontwerpbegroting van het WBL over 2024 en geeft het algemeen bestuur een zienswijze hierover af. Deze beoordeling is naast een terugblik (lees follow-up) op de zienswijze van vorig jaar opgebouwd uit drie componenten, te weten een procedurele, een algemene en een financiële beoordeling:

- Bij de procedurele beoordeling wordt getoetst of de ontwerpbegroting tijdig, te weten binnen de daarvoor gestelde termijn, is aangeboden aan het bestuur van ons waterschap.
- Bij de algemene beoordeling wordt getoetst of de begroting voldoet aan de eis om te komen tot een verantwoord bestuurlijk oordeel.
- Bij de financiële beoordeling worden de financiële aspecten getoetst. Voldoet men aan de financiële uitgangspunten en de meerjarenraming van vorig dienstjaar.

Op basis van de bevindingen van deze beoordeling komt de zienswijze tot stand die het bestuur in staat stelt een standpunt over de ontwerpbegroting in te nemen.

Na vaststelling van de begroting van het WBL door het algemeen bestuur van het WBL is het aandeel van het waterschap een verplichte bijdrage.

Op basis van de vastgestelde begroting 2023 van het WBL bedraagt de bijdrage 2023 van Waterschap Limburg € 91.997.100 wordt maandelijks € 7.666.425 betaald, de totale bijdrage gedeeld door 12 maanden.

4.8 De tarieven

De financieringsstructuur bestaat uit twee heffingen: een watersysteemheffing en een zuiveringsheffing (indirecte lozingen). Beiden zijn geregeld in de Waterschapswet. Daarnaast is de verontreinigingsheffing (directe lozingen op oppervlaktewater) op grond van de Waterschapswet blijven bestaan.

De kosten van de waterkwantiteit, de waterkering en het zogenoemde passieve kwaliteitsbeheer (zoals o.a. integraal waterbeheer, monitoring en sanering van verontreinigde waterbodems), worden gefinancierd uit de watersysteemheffing. Deze wordt opgebracht door inwoners en de eigenaren van gebouwde, ongebouwde onroerende zaken en natuurterreinen. De zuiveringsheffing is toegespitst op de kosten van de zuivering, het transport van afvalwater en de verwerking van het zuiveringsslib.

De 'Kostentoedelingsverordening Watersysteembeheer Waterschap Limburg 2022' die op 24 november 2021 door het algemeen bestuur is vastgesteld vormt de basis voor de berekening van de tarieven van het watersysteembeheer.

De kostentoedeling dient éénmaal in de 5 jaar opnieuw dient te worden vastgesteld.

De opbrengstontwikkeling van de waterschapslasten 2023 voor het gemiddelde van beide taken is afgerond 13,5%.

Indien de opbrengstontwikkeling per taak inzichtelijk wordt gemaakt is bij de watersysteemheffing voor 2023 sprake van een stijgingspercentage met afgerond 5,6% en bij de zuiveringsheffing van een stijgingspercentage met afgerond 20,6%.

De belastingopbrengst kan als volgt worden weergegeven.

Belastingopbrengst	Begroting 2023
Watersysteemheffing	87.306.600
Zuiveringsheffing	109.544.900
Verontreinigingsheffing	441.700
Totaal	197.293.200

Voor de berekening van de tarieven 2023 zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De geraamde opbrengst waterschapslasten op basis van de begroting aangepast met het stijgingspercentage van de watersysteemheffing (5,6%) en het stijgingspercentage van de zuiveringsheffing (20,6%).
- De voor het belastingjaar 2023 gehanteerde belastingmaatstaven, de bestandsvergelijking, de aannames van de nog op te leggen aanslagen en de ervaringsgegevens ten aanzien van de jaarlijkse ontwikkelingen daarin. De vertaling hiervan is verwoord in de notitie 'prognose opbrengst waterschapshoofden 2023' van de BsGW die als uitgangspunt bij de berekening is gehanteerd.

Watersysteemheffing

Naast de verhoging van de opbrengsten hebben bij de watersysteemheffing nog acht elementen invloed op de vast te stellen tarieven:

1. De kostentoedelingsverordening 2022 betreffende het watersysteembeheer.

Watersysteemheffing	Kostentoedelingsverordening 2022
Ingezetenen	40,00%
Zakelijk gerechtigden gebouwd	49,05%
Zakelijk gerechtigden ongebouwd	10,74%
Zakelijk gerechtigden natuurterreinen	0,21%
Totaal	100,00%

2. De tariefdifferentiatie voor verharde wegen waarbij een gedifferentieerd tarief wordt gehanteerd dat 400% hoger is dan het tarief voor het 'overig ongebouwd' (verhouding 1:5).
3. De rechtstreekse toedeling van categorie gebonden kosten aan de betreffende categorieën, te weten de perceptiekosten, de kosten van de wet WOZ en de kosten van verkiezingen.
4. Het reguliere accres en het effect van de hertaxatie bij het gebouwd als gevolg van de jaarlijkse herwaardering van de wet WOZ. Op basis van de voorlopige inzichten is uitgegaan van een waardeinstijging in het beheergebied van Waterschap Limburg 17,88% (te weten accres +0,15% en hertaxatie +17,73%).
5. De doorvertaling van de belastingbestanden op perceelniveau voor de categorie natuur en ongebouwd.
6. De uitspraak van de Hoge Raad van 22 juni 2018 waardoor Rijkswateren niet meer mogen worden belast.
7. De uitspraak van de Hoge Raad van 9 november 2018 dat onder het begrip 'verharde openbare wegen' alleen het feitelijk verharde gedeelte van een openbare weg moet worden verstaan.
8. De ontwikkeling van het aantal ingezetenen.

Een direct gevolg van deze onderdelen is dat dit een complexe berekening van de tarieven tot gevolg heeft.

Bij de berekening van de belastingtarieven wordt volgens het beginsel van kostenveroorzaking het toerekenen van categorie gebonden kosten toegepast. Hierdoor worden o.a. de kapitaallasten van verkiezingen rechtstreeks toegerekend aan de categorie ingezetenen. Dit voordat wordt verdeeld naar de diverse categorieën op basis van het (algemeen) aandeel uit de kostentoedelingsverordening.

Voor het **gebouwd** is de tariefs- c.q. heffingsmaatstaf een percentage van de WOZ-waarde met een percentage van vier decimalen achter de komma:

$$\frac{\text{opbrengst categorie gebouwd}}{\text{totale WOZ-waarde in het waterschapsgebied}}$$

In verband met de jaarlijkse herwaardering van de WOZ is de waardepeildatum één jaar voor het begin van het kalenderjaar, waarvoor de WOZ-waarde geldt. De waardepeildatum voor het belastingjaar 2023 is dus 2022.

Omdat de definitieve cijfers voor de ontwikkeling van de WOZ-waarde per individuele gemeente nog niet voorhanden zijn, is uitgegaan van de door de BsGW ontvangen indicatieve cijfers.

Voor de effecten van de hertaxatie die gehanteerd zijn voor het belastingjaar 2023 is voor de ontwikkeling van de WOZ-waarde (woningen en niet-woningen) uitgegaan van een waardestijging in ons beheergebied van 17,88% (zie ook punt 4) ten opzichte van de actuele prognose 2022.

Voor het tarief van het **ongebouwd** en **natuur** geldt de volgende berekening:

$$\frac{\text{opbrengst ongebouwd / natuur}}{\text{aantal hectares ongebouwd / natuur}}$$

Bij de bepaling van het aantal hectares worden de waterschapseigendommen niet meegeteld. Deze zijn vrijgesteld van belastingheffing, wat vooral een verhogend effect heeft op de categorie ongebouwd omdat deze eigendommen grotendeels uit ongebouwde percelen bestaan.

Verder wordt in 2023 rekening gehouden met een afname van het aantal hectares natuur en een toename van het aantal hectares overig ongebouwd. Dit is een direct gevolg van de daadwerkelijke aanslagoplegging 2022 en de bezwaren binnen de categorie natuur waardoor het percelenbestand verder is geoptimaliseerd. De afname van het natuurareaal zorgt voor een toename van het areaal overig ongebouwd. De realisatie van de aanslagoplegging in 2022 en de afname van het natuurareaal resulteert dan ook voor 2023 in een - éénmalig - toename van het totaaloppervlak overig ongebouwd met 1.300 ha. Dit is verdisconteerd bij de tariefbepaling en leidt tot een incidentele lagere tariefstijging voor de categorie overig ongebouwd.

Voor wat betreft de **ingezetenen** kan nog worden vermeld dat het aantal ingezetenen (huishoudens) in 2023 wordt geprognosticeerd op 507.000 (2022 was 503.000) en tot stand is gekomen op basis van de realisatiegegevens over 2022.

Zuiveringsheffing

De zuiveringsheffing wordt geheven op basis van het aantal vervuilingswaarden, geproduceerd door woningen en bedrijven. Deze waarden worden uitgedrukt in vervuilingseenheden (ve's). De ve's voor woningen worden toegerekend op basis van een forfaitaire heffing (één- en meerpersoonshuishoudens). De ve's van bedrijven zijn voor 90% afhankelijk van variabele factoren en (jaarlijks) gebaseerd op de werkelijke vervuiling.

Het tarief van de zuiveringsheffing wordt als volgt bepaald:

$$\frac{\text{opbrengst zuiveringsbeheer}}{\text{aantal ve's indirecte lozingen}}$$

Het aantal indirecte lozingen 2023 wordt geraamd op 1.612.000 ve's (2022 was 1.621.000 ve's).

In 2022 is sprake geweest van een lichte toename van het aantal inwoners binnen het beheergebied. Dit wordt enerzijds verklaard doordat arbeidsmigranten zich steeds vaker in het BRP inschrijven en anderzijds door de mensen die het oorlogsgeweld in de Oekraïne zijn ontvlucht. Arbeidsmigranten en vluchtelingen verblijven veelal in accommodaties die voor de zuiveringsheffing worden aangemerkt als bedrijfsruimten. De lichte toename van het aantal inwoners in 2023 binnen het beheergebied heeft dan ook geen direct effect het aantal ve's van de woningen.

Uit de praktijk blijkt verder dat het aantal eenpersoonshuishoudens (1 ve) in ons beheergebied nog altijd iets toeneemt ten opzichte van de meerpersoonshuishoudens (3 ve's). Dit als gevolg van de voortgaande vergrijzing en individualisering.

Verder moet ook rekening worden gehouden met leegstand. Bij leegstand doet zich de situatie voor dat indien een woning die bij het begin van het heffingsjaar leeg staat en pas in de loop van het jaar wordt bewoond een aanslag naar tijdsevenredigheid wordt opgelegd. Hierdoor heeft 'leegstand' niet een één op één effect op de afname van het aantal ve's. Hoe langer de gemiddelde periode van leegstand hoe hoger het negatieve effect op het aantal ve's.

Voor de woningen wordt mede gelet op de realisatiecijfers 2022 voor 2023 een stabilisatie van het aantal ve's verwacht.

Bij de bedrijven is de situatie anders. Op basis van analyseresultaten 2022 is geconstateerd dat door een betere werking van het zuiveringsrendement van eigen zuiveringen, wisselingen in de afname van productie en aanpassing en optimalisatie van bedrijfsprocessen de vervuilingswaarden voor (meet)bedrijven zijn afgenomen. Dit heeft ook invloed op het aantal ve's in 2023.

De nieuwe fabriek voor groenteverwerking op Greenport Venlo waarvan de bouw eind maart 2022 gestart is zal pas eind 2023/begin 2024 in productie komen en heeft geen effect op het aantal ve's in 2023. Ook is duidelijk dat energie intensieve bedrijven getroffen worden de energiecrisis.

Indien bedrijven de extra kosten niet kunnen doorbelasten aan de klant kan aanzienlijke gevolgen hebben voor de productie en de omvang van hun activiteiten. Een afname van de activiteiten leidt tot minder waterverbruik en daarmee tot lagere vervuilingseenheden. Op dit moment zijn de effecten nog niet te kwantificeren.

Om deze redenen is de ve prognose voor de bedrijven in 2023 ten opzichte van 2022 afgenomen met 9.000 ve's.

Verontreinigingsheffing

De verontreinigingsheffing blijft bestaan voor directe lozingen. Het tarief voor de verontreinigingsheffing is gelijk aan het tarief van de zuiveringsheffing en wordt - evenals de zuiveringsheffing - geheven op basis van het aantal vervuilingswaarde die directe lozers (woningen en bedrijven) produceren. Het aantal ve's van de directe lozingen in 2023 is 6.500.

Dit aantal is gebaseerd op de realisatiegegevens van de DSM-Chemelot-locatie. Ten opzichte van vorig jaar is de raming afgenomen met 500 ve's.

De opbrengst van deze heffing wordt in mindering wordt gebracht op het benodigde bedrag voor watersysteembeheer en heeft een positief effect op de tariefbepaling watersysteemheffing.

Ontwikkeling belastingmaatstaven

In de onderstaande tabel zijn de belastingmaatstaven nog eens samengevat die ten grondslag hebben gelegen aan de berekening van de belastingtarieven 2022 en 2023.

Categorie	Maatstaven		Toename (+) Afname (-)
	2022	2023	
Watersysteembeheer			
<i>Ongebouwd (per hectare):</i>			
Openbare landwegen	8.279	8.279	0
Overig ongebouwd	108.838	110.151	1.313
Natuur (per hectare)	48.939	48.739	-200
Gebouwd (percentage van WOZ-waarde)	155.700.000.000	183.500.000.000	27.800.000.000
Ingezetenen (per wooneenheid)	503.000	507.000	4.000
Zuiveringsbeheer			
Zuiveringsheffing (per heffingseenheid)	1.621.000	1.612.000	-9.000
Verontreinigingsheffing			
Verontreinigingsheffing (per heffingseenheid)	7.000	6.500	-500

4.9 Voorstellen

Het algemeen bestuur van Waterschap Limburg;

gezien de Programmabegroting 2023 en de hierin gepresenteerde voorstellen;
gelet op het bepaalde in de artikelen 77, 100 en 101 van de Waterschapswet;
gezien het voorstel van het DB van 4 oktober 2022;

BESLUIT:

1. de Programmabegroting 2023 vast te stellen;
2. per programma voor 2023 een krediet te voteren conform onderstaand overzicht:

Programma	Netto krediet
Hoogwaterbescherming Maasvallei	€ 26.100.000
Klimaatadaptatie	€ 33.000.000
Waterkwaliteit en ecologie	€ 750.000
Zuiveren en waterketen	n.v.t.
Crisisbeheersing	€ 200.000
Bestuur en Organisatie	€ 1.550.000
Totaal programma's	€ 61.600.000

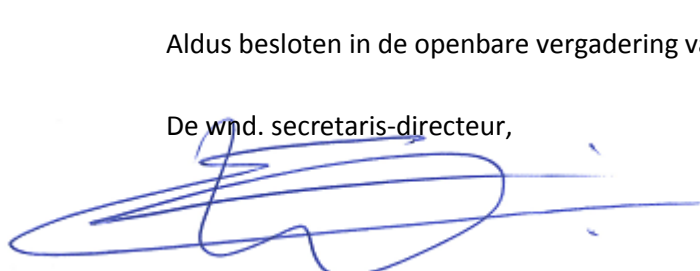
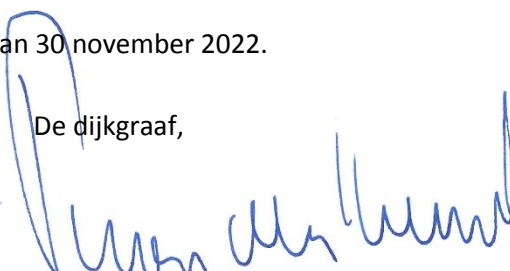
3. een sluitende Begroting 2023 te presenteren en daarvoor het resultaat (€ 5.190.000 nadelig) als volgt te dekken:
  - a. € 7.730.000 te onttrekken aan de 'egalisatiereserve ontwikkeling waterschapslasten watersysteemheffing'
  - b. € 2.540.000 toevoegen aan de 'egalisatiereserve ontwikkeling waterschapslasten zuiveringsheffing'.
4. in te stemmen met de concept belastingtarieven conform onderstaand overzicht:

I Watersysteemheffing:	
Ongebouwd	
• openbare landwegen	€ 295,35 per ha
• overig ongebouwd	€ 59,07 per ha
Natuur	€ 4,09 per ha
Gebouwd	0,0228% van de WOZ-waarde
Ingezetenen	€ 71,61 per wooneenheid
II Zuiveringsheffing:	
Zuiveringsheffing	€ 67,96 per vervuilingseenheid
III Verontreinigingsheffing:	
Verontreinigingsheffing	€ 67,96 per vervuilingseenheid

Aldus besloten in de openbare vergadering van 30 november 2022.

De wnd. secretaris-directeur,

De dijkgraaf,

ir. E.M. van der Kuil

drs. ing. P.F.C.W. van der Broeck

5 Bijlagen

Bijlage A	Vaste activa
Bijlage B	Reserves en voorzieningen
Bijlage C	Vaste schulden
Bijlage D	Personeelslasten
Bijlage E	Renteomslag
Bijlage F	Kostenverdeelstaat
Bijlage G	Kostendragers, programma's, beleidsproducten incl. dekkingsmiddelen
Bijlage H	Treasury
Bijlage I	EMU saldo
Bijlage J	Investeringslijst
Bijlage K	Lijst van verbonden partijen
Bijlage L	Risico-inventarisatielijst

Bijlage A Vaste activa

Omschrijving	Stand 31-12-2022			Mutaties 2023				Stand 31-12-2023			Rente
	Aanschafprijs	Cumulatieve afschrijvingen	Boekwaarde	Vermeerderingen		Verminderingen	Afschrijving	Aanschafprijs	Cumulatieve afschrijvingen	Boekwaarde	
				Extern	Intern						
Financiële vaste activa											
* aandelen	354.529	-	354.529	-	-	-	-	354.529	-	354.529	Geen rente
Totaal financiële vaste activa	354.529	-	354.529	-	-	-	-	354.529	-	354.529	-
Immateriële vaste activa											
* afsluiten geldleningen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Geen rente
* onderzoek en ontwikkeling	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
* overige immateriële activa	11.486.659	7.110.912	4.375.747	4.425.000	-	2.927.000	1.868.137	12.984.659	8.979.048	4.005.610	42.105
* bijdragen aan activa in eigendom van:											
- overheden	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- overigen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- rijk	110.546.642	18.349.927	92.196.715	10.500.000	-	-	3.887.775	121.046.642	22.237.702	98.808.940	959.537
Totaal immateriële vaste activa	122.033.300	25.460.838	96.572.462	14.925.000	-	2.927.000	5.755.912	134.031.300	31.216.750	102.814.550	1.001.641
Materiële vaste activa											
* bedrijfsgebouwen	11.420.886	3.854.491	7.566.395	-	-	-	480.964	11.420.886	4.335.455	7.085.431	73.605
* gronden	13.163.806	4.293.434	8.870.372	4.504.000	-	3.604.000	353.796	14.063.806	4.647.230	9.416.576	91.866
* waterbouwkundige werken	266.946.466	112.780.175	154.166.292	26.798.000	-	6.846.000	9.043.111	286.898.466	121.823.286	165.075.180	1.603.743
* overige bedrijfsmiddelen	6.571.659	2.721.029	3.850.630	4.505.000	-	1.404.000	1.227.969	9.672.659	3.948.997	5.723.662	48.097
* machines, apparaten en werktuigen	493.797	453.484	40.312	150.000	-	-	50.061	643.797	503.545	140.251	907
* waterkeringen	19.925.821	3.207.963	16.717.858	41.883.000	-	37.610.000	643.136	24.198.821	3.851.099	20.347.722	186.203
Totaal materiële vaste activa	318.522.436	127.310.576	191.211.860	77.840.000	-	49.464.000	11.799.037	346.898.436	139.109.614	207.788.822	2.004.421
TOTAAL VASTE ACTIVA	440.910.266	152.771.415	288.138.851	92.765.000	-	52.391.000	17.554.949	481.284.266	170.326.364	310.957.902	3.006.063

Bijlage B Reserves en voorzieningen

Omschrijving	Stand 31-12-2022	Mutaties in 2023					Stand 31-12-2023	Rente toerekening 2023		
		Vermeerderingen		Externe	Verminderings			Bedrag	tbv. product	Rente%
		Interne	Overige		Interne	Externe				
Algemene reserves										
Algemene reserve watersysteem- en zuiveringsbeheer (incl. wettelijke reserve onderzoek en ontwikkeling conform art.2:365 lid 2 BW)	5.056.128						5.056.128	5.056	80500	0,10%
Totaal Algemene reserves	5.056.128	0	0	0	0	0	5.056.128	5.056		
Bestemmingsreserves tariefegalisatie										
Egalisatie reserve ontw. waterschapslasten watersysteemheffing	14.124.389						14.124.389	14.124	80500	0,10%
Egalisatie reserve ontw. waterschapslasten zuiveringsheffing	-2.540.000						-2.540.000	-2.540	80500	0,10%
Totaal Bestemmingsreserve tariefegalisatie	11.584.389	0	0	0	0	0	11.584.389	11.584		
Bestemmingsreserves										
Bestemmingsreserve calamiteiten watersysteembeheer									80500	0,10%
Bestemmingsreserve riooloverstorten	3.358.749						3.358.749	3.359	80500	0,10%
Bestemmingsreserve stimulering verbetering watersystemen; overstortregeling	257.922						257.922	258	80500	0,10%
Bestemmingsreserve subsidies afkoppelen regenwater	349.695						349.695	350	80500	0,10%
Bestemmingsreserve risicovollebeplanting	303.016						303.016	303	80500	0,10%
Bestemmingsreserve waterkwaliteit/NLP next Generation	151.713			151.713				76	80500	0,10%
Bestemmingsreserve IBRAHYM waterkwaliteitsmodellering	69.000			69.000			0	35	80500	0,10%
Bestemmingsreserve netcentrisch werken	45.988						45.988	46	80500	0,10%
Bestemmingsreserve stimulering klimaatadaptieve peilgestuurde drainage	88.767						88.767	89	80500	0,10%
Bestemmingsreserve assetmanagement	359.596			359.596				180	80500	0,10%
Bestemmingsreserve lectoraat bodem	30.976			30.976				15	80500	0,10%
Bestemmingsreserve project meten met nitraatstrips	36.744						36.744	37	80500	0,10%
Bestemmingsreserve stimulering in de landbouw	540.000			200.000			340.000	440	80500	0,10%
Bestemmingsreserve onderhoudscontracten	567.787			280.000			287.787	428	80500	0,10%
Bestemmingsreserve Ooijen-Wanssum	103.000			103.000				52	80500	0,10%
Totaal Bestemmingsreserves	6.262.953	0	0	0	1.194.285	0	5.068.668	5.668		
TOTAAL EIGEN VERMOGEN	22.903.470	0	0	0	1.194.285	0	21.709.185	22.308		
Voorzieningen										
<i>Voorzieningen voor arbeidsgerelateerde verplichtingen</i>										
Pensioen / uitkeringsverplichtingen	4.478.226					200.000	4.478.226	4.378	80500	0,10%
Persoonsgebonden basisbudget	560.933		572.400			300.000	833.333	697	80500	0,10%
Vitaliteit persoonsgebonden basisbudget (PBB)	157.731				50.800		106.931	132	80500	0,10%
<i>Voorzieningen voor onderhoudswerkzaamheden</i>										
Voorziening onderhoud waterkeringen (Noord- en midden Limburg)	4.630.085		1.115.200			2.041.000	3.704.285	4.167	80500	0,10%
Onderhoud bedrijfspand Rijksweg Noord 305	92.248						92.248	92	80500	0,10%
Onderhoud Hoogwaterloods Horst	30.080		4.500				34.580	32	80500	0,10%
Onderhoud Waterkrachtcentrale ECI	80.888		13.000			2.519	91.369	86	80500	0,10%
<i>Voorzieningen voor claims van ingezetenen en bedrijven</i>										
Natschade peilopzet Maas	1.303.235					100.000	1.203.235	1.253	80500	0,10%
<i>Overige voorzieningen</i>										
Watercrisis 2021	9.337.000					3.500.000	5.837.000	7.587	80500	0,10%
TOTAAL VOORZIENINGEN	20.670.426	0	1.705.100	0	50.800	6.143.519	16.181.207	18.424		
Resultaat										
Exploitatiesaldo									80500	0,10%
TOTAAL RESULTAAT	0	0	0	0	0	0	0	0		

Bijlage C Vaste schulden

	Stand 31-12-2022	Mutaties in 2023			Stand 31-12-2023	Rente ten laste van 2023	Gemiddelden	
		Vermeer- deringen	Verminderingen				Rente- voet	Restant looptijd
			Gewone aflossingen	Extra aflossingen				
Vaste schulden								
<i>* leningen opgenomen bij:</i>								
- Nederlandse Waterschapsbank	228.307.333	30.000.000	13.636.596		244.670.737	2.892.200	1,54%	16 jr
- Rabobank Nederland - SWAP / Rabobank International						-		
- A.S.N. Bank N.V.	3.840.000		480.000		3.360.000	132.863	3,87%	7 jr
Totaal vaste schulden	232.147.333	30.000.000	14.116.596	0	248.030.737	3.025.063		

Bijlage D   **Personeelslasten**

Onderdeel	Begroting 2023			
	Antal fte	Salarissen	Sociale premies	Totaal personeelslasten
Bestuur	-	767.400	102.500	869.900
Directie en secretariaat	15,77	1.340.000	379.400	1.719.400
Strategie & communicatie	21,33	1.743.600	520.600	2.264.200
Kader & Ontwikkeling	40,62	3.392.300	1.005.500	4.397.800
Areaalbeheer	127,43	7.955.700	2.460.200	10.415.900
Projecten & Inkoop	86,03	6.858.700	2.048.800	8.907.500
Vergunning, Toezicht & Handhaving	22,44	1.571.900	484.200	2.056.100
Informatie, Data & Monitoring	53,82	3.564.800	1.109.000	4.673.800
Mens & Organisatie Ondersteuning	33,73	2.287.700	692.500	2.980.200
Programmering, Planning & Financien	32,06	2.669.000	786.900	3.455.900
Organisatiebrede toelagen / kosten stagiaires	-	763.300	-	763.300
Totaal	433,23	32.914.400	9.589.600	42.504.000

Bijlage E Renteomslag

Het rente-omslagpercentage wordt berekend door de totale lasten van het waterschap die samenhangen met de aangegane geldleningen te delen door de totale boekwaarde van de vaste activa.

De totale lasten bestaan uit de volgende componenten:

- 1 de over vaste geldleningen de te betalen rente;
- 2 de betaalde rente die verband houdt met kortlopende geldleningen (inclusief rekening-courant) die zijn aangegaan om vaste activa te financieren (in de begroting kan dit percentage worden geraamd door het financieringstekort te vermenigvuldigen met het percentage dat naar verwachting gedurende het begrotingsjaar voor kortlopende geldleningen verschuldigd zal zijn);
- 3 de bespaarde rente in verband met de eigen financieringsmiddelen van het waterschap (reserves en voorzieningen);
- 4 de afschrijvingen van de kosten van de geldleningen.

In de berekening dient worden uitgegaan van de gemiddelde boekwaarde van de activa, de gemiddelde stand van de geldleningen en de gemiddelde stand van de eigen financieringsmiddelen.

De berekening van het rente-omslagpercentage is als volgt:

1	Rente vaste geldleningen:	€	3.025.062,52
2	Rente financieringsmiddelen:		
	Gemiddelde financieringspositie:		
		31-12-2022	31-12-2023
	Totaal boekwaarde vaste activa	288.138.850,66	310.957.901,80
	Totaal lang vreemd vermogen	232.147.333,24	248.030.736,76
	Totaal eigen financieringsmiddelen	43.573.896,00	37.890.392,00
	Financieringsoverschot cq -tekort	-12.417.621,42	-25.036.773,04
	Betaalde rente die verband houdt met financieringstekort	-	-19.000,00
3	Bespaarde rente	-	0,00
4	Afschrijvingen van de kosten van de geldleningen	-	0,00
	Totale lasten die samenhangen met de aangegane geldleningen	€	3.006.062,52

Gemiddelde boekwaarde vaste activa na correctie

	31-12-2022	31-12-2023	Gemiddeld
Totaal boekwaarde vaste activa	288.138.850,66	310.957.901,80	299.548.376,00
Totaal buiten de rente-omslag houden	354.529,16	354.529,16	354.529,00
Gemid.boekwaarde vaste activa na correctie	287.784.321,50	310.603.372,64	299.193.847,00

Het rente-omslagpercentage bedraagt:

Lasten samenhangend met aangegane geldleningen	<u>3.006.062,52</u>		
Gemiddelde boekwaarde vaste activa na correctie	299.193.847,00	afgerond	1,00%

Bijlage F Kostenverdeelstaat

Programma's	Netto kosten voor doorberekening	Bijdrage WBL	Bijdrage BsGW	Doorberekenende kosten					Totaal na doorberekening
				Kapitaallasten	Huisvesting	Ondersteunende producten	Indirecte kosten	Werkmaterieel	
Eigen plannen	655.700	-	-	149.400	-	127.500	2.992.500	-	3.925.100
Plannen van derden	704.900	-	-	-	-	137.200	3.966.000	-	4.808.100
Beheersinstrumenten watersystemen	603.600	-	-	-	-	117.600	1.871.600	-	2.592.800
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	13.480.100	-	-	11.314.700	399.900	2.623.600	12.555.200	1.025.400	41.398.900
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	582.900	-	-	-	-	113.600	70.400	-	766.900
Beheer hoeveelheid water	381.100	-	-	132.500	-	74.000	1.690.100	-	2.277.700
Monitoring watersystemen	645.600	-	-	587.000	-	125.700	1.540.700	-	2.899.000
Beheer Keurkwartet en VTH-beleid	-	-	-	-	-	-	1.073.700	-	1.073.700
Vergunningen en meldingen	15.500	-	-	-	-	3.100	4.267.700	-	4.286.300
Adviezen vergunningen	-	-	-	-	-	-	1.020.600	-	1.020.600
Toezicht	-6.000	-	-	-1.100	-	-1.100	2.259.000	-	2.250.800
Handhaving	-	-	-	-	-	-	706.500	-	706.500
Werkmaterieel	343.600	-	-	51.000	-	-	887.100	-1.281.700	-
Klimaatadaptatie	17.407.000	-	0	12.233.500	399.900	3.321.200	34.901.100	-256.300	68.006.400
Eigen plannen	-	-	-	-	-	-	259.000	-	259.000
Beheersinstrumenten waterkeringen	32.400	-	-	929.300	-	6.400	1.842.300	-	2.810.400
Aanleg en onderhoud waterkeringen	2.153.500	-	-	5.669.000	-	419.000	2.770.600	256.300	11.268.400
Hoogwaterbescherming Maasvallei	2.185.900	0	0	6.598.300	-	425.400	4.871.900	256.300	14.337.800
Eigen plannen	72.200	-	-	-	-	13.900	601.100	-	687.200
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	590.000	-	-	111.100	304.600	114.700	749.800	-	1.870.200
Calamiteitenbestrijding watersystemen	342.500	-	-	19.800	-	66.600	625.300	-	1.054.200
Crisisbeheersing	1.004.700	-	-	130.900	304.600	195.200	1.976.200	-	3.611.600
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	1.754.300	-	-	66.100	-	341.400	61.400	-	2.223.200
Monitoring watersystemen	1.261.000	-	-	40.900	-	245.400	1.180.400	-	2.727.700
Regulering lozingen	-	-82.800	-	23.700	-	-	52.700	-	-6.400
Waterkwaliteit en ecologie	3.015.300	-82.800	-	130.700	-	586.800	1.294.500	-	4.944.500
Eigen plannen	786.600	798.400	-	-	-	153.000	263.400	-	2.001.400
Getransporteerd afvalwater	-	15.885.000	-	-	-	-	-	-	15.885.000
Gezuiverd afvalwater	-	51.566.600	-	-	-	-	-	-	51.566.600
Verwerkt slib	-	21.907.000	-	-	-	-	-	-	21.907.000
Regulering lozingen	-	209.800	-	-	-	-	87.800	-	297.600
Zuiveren en waterketen	786.600	90.366.800	-	-	-	153.000	351.200	-	91.657.600
Belastingheffing	927.500	-	3.658.400	-	-	-	-	-	4.585.900
Invordering	-	-	1.400.400	-	-	-	-	-	1.400.400
Bestuur	2.140.400	606.500	-	114.600	-	416.500	648.200	-	3.926.200
Externe communicatie	183.700	715.000	-	-	-	35.700	1.708.500	-	2.642.900
Kapitaallasten	20.561.000	-	-	-20.561.000	-	-	-	-	-
Indirecte kosten	39.582.700	-	-	-	1.291.700	14.997.200	-55.871.600	-	-
Huisvesting	1.451.900	-	-	544.300	-1.996.200	-	-	-	-
Ondersteunende beheerproducten	9.202.300	-	-	808.700	-	-20.131.000	10.120.000	-	-
Bestuur en Organisatie	74.049.500	1.321.500	5.058.800	-19.093.400	-704.500	-4.681.600	-43.394.900	0	12.555.400
Totaal	98.449.000	91.605.500	5.058.800	-	-	-	-	-	195.113.300

Onvoorzien WBL

391.600

Bijlage G Kostendragers, programma's, beleidsproducten incl. dekkingsmiddelen

Programma's en beleidsproducten 2023	Totaal	Kostendrager		Bijdrage aan WBL	Kostendrager		Bijdrage aan BsGW	Kostendrager	
		Watersysteem beheer	Zuiverings beheer		Watersysteem beheer	Zuiverings beheer		Watersysteem beheer	Zuiverings beheer
Eigen plannen	3.925.100	3.925.100	-	-	-	-	-	-	-
Plannen van derden	4.808.100	4.808.100	-	-	-	-	-	-	-
Beheersinstrumenten watersystemen	2.592.800	2.592.800	-	-	-	-	-	-	-
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	41.398.900	41.398.900	-	-	-	-	-	-	-
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	766.900	766.900	-	-	-	-	-	-	-
Beheer hoeveelheid water	2.277.700	2.277.700	-	-	-	-	-	-	-
Monitoring watersystemen	2.899.000	2.899.000	-	-	-	-	-	-	-
Beheer Keurkwartet en VTH-beleid	1.073.700	1.073.700	-	-	-	-	-	-	-
Vergunningen en meldingen	4.286.300	2.143.150	2.143.150	-	-	-	-	-	-
Adviezen vergunningen	1.020.600	510.300	510.300	-	-	-	-	-	-
Toezicht	2.250.800	1.125.400	1.125.400	-	-	-	-	-	-
Handhaving	706.500	353.250	353.250	-	-	-	-	-	-
Klimaatadaptatie	68.006.400	63.874.300	4.132.100	-	0	-	0	0	0
Eigen plannen	259.000	259.000	-	-	-	-	-	-	-
Beheersinstrumenten waterkeringen	2.810.400	2.810.400	-	-	-	-	-	-	-
Aanleg en onderhoud waterkeringen	11.268.400	11.268.400	-	-	-	-	-	-	-
Hoogwaterbescherming Maasvallei	14.337.800	14.337.800	-	0	0	0	0	0	0
Eigen plannen	687.200	687.200	-	-	-	-	-	-	-
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	1.870.200	1.870.200	-	-	-	-	-	-	-
Calamiteitenbestrijding watersystemen	1.054.200	1.054.200	-	-	-	-	-	-	-
Crisisbeheersing	3.611.600	3.611.600	-	0	0	0	0	0	0
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	2.223.200	2.223.200	-	-	-	-	-	-	-
Monitoring watersystemen	2.727.700	2.727.700	-	-	-	-	-	-	-
Regulering lozingen	-6.500	58.800	-65.300	-82.800	-	-82.800	-	-	-
Waterkwaliteit en ecologie	4.944.400	5.009.700	-65.300	-82.800	0	-82.800	0	0	0
Eigen plannen	2.001.400	-	2.001.400	798.400	-	798.400	-	-	-
Getransporteerd afvalwater	15.885.000	-	15.885.000	15.885.000	-	15.885.000	-	-	-
Gezuiverd afvalwater	51.566.600	-	51.566.600	51.566.600	-	51.566.600	-	-	-
Verwerkt slib	21.907.000	-	21.907.000	21.907.000	-	21.907.000	-	-	-
Regulering lozingen	297.600	87.800	209.800	209.800	-	209.800	-	-	-
Zuiveren en waterketen	91.657.600	87.800	91.569.800	90.366.800	0	90.366.800	0	0	0
Belastingheffing	4.585.900	3.462.100	1.123.800	-	-	-	3.658.400	2.534.600	1.123.800
Invordering	1.400.400	706.000	694.400	-	-	-	1.400.400	706.000	694.400
Bestuur	3.926.200	1.825.800	2.100.400	606.500	-	606.500	-	-	-
Externe communicatie	2.642.900	1.060.300	1.582.600	715.000	-	715.000	-	-	-
Bestuur en Organisatie	12.555.400	7.054.200	5.501.200	1.321.500	0	1.321.500	5.058.800	3.240.600	1.818.200
Programmatotaal	195.113.200	93.975.400	101.137.800	91.605.500	0	91.605.500	5.058.800	3.240.600	1.818.200
Onvoorzien WL	+ 429.500	429.500	-	-	-	-	-	-	-
Onvoorzien WBL	+ 391.600	-	391.600	391.600	-	391.600	-	-	-
Duurzaamheid en innovatie	+ 683.200	683.200	-	-	-	-	-	-	-
Goodwill toetreders BsGW	-/- 14.100	9.200	4.900	-	-	-	-	-	-
Overheadcomponent vergoeding HWBP	-/- 249.000	249.000	-	-	-	-	-	-	-
Dividend Nederlandse Waterschapsbank NV	-/- 2.285.500	2.285.500	-	-	-	-	-	-	-
Totaal netto kosten	194.068.900	92.544.400	101.524.500	91.997.100	0	91.997.100	5.058.800	3.240.600	1.818.200
Opbrengst waterschapsbelastingen	+ 197.293.200	87.748.300	109.544.900	-	-	-	-	-	-
Correctie kwijtschelding	-/- 7.430.100	2.497.400	4.932.700	-	-	-	-	-	-
Correctie oninbaarheid	-/- 984.200	436.500	547.700	-	-	-	-	-	-
Toevoeging egalisereserve zuiveringsheffing	-/- 2.540.000	-	2.540.000	-	-	-	-	-	-
Onttrekking egalisereserve watersysteemheffing	+ 7.730.000	7.730.000	-	-	-	-	-	-	-
Totaal dekkingsmiddelen	194.068.900	92.544.400	101.524.500	-	-	-	-	-	-

Bijlage H Treasury

KASGELDLIMIET (x € 1.000)	2023
---------------------------	------

Begrotingstotaal	204.856
Percentage	23%
Kasgeldlimiet	47.117
Financieringstekort (-) / overschot (+)	17.645

Ruimte (+) / overschrijding (-)	64.762
--	---------------

TOETS RENTERISICONORM (x € 1.000)	2023
-----------------------------------	------

Renterisico op vaste schulden	
1a Renteherziening vaste schulden o/g	-
1b Renteherziening vaste schulden u/g	-
1 Netto herziening vaste schulden (1a - 1b)	-
2 Betaalde aflossingen	14.117

3 Renterisico op vaste schuld (1+2)	14.117
--	---------------

Renterisiconorm	
4.a Begrotingstotaal	204.856
4.b Het bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	30%

4 Renterisiconorm (4ax4b)	61.457
----------------------------------	---------------

Toets renterisiconorm	
4 Renterisiconorm	61.457
3 Renterisico op vaste schuld	14.117

5 Ruimte (+) / Overschrijding (-) (4-3)	47.340
--	---------------

Bijlage I   **EMU saldo**

Onderdeel	2022 x € 1.000	2023 x € 1.000
1. Exploitatiesaldo voor bestemming reserves	-5.375	-5.190
2. Invloed investeringen		
- bruto-investeringsuitgaven	- 95.492	- 92.765
+ investeringssubsidies	+ 54.597	+ 52.391
+ verkoop materiële en immateriële vast activa	+	+
+ afschrijvingen	+ 17.137	+ 17.555
3. Invloed voorzieningen		
+ toevoegingen aan voorzieningen ten laste van de exploitatie	+ 1.827	+ 1.705
- onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. de exploitatie	-	- 51
- betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	- 2.817	- 6.144
+ externe vermeerderingen van voorzieningen	+	+
4. Invloed reserves		
- betalingen rechtstreeks uit reserves	-	-
+ externe vermeerderingen van reserves	+	+
5. Deelnemingen en aandelen		
- boekwinst	-	-
+ boekverlies	+	+
EMU-saldo volgens begroting (+ overschot / - tekort)	-30.123	-32.499
Aandeel EMU-tekort gemeenschappelijke regelingen	2022 x € 1.000	2023 x € 1.000
- BsGW	-8	11
- WBL	-19.651	-9.984
EMU-saldo gemeenschappelijke regelingen (+ overschot / - tekort)	19.659-	-9.973
INTEGRAAL EMU-TEKORT Waterschap Limburg	-49.782	-42.472

Bijlage J Investeringslijst

PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	VK	INVESTERINGSOBSJECT PER PROGRAMMA					INKOMSTEN					GEVOTEERD KREDIET t/m 8-9-22		TE VOTEREN KREDIET 2023 (netto)		
				UITGAVEN					Realisatie t/m 2022	Prognose				Totaal project- inkomsten	UITG		INK	
				Realisatie t/m 2022	2023	2024	2025	2026 t/m 2029		Totaal project- kosten	2023	2024	2025					2026 t/m 2029
P000104	30	XP004 Herinrichting Maasnielderbeek bovenloop (resterend deel)		5	300	380	2.500	503	3.688	-	-	-	-	-	-	813	-	-
P003101	30	Aansluiten oude Geulmeanders, Gulpen		898	-	-	-	-	898	9	-	-	-	-	9	1.256	-	-
P003102	30	Herinrichting Geul benedenstrooms kern Valkenburg fase 2 (Leeuw brouwerij)		1.980	700	317	-	-	2.997	651	530	-	-	-	1.181	3.100	1.045	-
P003103	30	Vispassage Epermolen		190	410	200	-	-	800	63	-	-	-	-	63	350	-	387
P003104	30	Vispassage Volmolen		2.246	-	-	-	-	2.246	836	-	-	-	-	836	2.714	883	-
P026201	30	#Sanering en herinrichting Oude Kanjel en Kanjel benedenstrooms Kanaal	*	286	-	-	-	-	286	-	-	-	-	-	-	-	-	286
P026401	30	Herinrichting Kanjel en Gelei, gemeenten Meerssen en Maastricht		7.160	50	545	-	-	7.755	2.623	425	-	-	-	3.048	7.750	3.437	-
P034201	30	Vispassage Wittemeremolen Wittem		819	-	-	-	-	819	25	-	-	-	-	25	815	205	184
P057301	30	#Vispassage Baalsbruggermolen Kerkrade		522	-	-	-	-	522	20	-	-	-	-	20	515	129	116
P057302	30	Herinrichting Worm (Nato-depot - Rimburg)		63	300	500	2.500	661	4.024	-	-	-	-	-	921	-	-	
P066401	30	Herinrichting Bosbeek (Meinweg - monding)		38	200	478	1.500	565	2.781	-	-	-	-	-	753	-	-	
P071002	30	Herinrichting Vlootbeek Benedenloop (Reigersbroek - Linnerweg)		72	350	350	2.250	343	3.366	-	-	-	-	-	816	-	-	
P078302	30	Aanpak lekverlies Middelsgraaf te Susteren		424	-	-	-	-	424	-	-	-	-	-	450	-	-	
P080105	30	Herinrichting Rode Beek Millen-Susteren		493	400	4.276	1.030	-	6.199	123	-	-	-	-	123	1.075	-	-
P086201	30	Herinrichting Geleenbeek Corio Glana algemeen		12.476	-	-	-	-	12.476	6.580	-	-	-	-	6.580	8.830	2.695	-
P086202	30	Herinrichting Geleenbeek Echt - Sifon		268	80	1.180	1.180	-	2.708	88	-	-	-	-	88	2.716	-	-
P086204	30	Herinrichting Geleenbeek Millen - Nieuwstadt		233	750	845	-	-	1.828	50	-	-	-	-	50	253	-	1.525
P086205	30	Herinrichting Geleenbeek Oud-Roosteren A2		787	140	950	950	-	2.827	251	-	-	-	-	251	1.385	-	-
P086206	30	Herinrichting Geleenbeek Katsbek Nieuwstadt - Oud Roosteren		601	100	550	550	-	1.801	190	-	-	-	-	190	1.093	-	-
P086208	30	Herinrichting Oude Maas (Geleenbeekmonding)		1.478	165	-	-	-	1.643	600	167	-	-	-	767	1.400	768	244

PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	VK	INVESTERINGSOBSJECT PER PROGRAMMA					INKOMSTEN					GEVOTEERD KREDIET t/m 8-9-22		TE VOTEREN KREDIET 2023 (netto)	
				UITGAVEN					Totaal project-inkomsten					UITG	INK		
				Realisatie t/m 2022	Prognose				Totaal project- kosten	Realisatie t/m 2022	Prognose						
	2023	2024	2025	2026 t/m 2029		2023	2024	2025	2026 t/m 2029								
P086209	30	Herinrichting Geleenbeek Corio-Glana, highlight 16 en 17		80	250	1.170	1.170	-	2.670	-	-	-	-	-	1.145	-	-
P086210	30	Herinrichting Geleenbeek VDL Nedcar		24	80	895	-	-	999	-	-	-	-	-	340	-	-
P086211	30	Herinrichting Geleenbeek Kamerhof Holtum		5	-	-	295	-	300	-	-	-	-	-	295	-	-
P086212	30	Herinrichting Geleenbeek Sittard - Millen XP006		-	75	250	250	1.125	1.700	-	-	-	-	-	-	-	325
P111702	30	Ontkluizing keutelbeek in de kernen Beek en Neerbeek, fase 1B/2		1.443	-	-	1.850	-	3.293	479	-	-	-	-	479	3.328	400
P111704	30	Ontkluizing Keutelbeek Geleen		102	353	1.000	2.000	-	3.455	-	-	-	-	-	830	-	-
P115201	30	Corio Glana Highlight 20 fase 1		5.349	50	-	-	-	5.399	2.023	-	-	-	-	2.023	5.500	2.125
P115203	30	Corio Glana highlight 20, fase 2		743	200	5.560	1.000	-	7.503	245	-	-	-	-	245	825	-
P116901	30	Regenwaterbuffer Spaans Vonderen	*	184	-	-	-	-	184	-	-	-	-	-	-	-	184
P119901	30	Herinrichting beekmonding Hemelbeek XP017		10	100	545	-	-	655	-	-	287	-	-	287	355	-
P139002	30	Herinrichting Aalsbeek Bovenloop XP010		-	100	325	325	1.975	2.725	-	-	-	-	-	-	-	425
P144601	30	Herinrichting Molenbeek van Lottum - Siebersbeek		373	485	10	-	-	868	-	433	-	-	-	433	870	437
P146802	30	WB21 knelpunt Raam en Vistrap Tungelroysebeek		48	50	1.200	-	-	1.298	-	-	-	-	-	423	-	-
P150001	30	Herinrichting Gansbeek / Paterslossing	*	7	100	250	400	1.205	1.962	20	50	80	450	30	630	-	207
P151402	30	Herinrichting benedenloop Wellse Molenbeek		100	30	400	442	-	972	33	10	130	190	-	363	485	-
P180901	30	Herinrichting benedenloop Kwistbeek		76	30	30	511	450	1.097	15	-	-	-	-	15	550	-
P180902	30	Gebiedspilot Kwistbeek		4.676	127	-	-	-	4.803	2.796	-	-	-	-	2.796	4.800	2.098
P181701	30	Tielebeek bovenloop		1.818	-	-	-	-	1.818	1.800	-	-	-	-	1.800	1.799	1.357
P192701	30	Meilossing, afronding herinrichting		458	10	50	-	-	518	145	-	-	-	-	145	600	110
P223601	30	herinrichting Raam		10	-	-	-	250	260	-	-	-	-	-	-	-	-
P228201	30	Herinrichting Huilbeek		1.527	247	500	550	-	2.824	908	500	-	-	-	1.408	2.800	1.500
P228301	30	Maasmonding Wolterskamp		16	-	-	-	-	16	5	-	-	-	-	5	69	-

PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	VK	INVESTERINGSOBJECT PER PROGRAMMA					INKOMSTEN					GEVOTEERD KREDIET t/m 8-9-22		TE VOTEREN KREDIET 2023 (netto)		
				UITGAVEN					Totaal project- inkomsten					UITG	INK			
				Realisatie t/m 2022	Prognose				Totaal project- kosten	Realisatie t/m 2022	Prognose							
	2023	2024	2025	2026 t/m 2029		2023	2024	2025	2026 t/m 2029									
P254502	30	XP027 Herinrichting Oude Graaf		30	150	375	1.000	2.490	4.045	-	-	-	-	-	-	645	-	-
P254601	30	Herinrichting Venrays Broek en de Spurkt		8.648	100	-	-	-	8.748	5.884	-	-	-	-	5.884	8.665	5.851	-
P262701	30	Herinr.Haelensebeek Hhu-Nunhem		3.128	-	-	-	-	3.128	718	-	-	-	-	718	3.532	800	-
P277401	30	Herinrichting beekmonding Swalm XP030		10	10	400	80	-	500	-	-	-	-	-	500	-	-	
P278401	30	Herinrichting Wylrebeek monding		96	150	4	-	-	250	-	90	-	-	-	90	250	-	-
P282101	30	Herinr. Castenrayse vennen		2.175	200	200	400	-	2.975	1.103	500	-	-	-	1.603	3.500	2.670	-
P316101	30	Herinrichting Thornerbeek		503	100	500	4.000	1.330	6.433	160	30	150	1.310	450	2.100	1.656	-	-
P316800	30	Maasgaard Algemeen		185	-	-	-	-	185	-	-	-	-	-	187	-	-	
P316801	30	#Groote Molenbeek A73		3.120	-	-	-	-	3.120	1.056	-	-	-	-	1.056	4.345	3.554	1.273
P316802	30	Groote Molenbeek - Kasteelse bossen		307	-	-	-	-	307	101	-	-	-	-	101	460	165	-
P316806	30	Vismigratiekelpunt zand- en vuilvang Groote Molenbeek		151	150	-	-	-	301	50	50	-	-	-	100	120	-	-
P316807	30	Pilot Beekdalontwikkeling Groote Molenbeek/Mariapeel (XP005)		307	4.000	4.500	2.300	1.000	12.107	-	-	-	-	-	600	-	8.207	
P316808	30	Herinrichting Groote Molenbeek Wittebrugweg XP002		5	20	200	500	1.185	1.910	-	-	-	-	-	1.910	505	-	
P323401	30	Herinrichting Aa		338	300	1.600	-	-	2.238	79	100	600	-	-	779	1.232	-	-
P325202	30	Herinrichting benedenloop Lingsforterbeek		74	30	40	311	250	705	25	10	10	100	98	243	138	-	-
P360007	30	Grondverwerving meandering waterlopen		1.162	-	-	-	-	1.162	-	-	-	-	-	-	3.005	-	-
P360013	0	Strategische grondverwerving (SGV) Watersysteemprojecten		5.273	500	500	500	1.500	8.273	-	-	-	-	-	-	15.000	-	-
P360014	0	Strategische grondverwring proj.	*	80	-	-	-	-	80	-	-	-	-	-	-	-	-	-
P360027	30	#Nieuw Limburgs Peil (NLP) Groote Molenbeek Rieterdijk		256	-	-	-	-	256	-	-	-	-	-	-	255	-	-
P360060	30	Herstel diverse vismigratie knelpunten		10	80	900	900	1.800	3.690	-	-	-	-	-	-	-	-	990
	30	Te verwachten DHZ-subsidie beekherstelprojecten. Veiligheidshalve rekenen met 15%		-	-	-	-	-	-	-	1.500	4.500	4.500	1.500	12.000	-	-	-
	30	Geul Valkenburg-Julianakanaal (totale trajectlengte ca 12 km)		-	-	10	10	10	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-

PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	VK	INVESTERINGSOBJECT PER PROGRAMMA					INKOMSTEN					GEVOTEERD KREDIET t/m 8-9-22		TE VOTEREN KREDIET 2023 (netto)		
				UITGAVEN					Totaal project- inkomsten					UITG	INK			
				Realisatie t/m 2022	Prognose				Totaal project- kosten	Realisatie t/m 2022	Prognose							
	2023	2024	2025	2026 t/m 2029		2023	2024	2025	2026 t/m 2029									
30		Tungelroyse beek		-	-	47	47	464	558	-	-	-	-	-	-	-	-	
30		Pilot beekdalontwikkeling Aa-dal		-	-	50	50	200	300	-	-	-	-	-	-	-	-	
30		Beekdalontwikkeling Oostrumse beek		-	-	10	50	100	160	-	-	-	-	-	-	-	-	
30		Herinrichting Geleenbeek Corioglana- Weustenrade Oliemolen (rest highlight 4)		-	30	368	368	736	1.502	-	-	-	-	-	-	-	398	
30		Herinrichting Vliet		-	-	10	10	1.682	1.702	-	-	-	-	-	-	-	-	
30		Herinrichting Uffelsebeek (P260501)		-	200	350	500	3.810	4.860	-	-	-	-	-	-	-	550	
30		Herinrichting Everlosebeek		-	-	10	10	8.982	9.002	-	-	-	-	-	-	-	-	
30		Herinrichting Kroonbeek		-	-	10	10	3.182	3.202	-	-	-	-	-	-	-	-	
30		Anselderbeek overkluizing benedenloop		-	-	10	10	492	512	-	-	-	-	-	-	-	-	
30		Herinrichting Grensbeek		-	10	10	10	669	699	-	-	-	-	-	-	-	-	
30		Herinrichting Broekhuizermolenbeek		-	-	10	10	1.129	1.149	-	-	-	-	-	-	-	-	
30		Herinrichting Vulensbeek		-	-	10	10	10	30	-	-	-	-	-	-	-	-	
30		Maatregelen wateroverlast Roer (laatste knelpunten, o.a. Steenen Huys te Vlodrop)		-	10	10	10	1.472	1.502	-	-	-	-	-	-	-	-	
30		Pilot Beekdalontwikkeling Geul		-	200	300	1.000	3.000	4.500	-	-	-	-	-	-	-	500	
Projecten Beekherstel				73.950	12.472	33.190	33.349	42.570	195.531	29.755	4.395	5.757	6.550	2.078	48.535	108.017	30.733	15.801
P146801	30	Sarsven/Banen		1.371	-	-	-	-	1.371	29	-	-	-	-	29	1.400	300	242
P177901	30	Broekhuizerbroek		567	1.000	450	-	-	2.017	188	-	-	-	-	188	590	-	1.239
P261301	30	Heidsche Peel NLP		153	-	-	-	-	153	65	-	-	-	-	65	310	-	-
P265201	30	Waterbloem		391	1.000	1.200	-	-	2.591	130	-	-	-	-	130	1.250	-	1.212
P265202	30	XP012 Herinrichting Roggelsebeek, incl Neerpeelbeek en Bevelandsbeek		15	200	300	500	7.440	8.455	-	-	-	-	-	-	2.305	-	-
P360022	30	Nieuw Limburgs Peil (NLP) Herstelmaatregelen		259	-	-	-	-	259	-	-	-	-	-	-	747	-	-

PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	VK	INVESTERINGSOBJECT PER PROGRAMMA						INKOMSTEN					GEVOTEERD KREDIET t/m 8-9-22		TE VOTEREN KREDIET 2023 (netto)	
				UITGAVEN					Totaal project- kosten	Realisatie t/m 2022	Prognose				Totaal project- inkomsten	UITG		INK
				Realisatie t/m 2022	2023	2024	2025	2026 t/m 2029			2023	2024	2025	2026 t/m 2029				
P360026	30	Nieuw Limburgs Peil (NLP) Wateroverlast Niers		48	250	250	250	-	798	-	125	113	100	-	338	50	-	260
P360029	5	Nieuw Limburgs Peil (NLP) Streefbeeld Stroomgebiedsbrede Ecologische Systeem Analyse (SESA)		176	100	100	100	350	826	-	-	-	-	-	-	175	-	201
P360040	30	Optimalisatie hoofdstelsel wateraanvoer (Noordervaart en Peelkanalen)		6.612	4.168	2.749	-	-	13.529	1.394	222	600	-	-	2.216	12.750	3.740	2.303
P360057	30	Extra boerenstuwen als droogtemaatregel		587	80	80	50	-	797	-	-	-	-	-	-	860	-	-
P360061	30	Stuwen eigen Leggerwatergangen		25	750	1.400	325	-	2.500	-	300	650	313	-	1.263	-	-	-
P360062	30	Automatiseren besturing 5 bestaande Regenwaterbuffers		25	200	250	25	-	500	-	-	200	300	-	500	-	-	-
P360063	30	Boerenstuwen tranche 2 en 3		-	1.200	550	50	-	1.800	-	970	500	250	-	1.720	-	-	-
	30	KD010 - Investerings Reg watersysteem klimaatadaptatie/droogte (DHZ DPRA); 2020 € 0,2mln bruto		-	-	-	1.900	9.950	11.850	-	-	-	950	4.925	5.875	-	-	-
Projecten Verdrogingsbestrijding				10.229	8.948	7.329	3.200	17.740	47.445	1.805	1.617	2.063	1.913	4.925	12.323	20.436	4.040	5.457
P003106	30	#Geuldal visie aanpak - WiB		1.441	-	-	-	-	1.441	476	-	-	-	-	476	2.966	-	-
P003107	30	WiB-Valkenburg		282	471	368	159	8	1.288	-	-	-	-	-	-	2.103	-	-
P012101	30	Mechelderbeekdal		1.172	328	245	140	-	1.885	-	-	-	-	-	-	1.577	-	-
P012102	30	Capaciteitsuitbreiding RWB Vijlenbergerweg		82	-	-	-	-	82	-	-	-	-	-	-	84	28	-
P016901	30	Waterberging Lange Gracht - Water in Balans		2.414	108	134	72	21	2.749	614	-	-	-	-	614	2.337	507	212
P020101	30	#WiB-Sibbergrubbe		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	130	-	-
P021101	30	Regenwaterbuffer de Heek - WiB		323	-	-	-	-	323	107	-	-	-	-	107	284	94	-
P021102	30	Hekerbeekdal		804	343	239	88	-	1.474	42	-	-	-	-	42	1.500	-	-
P029401	30	WiB-Eys		167	328	319	179	14	1.007	-	-	-	-	-	-	965	-	-
P029402	30	WiB-Bocholtz en Simpelveld		28	447	367	265	84	1.191	-	-	-	-	-	-	1.170	-	-
P038401	30	Lemiers en Oud Lemiers		423	498	339	228	42	1.530	-	-	-	-	-	-	1.499	-	-
P042401	30	Aanleg hoogwaterbescherming Slenaken		2.895	58	50	-	-	3.003	1.767	-	-	-	-	1.767	2.114	972	-

PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	VK	INVESTERINGSOBJECT PER PROGRAMMA					INKOMSTEN					GEVOTEERD KREDIET t/m 8-9-22		TE VOTEREN KREDIET 2023 (netto)		
				UITGAVEN					INKOMSTEN					UITG	INK			
				Realisatie t/m 2022	Prognose				Totaal project- kosten	Realisatie t/m 2022	Prognose						Totaal project- inkomsten	
	2023	2024	2025	2026 t/m 2029			2023	2024	2025	2026 t/m 2029								
P055901	30	WiB-Noorbeekdal		253	333	303	203	35	1.127	-	-	-	-	-	-	1.102	-	-
P057601	30	WiB-Eygelshoven		472	486	350	180	4	1.492	-	-	-	-	-	-	1.585	-	-
P065103	30	Maatregelen wateroverlast Roer		948	-	-	-	-	948	-	-	-	-	-	-	1.860	188	-
P080104	30	Bijdrage in kosten oplossen grondwateroverlast agv ontkluising Rode Beek Schinveld		496	-	-	-	-	496	-	-	-	-	-	-	536	-	-
P084301	30	Vergroten bergingscapaciteit regenwaterbuffer Etzenraderhuiske		288	-	-	-	-	288	81	-	-	-	-	81	290	-	-
P090301	30	WiB-Voerendaal		99	412	342	220	51	1.124	-	-	-	-	-	-	1.089	-	-
P093001	30	Wijnandsrade		394	333	394	243	46	1.410	-	-	-	-	-	-	1.287	-	-
P096306	30	Bufferdam de Dem/Caumerbeek middenloop		2.191	314	-	-	-	2.505	704	-	-	-	-	704	3.135	706	-
P111101	30	WiB-Spaubeek		16	347	338	283	122	1.106	-	-	-	-	-	-	1.065	-	-
P111705	30	WiB-Beek		204	283	353	284	108	1.232	-	-	-	-	-	-	1.268	-	-
P115301	30	Einighausen		450	346	221	45	-	1.062	-	-	-	-	-	-	1.092	-	-
P147701	30	Aanpak Wateroverlast Niers		90	-	-	-	-	90	-	-	-	-	-	-	100	-	-
P148302	30	Pilot retentiegebied Breevennen		119	365	374	269	72	1.199	8	-	-	-	-	8	86	-	764
P177803	30	Gebiedspilot Schelkensbeek - Water in Balans		2.287	-	-	-	-	2.287	628	-	-	-	-	628	2.100	700	259
P255901	30	Gebiedspilot Eckeltsebeek - Water in Balans		2.597	431	-	-	-	3.028	937	-	-	-	-	937	2.745	906	252
P360019	30	WB21 toets 2015		2.157	500	350	-	-	3.007	698	-	-	-	-	698	3.030	750	-
P360034	5	Water in balans		3.688	250	250	250	750	5.188	1.270	-	-	-	-	1.270	4.285	609	-
P360044	30	Gebiedspilot Meerssen - Water in Balans		2.785	1.531	184	32	-	4.532	1.746	-	-	-	-	1.746	3.710	1.564	609
P360046	30	Gebiedspilot Oirsbeek - Water in Balans		2.385	364	383	186	11	3.329	671	-	-	-	-	671	3.068	810	-
P360056	30	Aanpak wateroverlast Hegge		625	1.260	7	-	-	1.892	100	1.000	-	-	-	1.100	796	-	-
P360058	30	#Propositie Heuveland		500	-	-	-	-	500	-	-	-	-	-	-	500	-	-
	30	KD008 - Programmaplan Water in Balans		-	-	4.491	6.674	28.632	39.797	-	2.250	2.500	2.500	7.500	14.750	-	-	2.000

PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	VK	INVESTERINGSOBJECT PER PROGRAMMA						INKOMSTEN					GEVOTEERD KREDIET t/m 8-9-22		TE VOTEREN KREDIET 2023 (netto)	
				UITGAVEN					Totaal project- kosten	Realisatie t/m 2022	Prognose				Totaal project- inkomsten	UITG		INK
				Realisatie t/m 2022	2023	2024	2025	2026 t/m 2029			2023	2024	2025	2026 t/m 2029				
	30	Voer: bebouwing in laag liggend gebied langs de Voer, noodwaterberging Voer		-	-	25	100	1.260	1.385	-	-	7	25	307	338	-	-	-
	30	Middelsgraaf		-	-	10	10	10	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	30	Gulpen-Wittem: water vanuit landelijk gebied in huizen in Slenaken		-	-	10	10	10	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	30	Geleenbeek Julianakanaal, inundatie van landbouwgrond, waarschijnlijk nog steeds een knelpunt		-	-	10	10	10	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	30	Geleenbeek: inundatie Geleenbeek bij Poolmolen		-	-	10	10	10	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	30	Regenwaterbuffer spaans vorderen (is dit P116901)		-	-	10	10	10	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Projecten Wateroverlast				33.079	10.136	10.476	10.150	31.310	95.151	9.849	3.250	2.507	2.525	7.807	25.937	51.458	7.834	4.095
P360042	30	Vervangingsinvesteringen assets		10.565	5.150	5.150	5.150	20.600	46.615	-	-	-	-	-	-	15.707	-	5.158
P360052	5	Ontwikkeling voorspellingsmodellen voor wateroverlast en Ontwikkeling klimaat-adaptatiemodel		864	565	570	310	235	2.544	-	-	-	-	-	-	1.527	-	1.017
P502015	5	Implementatie Infor-EAM		302	-	-	-	-	302	-	-	-	-	-	-	270	-	-
P502016	5	Ibrahym 3.0		492	60	-	-	-	552	210	20	-	-	-	230	700	350	-
P503003	5	Tractiemiddelen 2019-2022		32	150	300	300	1.200	1.982	-	-	-	-	-	-	1.195	-	-
P503004	15	Uitbreiding meetnet		101	124	-	-	-	225	-	-	-	-	-	-	300	-	-
P503005	10	Vervangen meetapparatuur		342	483	-	-	-	825	-	-	-	-	-	-	1.075	-	-
	5	Ontwikkeling voorspellingsmodellen (MJPC MV4)		100	2.947	-	-	-	3.047	-	2.780	-	-	-	2.780	-	-	267
	15	Regenradar, Neerslagradar, Debietmeters etc. (MJPC MV6)		-	1.562	-	-	-	1.562	-	1.068	-	-	-	1.068	-	-	494
	5	LIWA 2.0		-	350	350	350	1.050	2.100	-	110	110	110	330	660	-	-	480
Projecten Vervanging en aanpassing assets				12.798	11.391	6.370	6.110	23.085	59.754	210	3.978	110	110	330	4.738	20.774	350	7.416
P360010	0	Onderzoekskrediet Watersysteemprojecten		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.000	-	-	-
P360050	5	#Waterbeheerprogramma (WBP) 2022-2027		110	-	-	-	-	110	-	-	-	-	-	165	-	-	-

PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	VK	INVESTERINGSOBJECT PER PROGRAMMA						GEVOTEERD KREDIET t/m 8-9-22					TE VOTEREN KREDIET 2023 (netto)			
				UITGAVEN					Totaal projectkosten	INKOMSTEN						UITG	INK	
				Realisatie t/m 2022	Prognose					Realisatie t/m 2022	Prognose							Totaal projectinkomsten
2023	2024	2025	2026 t/m 2029	2023	2024	2025	2026 t/m 2029											
P360051	6	Watersysteemtoets 2019		89	103	105	118	479	894	16	-	-	-	-	16	60	-	221
P504001	0	Bebording zwemwater		61	25	25	20	-	131	185	-	-	-	-	185	185	185	-
Projecten overig				259	128	130	138	479	1.134	201	-	-	-	-	201	1.410	185	221

* Betreft onderzoekskosten watersysteemproject (krediet € 1.000.000, P360010)

PROGRAMMA KLIMAATADAPTATIE				130.316	43.075	57.495	52.947	115.184	399.017	41.820	13.240	10.437	11.098	15.140	91.734	202.095	43.142	32.989
P400001	30	Bijdrage kosten HWBP		111.383	10.500	9.800	9.300	45.600	186.583	-	-	-	-	-	-	100.452	-	10.500
P400003	5	Uitvoeren veiligheidstoetsing waterkeringen		5.016	-	-	-	-	5.016	-	-	-	-	-	-	5.500	-	-
P41****	30/0	HoogWaterBescheringsProgramma		112.600	37.012	56.543	76.332	376.627	659.114	101.371	33.313	50.891	68.700	338.967	593.242	182.164	165.192	10.812
P410008	30	#HWBP Innovaties		317	-	-	-	-	317	317	-	-	-	-	317	-	-	-
P410018	30	HWBP Innovatie Vooronderzoek glazen keringen		111	-	-	-	-	111	111	-	-	-	-	111	-	-	-
P410019	30	HWBP Innovatie Toepassing geocrete grondstoffen		20	-	-	-	-	20	20	-	-	-	-	20	-	-	-
P410020	30	HWBP Innovatie Toepassing GCL's		-11	-	-	-	-	-11	-11	-	-	-	-	-11	-	-	-
P410021	30	HWBP Innovatie Doorontwikkeling prolockfilter		-1	-	-	-	-	-1	-1	-	-	-	-	-1	-	-	-
P410022	30	HWBP Innovatie Innovatie Tranche 2		921	-	-	-	-	921	921	-	-	-	-	921	-	-	-
P410023	30	HWBP GCL-Geoconcrete Beesel		375	276	-	-	-	651	375	276	-	-	-	651	-	-	-
P410012	30	HWBP POV Dijkversterking Gebiedseigen Grond		3.400	-	-	-	-	3.400	3.400	-	-	-	-	3.400	-	-	-
P410015	30	HWBP Niet-subsidiabele kosten (100% WL)		1.284	150	150	150	600	2.334	-	-	-	-	-	-	-	-	1.584
P4154**	30	HWBP Lob van Genneep		12.971	8.149	11.445	34.748	104.684	171.997	11.674	7.325	10.301	31.273	94.215	154.788	-	-	3.265
P42****	0	Bestuursovereenkomst sluitstukken Maas		96.747	300	-	-	-	97.047	96.747	300	-	-	-	97.047	98.100	98.100	-
	30	KD001 - PGA voortrollend programma dijkversterking		-	-	500	500	1.500	2.500	-	-	-	-	-	-	-	-	-
PROGRAMMA HOOGWATERBESCHERMING MAASVALLEI				345.133	56.387	78.438	121.030	529.011	1.129.999	214.923	41.214	61.192	99.973	433.182	850.484	386.216	263.292	26.161

PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	VK	INVESTERINGSOBJECT PER PROGRAMMA					INKOMSTEN					GEVOTEERD KREDIET t/m 8-9-22		TE VOTEREN KREDIET 2023 (netto)		
				UITGAVEN					Totaal project-inkomsten					UITG	INK			
				Realisatie t/m 2022	Prognose				Totaal project- kosten	Realisatie t/m 2022	Prognose							
			2023	2024	2025	2026 t/m 2029		2023		2024	2025	2026 t/m 2029						
P501003	10	Projecten facilitair 2018-2019		104	-	-	-	-	104	-	-	-	-	-	140	-	-	
P501005	20	#Verbouwing locatie Horst		779	-	-	-	-	779	-	-	-	-	-	803	-	-	
P501008	15	CV installatie locatie Sittard		110	-	-	-	-	110	-	-	-	-	-	110	-	-	
P502014	5	Roadmap Informatievoorziening 2017-2021		2.600	-	-	-	-	2.600	-	-	-	-	-	2.600	-	-	
P502019	5	Roadmap Informatievoorziening 2022-2027		650	650	650	650	2.600	5.200	-	-	-	-	-	1.300	-	1.300	
P502020	5	Implementatie e-HRM		363	-	-	-	-	363	-	-	-	-	-	363	-	-	
P502106	5	Inventarisatie kunstwerken geprogrammeerd onderhoud		40	110	-	-	-	150	-	-	-	-	-	-	-	150	
	10	Projecten facilitair 2020/2021 ev.		-	50	50	50	200	350	-	-	-	-	-	-	-	100	
PROGRAMMA BESTUUR EN ORGANISATIE				4.646	810	700	700	2.800	9.656	-	-	-	-	-	5.316	-	1.550	
P360047	30	Aanleg pompopstelplaatsen		380	-	-	-	-	380	5	-	-	-	-	5	349	116	142
P502017	5	HoogwaterInformatieOmgeving (HIO)		54	60	-	-	-	114	-	-	-	-	-	100	-	-	
P502018	5	WBI + sterkteberekeningen dijken calamiteiten		125	125	-	-	-	250	-	-	-	-	-	360	-	-	
P505001	10	Vervanging pompen hoogwaterbestrijding/vergroten capaciteit		177	650	27	-	-	854	-	-	-	-	-	854	-	-	
P505002	10	Aanschaf noodmaterialen interreg MARHETAK (MIPC N-1)		37	336	-	-	-	373	-	336	-	-	336	-	-	37	
PROGRAMMA CRISISBEHEERSING				773	1.171	27	-	-	1.971	5	336	-	-	-	341	1.663	116	179

PROJECT NUMMER	AT	OMSCHRIJVING	VK	INVESTERINGSOBJECT PER PROGRAMMA					INKOMSTEN					GEVOTEERD KREDIET t/m 8-9-22		TE VOTEREN KREDIET 2023 (netto)		
				UITGAVEN					Totaal project-inkomsten					UITG	INK			
				Realisatie t/m 2022	Prognose				Totaal project- kosten	Realisatie t/m 2022	Prognose							
	2023	2024	2025	2026 t/m 2029		2023	2024	2025	2026 t/m 2029									
P360045	5	Regionale analyse waterkwaliteit		251	-	-	-	-	251	3	-	-	-	-	3	250	-	-
P360055	5	Implementatie soortenbeleid		145	380	52	-	-	577	50	17	19	-	-	86	300	-	190
P360059	30	Innovatieve uitvoeringspilot waterkwaliteitsverbetering landelijk gebied		150	100	100	50	-	400	-	-	-	-	-	-	400	-	-
	30	KD007 - Innovatieve/effectievere methodes doelrealisatie KRW.		150	400	320	400	1.200	2.470	-	-	-	-	-	-	-	-	550
PROGRAMMA WATERKwaliteit EN ECOLOGIE				695	880	472	450	1.200	3.697	53	17	19	-	-	89	950	-	740
TOTAAL PROGRAMMA'S				481.563	102.323	137.132	175.127	648.195	1.544.340	256.801	54.807	71.648	111.071	448.322	942.648	596.241	306.550	61.619
P399999	30	Risicoprofiel realisatie		-	-9.558	-	-	-	-9.558	-	-2.416	-	-	-	-2.416	-	-	-
TOTAAL PROGRAMMA'S (Voor berekening kapitaallasten)				481.563	92.765	137.132	175.127	648.195	1.534.782	256.801	52.391	71.648	111.071	448.322	940.232	596.241	306.550	61.619

Projecten waarbij geen projectnummer is vermeld zijn nog op te starten projecten uit de kadernota 2020-2025 (omschrijving begint met KD) óf door het prioriteer en programmeerteam geprogrammeerde nieuwe projecten voor 2023.

Bijlage K   **Lijst van verbonden partijen**

Algemene gegevens		Belang vanuit optiek waterschap	Vermogen verbonden partij begin van het begrotingsjaar (afgerond op € 1.000)	
Naam - Plaats	Rechtsvorm		Eigen vermogen	Vreemd vermogen
Belastingensamenwerking Gemeenten en Waterschappen - Roermond	Gemeenschappelijke regeling	Een zo doelmatig mogelijke uitvoering van de heffing en invordering van gemeentelijke belastingen, inclusief activiteiten in het kader van de Wet waardering onroerende zaken, alsook waterschaps-belastingen en - als hiervan afgeleid belang - de werkzaamheden met betrekking tot de administratie van gegevens ten behoeve van bestuursverkiezingen in het beheersgebied van de deelnemers.	1.203.000	7.259.000
Waterschapsbedrijf Limburg - Roermond	Gemeenschappelijke regeling	Een zo doelmatig mogelijke uitvoering van: 1. de bouw, de exploitatie, het onderhoud en het beheer van alle zuiveringstechnische werken met toebehoren; 2. het contractbeheer van de waterkwaliteitslaboratoriumactiviteiten.	* 0	266.470.000
Het Waterschapshuis - Amersfoort	Gemeenschappelijke regeling	Het realiseren van renderende samenwerking op informatie- en bedrijfsprocessen en daarmee behartiging van behoeften van algemeen belang van de watersector.	* 0	8.203.000
Het Gegevenshuis - Landgraaf	Gemeenschappelijke regeling	Het opzetten en het beheren van object- en ruimtereguleerde (Basis-) registraties en geometrie, alsmede het daarmee samenhangende beeldmateriaal.	7.000	1.079.000
Nederlandse Waterschapsbank N.V. - Den Haag	Naamloze vennootschap	Het uitoefenen van het bankbedrijf ten behoeve van de publieke sector.	* 1.902.000.000	94.117.000.000
Verdygo B.V. - Roermond	Besloten vennootschap	Het vermarkten van kennis en kunde van Waterschapsbedrijf Limburg bij het (laten) ontwerpen en ontwikkelen van installaties op het gebied van de afvalwaterketen, in het bijzonder rioolwaterzuiverings- installaties.	* 20.000	552.000
Vereniging Unie van Waterschappen - Den Haag	Vereniging	De behartiging van de belangen van de Nederlandse waterschappen, op nationaal, Europees en internationaal niveau, alsmede de ontwikkeling van een gezamenlijke visie en het bepalen van gezamenlijke standpunten van haar leden en het verlenen van service aan haar leden.	* 3.135.000	23.518.000
Vereniging Werken voor Waterschappen - Den Haag	Vereniging	Het als werkgeversvereniging behartigen van de gemeenschappelijke sociale en sociaal-economische belangen van de leden van de vereniging die activiteiten verrichten binnen de sector waterschap.	* 217.000	172.000

* betreft cijfers uit jaarrekening 2021 omdat geen (geprogniticeerde balans per 1-1-2023 beschikbaar is)

Bijlage L Risico-inventarisatielijst

Nr.	Risico weerstandsvermogen	Beheersmaatregel	Rest-risico	Kans	Gevolg	Kans (kwant.)	Gevolg (kwant.)	Score (€)
1.1	Instorten economie waardoor teruggang inkomsten uit heffingen	Tijdig uitgaven stilleggen of minimaliseren	J	4	D	62,50%	2.500.000	1.562.500
1.2	Forse inflatie		J	3	D	37,50%	2.500.000	937.500
1.3	Renterisico's (er is nu geen voorziening)	Voor komende jaren (nu nog 5) afspraken gemaakt met NWB. Risico erg klein	J	1	D	5,00%	2.500.000	125.000
1.4	Capaciteitsproblemen en hogere kosten door krapte arbeidsmarkt		J	4	C	62,50%	750.000	468.750
1.5	Binnen de organisatie onvoldoende aandacht voor kostenbewustzijn en beheersing.	Kostenbewustzijn en beheersing versterken.	J	2	B	15,00%	350.000	52.500
1.6	Fraude	Gedragcode, gedragsregels leveranciers, open cultuur, voorbeeldfunctie MT/DT, zorgvuldig personeelsbeleid. Eed/gelofte. Aanspr.verz. (bij opzet. Bewijslast WL). Tot max 2.5 mln per gebeurtenis, max 2 per jaar. ER: 15k-20k	J	2	C	15,00%	750.000	112.500
1.7	Garant staan voor tekorten WBL, Waterschapshuis, BsGW en het Gegevenshuis t.a.v. reservepositie		J	4	C	62,50%	750.000	468.750
2.1	Nieuwe wet- regelgeving, wijzigingen richtlijnen met direct effect op bedrijfsvoering of aanbestedingen	Up tot date houden juridische kennis binnen WL	J	3	B	37,50%	350.000	131.250
2.2	Imagoproblemen doordat (a) extern gecommuniceerde specifieke doelen/ambities worden niet gehaald (mijlpalen projecten, biodiversiteit, droogte-aanpak), (b) communicatie extern en intern onvoldoende afgestemd/bekend is, (c) communicatie berust op al dan niet bewust verkeerd verstrekte informatie	Focus op deze doelen/ambities en maak andere ambities hieraan ondergeschikt. Ieder project/ambitie geeft veelvuldig tussentijds stavaza aan. Stuur en communiceer hier actief over ('laat het niet gebeuren'). Bij alle "substantiële" externe communicatie ook standaard intern communicatietraject (meer dan intranetbericht). Via eed/belofte maar ook doorvragen voorkomen dat communicatie berust op verkeerde informatie.	J	2	B	15,00%	350.000	52.500
2.3	Veiligheidsissues in volle breedte		J	3	C	37,50%	750.000	281.250

Nr.	Risico weerstandsvermogen	Beheersmaatregel	Rest-risico	Kans	Gevolg	Kans (kwant.)	Gevolg (kwant.)	Score (€)
2.4	Samenwerking partners stagneert / loopt stuk	Duidelijk opdrachtgeverschap en escalatiemodel. (Grote imagoschade).	J	3	C	37,50%	750.000	281.250
2.5	Mislopen subsidies / bijdragen derden door niet te voldoen aan subsidievereisten van de subsidieverlener en/of vereisten van derden	Controlevereisten vooraf	J	1	B	5,00%	350.000	17.500
3.1	Rol van WL bij watercrisis niet waar te maken.	Doorleven en commitment aan risicoprofiel (in concept klaar bij ABH) door MT/DT/DB/AB. Geactualiseerd crisisplan op basis van risicoprofiel (in concept klaar). Opgestarte processen (zoals (opgenomen in samenhang der dingen-notitie) afronden	J	2	D	15,00%	2.500.000	375.000
3.2	Disfunctioneren Assets	Onze assets voldoen aan het vereiste veiligheids- en betrouwbaarheidsniveau	J	2	D	15,00%	2.500.000	375.000
3.3	Afkoop schade i.g.v. wateroverlast	aansprakelijkheidsverzekering. WL beleid maken. Planschade aan de voorkant regelen.	J	2	D	15,00%	2.500.000	375.000
3.4	Pandemie (vb griep, corona) => uitval 10-30% medewerkers)	Werk prioriteren en herverdelen	J	2	C	15,00%	750.000	112.500
3.5	(Vitale delen van) kantoorgebouw brandt/branden af	Preventieve technische maatregelen (compartimenteren gebouw, blusvoorzieningen etc). verzekerde incl clausule reconstructiedekking (gevolg schade). Laag eigen risico per gebeurtenis (2500)	J	1	D	5,00%	2.500.000	125.000
3.6	Calamiteit voordat wettelijke norm bereikt is (waterkeringen en watersysteem)	Niet uitgevoerde maatregelen (kans op doorbraak). Schadeclaims => Nadeelcompensatie. Is nu een gezamenlijke claim van 1.2 mln. Komt zelden voor van deze omvang.	J	1	D	5,00%	2.500.000	125.000
3.7	Grootschalige en langdurige stroomuitval	Noodaggregaten (noodstroom) gebruiken	J	1	A	5,00%	100000	5.000
4.1	Faillissement/contractbreuk (bedrijfskritische) leveranciers/aannemers waardoor continuïteit in projecten/dienstverlening wordt verstoord.	Contractmanagement. Bankgaranties. Opnieuw aanbesteden of zelf doen.	J	2	C	15,00%	750.000	112.500

Nr.	Risico weerstandsvermogen	Beheersmaatregel	Rest-risico	Kans	Gevolg	Kans (kwant.)	Gevolg (kwant.)	Score (€)
4.2	Onderhoudscontract presteert ondermaats	Intensieve sturing op invulling van partnership WL, Bouwteams instandhouden, Toevoegen omgevingmanager en communicatieadviseur aan IPMteam, Plan B tot inzet van bekende (andere) aannemers, Inzet van eigen mensen en gebruik maken van ervaring en en kennis	J	2	C	15,00%	750.000	112.500
5.1	Negatieve resultaten op HWBP-projecten (hier niet bedoeld: nemen van niet subsidiabele kosten). Schade eerste jaar	Kostenreductie, onderhandelen	J	3	C	37,50%	750.000	281.250
5.2	Ontstaan ongedekte schades bij derden t.g.v. uitvoering project	Technische voorschriften/normen/bestekeisen. Vergunningen. Eisen kwalificatie aannemers tijdens aanbesteding. Risicospreiding/-verlegging naar aannemers (CAR en/of WA verzekering incl primary clause). Contractmanagement	J	2	B	15,00%	350.000	52.500
6.1	Privacy en/of informatiek tgv hacking (vb ransomware) of anderszins (datalek)	AVG-proof en BIO-proof maken organisatie. Capaciteit op inzetten	J	3	D	37,50%	2.500.000	937.500
6.2	Grootschalige en langdurige uitval ICT middelen	Contract-afspraken met derden en back-up voorzieningen regelen	J	2	C	15,00%	750.000	112.500
6.3	Meetdata en/of kerngegevens niet op orde	Opzetten en instandhouden (meetdata)beheersorganisatie, project Data to go	J	3	C	15,00%	350.000	52.500
7.1	Onrechtmatig (niet) verlenen van vergunningen	Bevorderen deskundigheid collega's. Privaatr, onrechtmatige daad, dan verzekerd met ER 2500. Publiekr en rechtmatige daad dan niet verzekerd. Zie nadeelcompensatie laatste risico.. Risicogestuurd werken. Innoveren bij vergunningen	J	1	B	5,00%	350.000	17.500
7.2	Onrechtmatig (niet) opleggen van een sanctie/bestuursmaatregel	Bevorderen deskundigheid collega's. Privaatr, onrechtmatige daad, dan verzekerd met ER 2500. Publiekr en rechtmatige daad dan niet verzekerd. Zie nadeelcompensatie laatste risico.. Risicogestuurd werken. Innoveren bij vergunningen	J	1	B	5,00%	350.000	17.500
							€	7.680.000